REVISTA ISTORICĂ

Anul XI, N-le 10-12 Octombre-Decembre 1925.

DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE

PUBLICATE

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL

MAI MULTOR SPECIALIȘTI.

SUMARIUL:

N. Iorga: O scrisoare a lui Despot. — O carte pentru copiii satelor a lui N. Istrati. —Cîteva cărți rare din epoca Unirii. — Dialoguri greco-slavo-românești de pe la 1830. — O dedicație către Vodă Hangerli. — † I. Ursu.
Victor Motogna: Contribuții la epoca lui Ioan-Vodă cel Cumplit. — Luptele lui Sigismund și Mircea-cel-Bătrîn cu Turcii, în 1395 (un document inedit).
T. G. Bulat: Un document al mănăstirii Cirțișoara referitor la noi [1440]. — Din legăturile mai nouă cu Patriarhia de Constantinopol.
C. Marinescu: Legăturile Moldovei cu Polonia într'un raport de ambasador venețian (1575).
Victor Papacostea: Papa Piu al VII-lea și Francisc Ferreri, episcop de Nicopole și Administrator al Muntenici.
Sever Zotta: Dumitru Postelnicul, fratele lui Costin Hatmanul, și descendența lui.
Victor Brătulescu: Maiorul Mișa Anastasievici.
I. Mateiu: Știri privitoare la dobîndirea unei reședințe episcopești în Ardealul ortodox din veacul al XVIII-lea.
Documente de *N. Iorga* și *T. G. Bulat.*
Dări de samă și **Cronică** de *N. Iorga și alții.*

TIPOGRAFIA „DATINA ROMÂNEASCĂ", VĂLENII-DE-MUNTE (PRAHOVA)

Prețul 25 Lei.

www.dacoromanica.ro

Anul al XI-lea, n-le 10-12 Octombre-Decembre 1925.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ de N. IORGA, CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIŞTI

Contribuţii la epoca lui Ioan-Vodă cel Cumplit.

Ladislau Szalay, un istoric maghiar de samă, a publicat, pe la 1862, o colecţie de documente privitoare la relaţiile dintre Ardeal şi Poartă, între anii 1567-1578[1]. Sînt, în cea mai mare parte, scrisori ungureşti ale Sultanului şi ale marilor demnitari turci către Voevodul Ardealului, precum şi de ale acestora către Înalta Poartă. Cîteva cuprind ştiri despre ţerile româneşti, iar una e scrisă de Alexandru-Vodă, Domnul Ţerii-Româneşti.

Trei din aceste scrisori, rămase, din pricina limbii, necunoscute istoricilor noştri, ni întregesc cunoştinţile despre una dintre cele mai zbuciumate epoci ale istoriei noastre. Le lăsăm să urmeze în traducere românească, însoţindu-le de observări menite să arăte în ce consistă contribuţia lor la cunoaşterea evenimentelor din acest timp.

I.

La sfîrşitul anului 1571 Bogdan Lăpuşneanu trecu Nistrul, ca să-şi caute soţie între fiicele magnaţilor poloni.

Cristofor Zborowski, un peţitor refusat al uneia dintre surorile sale, prinse pe tînărul Domn moldovean, după ce-l rănise greu la cap. Atunci Moldovenii, cari nu mai îndrăzniau să se folosească de dreptul liberei alegeri, cerură alt Voevod de la Înalta Poartă. Alexandru al Munteniei credea că va putea cîştiga tronul ţerii surori pe sama fratelui său, Petru, dar Turcii îşi aveau candidatul lor în persoana giuvaergiului Ioan Armeanul, care avea să fie Ioan-Vodă cel Cumplit. Alexandru chiar primi poruncă să-l ajute, ca să poată lua Domnia Moldovei. El şi merse cu oştire în Moldova prin Ianuar-Mart 1572 şi aşeză pe Ioan-Vodă în Scaunul lui Ştefan-cel-Mare[2].

În legătură cu aceste evenimente e următoarea scrisoare a

[1] Szalay László, *Erdély és a Porta 1567-1578.*

[2] V. N. Iorga, *Hurmuzaki*, XI, Introducere, pp. XXII-XXIII.

www.dacoromanica.ro

lui Alexandru Munteanul către Ştefan Báthory, Voevodul Ardealului [1]:

„Alexander, Dei gratia vaivoda, dominus et verus haeres perpetuus terrae transalpinensis. Spectabilis et magnifice domine et frater nobis observandissime, salutem, bonae vicinitatis nostrae commendationem.

Ai trimis Măria Ta, în zilele trecute, pe Petru Raţ, sluga Măriei Tale, la noi cu o scrisoare, în care ni dai de ştire că un om al Măriei Tale a fost venit aici cu o scrisoare de la Poartă şi că vameşii noştri l-au prins şi i-au luat scrisoarea aceia. Noi ne-am supărat foarte, fiindcă nu s'a întîmplat cu ştirea noastră. Noi totdeauna primim şi găzduim cu cinste pe oamenii Măriei Tale. Să ştii însă Măria Ta că în vremea aceia eram cu oastea în părţile Moldovei, din porunca puternicului Împărat. De aceia diregătorii noştri l-au ţinut supt pază, neştiind că e omul Măriei Tale, căci el n'a arătat scrisoarea, ci a spus că e negustor, ba încă a plătit şi vama în mătasă. Astfel a plecat, uitînd aici scrisoarea Măriei Tale, care s'a aflat după aceia. Cu toate acestea am trimis pe armaş de i-a adus (pe vameşi) şi i-am pedepsit; şi acum se află în puşcărie. De aici încolo încă îi vom pedepsi, ca să fie pildă şi pentru alţii şi ca să se păstreze între noi bună vecinătate. Căci noi ne vom strădui şi mai departe ca între noi şi între aceste două ţări să fie prietenie creştinească. Iată trimitem Măriei Tale şi scrisoarea. Dumnezeu ţină pe Măria Ta la mulţi ani.

Datum in oppido nostro Bukurest, 23 martii, anno Domini 1572.

Trimit Măriei Tale şi mătasa plătită ca vamă [2].

II.

Ioan-Vodă Armeanul cîştigase Domnia cumpărînd cu bani grei protecţia Vizirilor [3]. Dar în curînd pierdu simpatia Turcilor, de o parte din pricina legăturilor sale cu Rusia, iar, de alta, fiindcă prin cruzimea sa provocase nemulţămire generală în

[1] A mai fost publicată în Hurmuzaki, II[1], după „Bathorianum Autographum", 617. Traducerea însă nu e corectă peste tot locul.

[2] Szalay, *o. c.*, p. 36.

[3] Hurmuzaki, XI, p. XXIII.

www.dacoromanica.ro

Moldova, «Ion-Vodă, după izbîndă cu noroc ce au gonit pre vrăjmaşii săi din ţară, se aşează la Domnie. Carele la toate dintăiu era pre voia ţerii; iară, mai apoi, pre toţi i-au covîrşit cu vrăjmăşia lui, şi cu morţi groaznice, ce făcea, că, vrînd să iea agonisita tuturora, nu cu alt meşteşug, ci cu vărsare de sînge. Şi din zi în zi izvodia feliuri de munci nouă: băgat-au în foc de viu pre Vlădica Gheorghie, de au ars, dîndu-i vină de sodomie, auzind că are strînsură de avuţie.

Aşijderea şi Mitropolitul Teofan, n'au vrut hi ieşit întreg, de n'ar hi fugit prin munţi de groaza lui.

Temniţele pline de călugări, şi în groapă, de vii, a băgat pre Veveriţă şi pre popa Cozma, şi pre Molodeţ călugărul. Iară de pre boierii cei de cinste şi cei mai de jos sabia lui nu lipsia, şi cu multe feliuri de morţi îi omora, socotind că mai vrednic şi mai destoinic decît dînsul nimenea n'au mai fost. De lege îşi rîdea, că în postul cel mare s'au însurat, şi alte călcături de lege multe ca acestea făcea [1]."

De aceia Poarta, nu peste mult, a hotărît să-l înlocuiască. Soarta părea că surîde din nou lui Bogdan Lăpuşneanul, cel exilat.

Într'un raport al lui Carol Rym şi David Ungnad către Împăratul german se spune [2]:

„Am înţeles că a fost vorba despre Bogdan Moldoveanul cel exilat ca să fie înduplecat să vină la Poartă. Dacă va face lucrul acesta, ar fi aşezat din nou în vechea lui Stăpînire, din partea rudeniei Mehemed, căruia a început să-i fie urgisit actualul Ioan din Moldova."

Această ştire e confirmată şi de-o scrisoare a Marelui Vizir Mohammed către Ştefan Báthory, Voevodul Ardealului, datată, ca şi raportul menţionat, Ianuar 1574, cu următorul cuprins [3]:

„Să-ţi dea Dumnezeu viaţă lungă şi sfîrşit cu cinste în această lume.

Ni-ai fost scris înainte de aceasta că regele polon a venit după Crăciun în Polonia şi s'a încoronat; din altă parte ni se spune că în vremea aceia n'a venit. Acum nu ştim: venit-a, ori

[1] Ureche, ed. Giurescu, p. 221.
[2] Hurmuzaki, II, pp. 668-9.
[3] Szalay, *o. c.*, p. 135.

www.dacoromanica.ro

nu? De aceia caută şi dă-mi de ştire: venit-a, ori nu? Ioan, Voevodul Moldovei, îmi scrie că regele Muscalilor s'a unit cu cel din Viena. Adună oşti şi nu se ştie, care li este gîndul. Cercetează şi după aceasta şi încunoştiinţează-mă: aşa e, ori nu este aşa?

Mai departe am înţeles că şi la Caşovia se adună oaste mare; am auzit că şi diavolul de Becheş [Gaşpar] e acolo.

Am trimes pe Ceauşul Amhat pentru Bogdan, care a fost înainte în Moldova. Te-am fost rugat să ştiriceşti, în ce loc se află şi să-l chemi cu frumosul să vină la tine. Actualul Voevod, Ioan, om crud şi fără de lege, a dat pe mulţi pierzării şi a pricinuit multe pagube în ţara aceia. De aceia şi acum am trimes pe Ceauşul Mustafà şi împreună cu el alţi doi oameni, cari îl cunosc bine şi el asemenea pe dînşii, ba unul dintre ei e cumătrul lui Bogdan-Vodă. La vorba lui şi a ta va veni. Dacă poţi trimete pe cei doi oameni la el fără primejdie, trimete-i. Dacă nu, atunci trimete pe unul de încredere de-al tău şi îndeamnă-l pe Bogdan-Vodă cu vorbă bună să vină cît se poate mai curînd, căci puternicul Împărat i-a dat lui Domnia Moldovei.

De aceia te rog, Măria Ta, să-ţi dai silinţa în acest lucru, din tot sufletul. Îmi faci un mare serviciu, căci foarte aş dori să-l ducem la bun sfîrşit; pentru tine încă va fi bine.

Am lăsat Ceauşului Mustafà să-ţi spună mai multe; ale lui vorbe să le crezi.

Cînepă şi său să trimeţi, cît de mult.

Datum Constantinopoli, mense Ianuario."

Iată şi răspunsul lui Ştefan Báthory, datat 24 Ianuar 1574[1].

„Eu şi mai departe voiu urma sfatul Măriei Tale. Tot ce-mi vei porunci, voiu duce la bun sfîrşit cu credinţă şi hărnicie.

Rog şi pe Măria Ta să fii faţă de mine cu aceiaşi bunăvoinţă.

Mai departe, vorba trimisă prin Ceaşul Amhat am înţeles-o şi prin acelaşi Amhat am răspuns Măriei Tale, despre toate pe larg.

Am înţeles porunca Măriei Tale pentru Bogdan-Vodă. M'am şi străduit să împlinesc porunca Măriei Tale, până va fi Ceauşul Amhat. De aceia l-am şi reţinut aici atîta.

[1] Szalay, *o. c.*, pp. 137-8.

www.dacoromanica.ro

Dar n'am izbutit, fiindcă Bogdan a plecat acum acolo în sus [spre Miazănoapte]: vom încerca să isprăvim, cînd Bogdan va coborî la vale spre Eperjes, *unde-şi are locuinţa*. Căci, dacă am trimete acum numai decît scrisoarea Măriei Tale, mi-e frică să nu se piardă şi să nu mai ajungă în mînile lui. Cînd va coborî mai la vale, voiu avea grijă să-i trimet scrisoarea Măriei Tale printr'un om de încredere. Voiu lucra astfel, încît, atît puternicul Împărat, cît şi Măria Ta, să vă încredinţaţi despre slujba mea cu credinţă, şi cînd voiu şti cum stau lucrurile, numai decît voiu da de ştire Măriei Tale."

III.

Cînd văzu Sultanul că nu izbuteşte să aducă la Poartă pe Bogdan Lăpuşneanul, care-şi pusese nădejdea în creştini, dădu Domnia lui Petru Şchiopul, curteanul său [1]. Dîndu-i de însoţitor pe Aga Sinan [2], îl trimese în Moldova ca să alunge pe Ioan, care nu voia să sporească birul anual la 30.000 de galbeni.

„Ion-Vodă, dacă se văzu înstrăinat de mila stăpînu-său, Împăratului turcesc, au socotit să ţină ţara cu sabia; şi de sîrg trimese la Cazaci de i-au poftit cu leafă, să-i vie într'ajutoriu [3]."

A adunat şi oaste din ţară, convingînd pe supuşi că, dacă a iost crud cu ei, a făcut-o silit fiind de Turci: «să-i împle şi nu i-au putut sătura [4]».

Sălbatecii Cazaci au ascultat cuvîntul de chemare al lui Ioan-Vodă şi au trecut Nistrul.

În a doua jumătate a lunii lui April Alexandru-Vodă, Domnul Ţerii-Româneşti, plecă spre Moldova ca să aşeze în Scaun pe fratele său Petru, trimes de Turci.

Ioan-Vodă nu aşteptă sosirea inamicilor, ci, prevenindu-i, năvăli în Muntenia.

Peripeţiile luptelor ce au urmat se află descrise în raportul lui Ştefan Báthory către Împăratul german [5] şi la Ureche [6]. Ioan-Vodă cu o parte a oştirii sale bătu pe Alexandru-Vodă, luîndu-i tabăra, iar pe Petru-Vodă îl sili să caute scăpare într'e zi-

[1] Hurmuzaki, XI, p. XXIV.
[2] Deci nu Aga Cigalazadè (ori era aceiaşi persoană?).
[3-4] Ureche, ed. Giurescu, p. 222 şi 223.
[5] Hurmuzaki, II, p. 682.
[6] Loc. cit.

www.dacoromanica.ro

durile Brăilei. Cu cealaltă parte a oştirii, Vintilă, fiul lui Petraşcu, înaintă spre Bucureşti, pe care-i cuceri şi luă Domnia ţerii.

În aceiaşi colecţie [1] aflăm două scrisori: una a Sultanului, iar cealaltă a Marelui Vizir, din care vedem cum se cunoştea la Poartă mersul evenimentelor pe care le-am schiţat mai sus.

Selim Sultanul scrie, la sfîrşitul lui April 1574, lui Ştefan Báthory [2]:

„Lui Ştefan Báthory, Voevodul Ardealului, să-i dea Dumnezeu viaţă îndelungată.

Ajungînd porunca mea la tine, vei înţelege următoarele: Am luat stăpînirea Moldovei de la Ioan, Domnul de până acum, pentru păcatele şi fărădelegile lui, şi am dat-o lui Petru-Vodă, care de mult îmi slujeşte aici la Poartă. Cu el am trimis pe capugiul mieu Aga Sinan. Dar Ioan-Vodă, cum a înţeles de aceasta, a şi mers asupra lui Alexandru-Vodă şi i-a tăiat oamenii, pricinuindu-i mare pagubă. Apoi a pus acolo Domn pe un tîlhar, pe care-l ţinea în ţară ca „Domnişor". Moldoveanul a adunat mulţi hoţi din ţară, cu cari se grăbeşte să facă o o mulţime de fărădelegi. Acestea mi le-a adus la cunoştinţă Alexandru-Vodă şi mă roagă să-ţi scriu ţie pentru ajutor. Să-i trimiţi deci în ajutor oastea ta şi cîteva tunuri mici. Pentru aceasta trimit eu acolo pe Ceaşul mieu Mustafà. Îndată ce va sosi la tine, tu trimite-ţi oştirea în ajutorul lui Alexandru, punînd în fruntea ei comandanţi oameni aleşi, cari vor afla de la Alexandru încotro trebuie să plece. Fii deci în ajutorul lui din toate puterile. Această scrisoare s'a făcut cu zece zile înnainte".

Marele Vizir scrie aceluiaşi, la aceiaşi dată, următoarea scrisoare:

„....Puternicul Împărat a luat Domnia de la fostul Voevod Ioan şi a dat-o fratelui lui Alexandru, lui Petru-Vodă, pe care l-a trimis împreună cu capugi-başa, Aga Sinan.

Alexandru, pe cînd mergea în calea lui, fu atacat de Ioan-Vodă, care i-a ucis mulţi oameni, a ridicat alt Domn în Muntenia şi acum, cu numeroşii săi tîlhari, vrea să piardă ţara. De aceia Alexandru-Vodă a trimis vorbă puternicului Împărat şi

[1] Szalay, *o. c.*, p. 146 şi urm.

[2] Această scrisoare a fost publicată în Hurmuzaki, II [1], p. 693, cu data de 10 Maiu 1574.

www.dacoromanica.ro

cere de la Măria Ta oaste şi tunuri. Puternicul Împărat porunceşte să-i dai atîta oaste şi tunuri, de cîte are nevoie. Pentru aceasta ţi-am trimis porunca Împăratului împreună cu scrisoarea mea. În clipa cînd le primeşti, să şi porneşti la drum ajutoarele, fără nicio întârziere. Comanda trupei să o încredinţezi unui om al tău de frunte, care să o conducă.

Trimite cu el lui Alexandru şi cîteva tunuri mici. El o să li spună încotro să meargă şi tu li porunceşte să ţină cu tot sufletul pe lîngă Alexandru-Vodă.

Nebunul de Bogdan-Vodă singur şi-a făcut rău, cînd a fugit din ţară, căci, dacă ar fi acum aici de faţă, lui şi nu altuia i-ar fi dat Domnia puternicul Împărat. Înainte de asta i-am trimis o scrisoare, în care am jurat că nu i se va întîmpla niciun rău, dacă va veni la Poartă; dar de atunci nu mai am nicio ştire despre el. Dacă n'ai isprăvit încă cu dînsul, trimite-i şi scrisoarea mea. Făgăduieşte-i în numele meu, căci pe sufletul meu am să-mi ţin vorba.

Să nu aibă teamă, ci să vină de-a dreptul la Poartă; aici nu va întârzia mult, căci îi vom da Domnia, şi va fi în cinste şi mai mare decît înainte. Din parte-mi doresc mult mergerea lui înainte. Măria Ta străduieşte-te deci cu zel în acest lucru şi, dacă e chip, trimite-l aici.

Aştept aceasta de la tine şi, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, strădania ta nu va fi în zădar. Aşa să ştii."

Pe cînd Petru-Vodă se adăpostia după zidurile Brăilei, iar fratele său Alexandru se refugia la Floci, Vintilă se instala Domn la Bucureşti, dar numai pentru puţine zile. Alexandru veni răpede, îi luă Domnia şi capul, pe care-l ţintui pe poarta Curţii domneşti.

Dar Sultanul era hotărît să pună capăt şi stăpînirii «Armeanului» din Moldova.

Se cunoaşte tragedia acestui Voevod, pe care-l cîntă cu atîta romantism marele Hasdeu. La 11 Iunie 1574 el trebui să se predea, la Roşcani, păgînilor, cari, legîndu-l de cămile, l-au rupt în bucăţi.

Din scrisoarea Marelui Vizir, reprodusă mai sus, se vede cît de favorabilă era situaţia lui Bogdan Lăpuşneanul la Poartă, căci Turcii nu prea erau mulţămiţi cu slăbănogul Petru.

www.dacoromanica.ro

Ar fi interesant să se poată lămuri de ce Bogdan n'a dat ascultare stăruitoarelor chemări ale Marelui Vizir. Ori poate aceste invitări, în urma unor intrigi necunoscute, nici n'au ajuns până la el!

Victor Motogna.

Dumitru Postelnicul, fratele lui Costin Hatmanul, şi descendenţa lui

de **Sever Zotta.**

În numărul 4 al acestei reviste[1] ne-am ocupat de Costin Hatmanul, tatăl cronicarului Miron şi descendenţa lui imediată, exprimînd îndoiala noastră dacă familia la începutul secolului al XVII-lea avea numele stabilit, referindu-ne cu acest prilej şi la lipsa de nume patronimic al fratelui Hatmanului, Dumitru Postelnicul[2].

Despre acest unchiu al cronicarului, avem puţine date la dispoziţie, ştiind numai că a fost şi pîrcălab, în 7138 (1630), August 30, deci în Domnia lui Moise Movilă, protectorul fratelui său, şi că înnaintea acestei date a fost luat fecior de suflet de către Stanca, jupăneasa Vornicului, apoi starostelui (de Focşani) Murgoci Toflea[3], fiica Salomiei, jupănesei Marelui Vornic Drăghici Nădăbaico[4]. Stanca, descendentă din Oană, Portar de Suceava, i-a dăruit în 1630, August 30, părţi în Păuleşti, Zmeiani pe Simila şi Bălăceni pe Bogdana (Tecuciu[5]) şi i-a vîndut pe lîngă jumătate din Spineşti (= Boroşăşti) şi parte din Ocheşeşti[6], şi jumătate din Tălăbeşti, pe care o avea de pe mama ei Salomia, iar aceasta o luase în schimb de la Ioan Movilă, Marele Logofăt[7], tatăl Voevozilor Ieremia şi Simion.

---

[1] April-Iunie 1925. S'au strecurat acolo unele erori de tipar, dintre care principala la p. 75, unde este a se ceti: „Boniecki scrie: „a fost căsătorit", etc. La p. 77 este a se ceti: 1775 în loc de 1571, 1745 în loc de 1475, 1824 în loc de 1284 şi Anisia în loc de Misia.

[2] Urechiă, *Miron Costin*, I, p. 97 şi *Rev. p. Ist., Arh. şi Fil.*, VII, p. 15.

[3] *Ibid.*, şi Antonovici, *Doc. bîrlădene*, III, pp. 33-34.

[4] Com. de d. N. Docan.

[5] Antonovici, *l. c.* — Oană Portar de Suceava trăia în 6951 (1443), August 3 (Ghibănescu, în *Uricariul*, XVIII, p. 489).

[6] Urechiă, *l. c.*

[7] Com. de d. N. Docan; v. şi Iorga, *Stud. şi doc.*, VI, p. 151.

www.dacoromanica.ro

Raporturile viitoare dintre Movileşti şi Costineşti îşi au poate originea în aceste îndepărtate raporturi de afaceri, sau poate chiar şi de înrudire, dintre Salomia şi Ioan Movilă.

În 7199 (1691) April 19, Tudosie Dubău, Mare Logofăt, Vasile Costachi, Mare Vornic şi Andronic Mare Spătar, dau «scrisoarea noastră fratelui nostru Ion Tălăbăscul, vtori (al doilea) Logofăt», pentru părţile „care le-au fost dat Murgocioae lui Dumitru Post[elnic] tatăl lui Ioan Talăbăscul, luîndu-l fecior de suflet Murgocioae" (v. mai sus). «Aceste părţi de ocină să aibă a le ţinea şi a le opri de spre Negruţ [1] şi de spre fraţii lui, feciorii lui Neculai din Zmeiani" [2].

Din mărturia aceasta reiese, pe lîngă identitatea pîrcălabului şi a postelnicului, că fiul lui a luat porecla Tălăbăscul după acea jumătate Tălăbeşti [3] dăruită tatălui de către Stanca.

Acest Tălăbescul este cunoscut Letopisiţelor şi nu e fără interes că numai nepotul lui de văr primar, Nicolae Costin, îl menţionează la anul 1711, Iulie, precum urmează: «şi, lucrîndu-se aceste războaie, iar mai înnainte cu cîteva zile au fost venit până la Brăila şi Ion-Vodă Tergimanul, fratele lui Nicolai-Vodă [4], trimis de Vizirul în loc de Domn ţării; carele îndată au şi scris la Ioan Căpitanul şi la Costandachi Aga şi la Tălăbăscul şi la alţi boieri, cîţi erau băjeniţi la mănăstire, la Dumbrăviţa, dîndu-le a înţălege, ca să dea ştire şi altor boieri în Ţeara-de-gios, pe la bejenii, ca să meargă la dînsul, că apoi, nemergînd, va cădea ţeara în pradă. Şi niciunii n'au vrut să meargă, că toţi trăgiau nădejde de izbînda Moscalilor; şi rău au greşit" [5].

Din însăşi atitudinea aceasta rusofilă reiese că Ion Tălăbăscul nu este, eventual, a se confunda, din causa asămănării de nume, cu contemporanul său «le Baron Talaba, envoyé du Prince Ragotski», care, în Ianuar 1711, informa la Constantinopol Poarta

---

[1] Strămoşul Negruţeştilor.

[2] Antonovici, *o. c.*, 44.

[3] Azi *Tălăbeasca* face parte cu Tomceştii din trupul domeniului *Nămoloasa*; Rosetti, *Pămîntul*, etc., p. 311.— În 7140, 1632, Maiu 28, *Costin*, atunci Postelnic, cumpără de la Conde Vameşul o parte din Tomcești, pe care o avea cumpărătură de pe neamul *Tălabă;* Iorga, *o. c.*, XI, pp. 257-58. Satul Tălăbeşti avea deci numele de pe această veche familie.

[4] Mavrocordat.

[5] Kogălniceanu, *Let.*, II, pp. 107-8.

www.dacoromanica.ro

despre cele auzite în călătoria lui prin Rusia şi Polonia[1]. La familia acestuia se referă evident Cantemir în „*Descriptio Moldaviae*", enumerînd-o între „barones" ai Moldovei, întru cît cealaltă era prea tînără ca nume, Ioan Tălăbăscul, fiind, precum am văzut, întâiul cu acest nume şi contemporan cu Dimitrie Cantemir. Familia Tălabă, însă, care dăduse numele mai multor sate : Tălăbeşti, Tălăbăeşti şi Tăbălăeşti, era foarte veche şi descindea probabil din pîrcălabul de Hotin al lui Bogdan al III-lea[2].

Despre viaţa lui Ioan Tălăbescul ştim puţin. În 7199 (1691) April 13, dă o parte din Zmeiani «nepoatei mele (de văr primar) Saftei, fiica dumisale lui Velicico Costin Vel Dvornic»[3]. În 7206 (1698) Februar 28, este fost Logofăt şi hotarnic la Torceşti[4] (Tecuciu), iar în 7208 (1699) Septembre 2, vinde o parte din hotarul tîrgului Tecuciu Vornicului C. Ruset[5]. Am văzut şi în studiul precedent că în judeţul Tecuciu sînt a se căuta cele mai vechi ştiri despre neamul cronicarului Miron Costin.

Ioan Tălăbăscul a avut şi „alţi fraţi" şi o soră Giăjdana, soţia unui Coceală[6]. Acesta, dintr'o familie puţin cunoscută, a fost probabil pîrcălabul de Tecuciu din 7176 (1668), Februar 16, martur cînd Maria, fata lui Murgoci (Toflea), şi alţii vînduseră părţiie lor din Blăgiani Hatmanului Nicolae Racoviţă[7]. Oricît de puţin cunoscută, familia aceasta s'a menţinut în rîndurile mazilimii încă peste un veac şi şi-a afirmat drepturile ei sociale istorice tocmai în Bucovina, în Pohorlăuţi, la 1788.

Un «Vasăle Coceală, comisar de conscripţăe[8], ficiorul răposatului Andrei Coceală ce-au fost căpt. de margine în Ţănutul Cearnăuţului la satul Chisălăul[9] den zilele stăpînirii Cnejăi

---

[1] Hurmuzaki, *Supl.* I, vol. I, pp. 391-3.

[2] Iulian Marinescu, *Bogdan al III-lea.* Un Ionaşco Tălebă, cu fraţii lui, nepoţi de fiu ai Sulgerului Tălabă, trăia în 7212 (1704), Ianuar 12, şi 7233 (1725), Februar 1. Tatăl lor a murit supt Constantin Cantemir *(Uricariul,* XXI, pp. 154-55 şi 263-4). Poate unul dintre aceştia a fost „baronul".

[3] Iorga, *o. c.,* XVI, p. 198.

[4] *Arh. Statului Iaşi,* Tr. 1765, dos. 24, F. 93.

[5] *Ibid., Cond. de Anaforale,* p. 39, f. 89.

[6] Urechiă, *l. c.*

[7] Ghibănescu, *Surete,* VIII, p. 317.

[8] = „de dajde", expresie mai usitată, =adunătorul birurilor unui anumit ocol, funcţie la care ţineau mult mazilii bucovineni, considerînd-o drept boierie.

[9] Proprietatea familiei mele peste o sută de ani şi unde m'am născut.

www.dacoromanica.ro

Moldovii», capătă în acel an o mărturie din partea fruntaşilor nobilimii bucovinene, Tadeu şi Simion Turcul şi Ilie Vlaico, din care reiese că el este «niam cu Talabeşti», «Cocileşti şi Pîrvuleşti trăgîndu-să toţi dintr'un moş» [1]. Acest moş comun, oricît de îndepărtat, ca timp şi spaţiu, se poate verifica însă cu ajutorul documentelor. El este Dumitru Postelnicul, socrul lui Coceală şi tatăl lui Ioan Tălăbescul, a căruia fiică, cu nume de botez necunoscut, a fost soţia lui Constantin Pîrvul Şătrar [2].

O curioasă întîmplare face că Vasile Coceală, recunoscut ca nobil de Austriaci, a fost originar dintr'un sat Pohorlăuţi, învecinat cu Jurcăuţii, moşie care aparţinuse, în parte, lui Potomir Costin, nepotul de frate al Postelnicului Dumitru şi pe care, dimpreună cu soţia sa Nastasia, o zălogise întăiu în 7150 (1642), Ianuar 14, şi o vînduse apoi, în 7171 (1663), Februar 24, lui Dimitrie Nanul, Vel Visternic în 1642 şi Stolnic în 1661 [3].

Documentul din 1642 este astfel resumat: „Zapisul lui Tosătomir şi al femeii sale Cudrăcioae", etc. [4]. Evident este a se ceti „Potomir" şi cu femeia sa «cu Drăcioae», familia Drace fiind însemnată în secolul al XVII-lea în Bucovina: un Ilie Drace e şi staroste de Cernăuţi [5]. O Nastasia Drace, fiica lui Iuraşco Drace, avea o parte în Repujinţi, aproape de Pohorlăuţi [6]. Poate că aceasta a fost soţia lui Potomir, care de sigur prin soţia sa a ajuns să fie proprietar în părţile acestea îndepărtate.

Ioan Tălăbescul a lăsat o numeroasă descendenţă, mai ales prin femei, căci se pare căci n'a avut decît un singur fiu, Nicolae [7] Clucer [8], căsătorit cu o Sanda [9]. El a avut un fiu Dediul [10] şi o fiică, Sanda, căsătorită cu Sandu Abaza [11]. Dediul a

[1] V. *Anexe*, no. 2.

[2] Antonovici, *o. c.*, p. 305.

[3] *Archiv. Trib. Cernăuţi, Cadastrul ţării, „Granicialium"*, fasc. Jurcăuţi, no. 380. — D. Nanul, poreclit Zmăilă, a fost tatăl lui Stroe (Stroiţă, Stroici) Spătar, strămoşul Stroiceştilor de azi *(ibid.*, no. 377; Iorga, *Stud. şi doc.*, VI, p. 277 ş. a.).

[4] *Creşt. Col. Acad. Rom.*, 1911, p. 223.

[5] Hasdeu, *Archiva Ist.*, III, p. 247.

[6] *Archiv. Trib. Cernăuţi, ibid., Repuzenitz*, no. 24.

[7] Com. de d. Ghibănescu, după Acad. Rom., ms.

[8] Arh. Stat. Iaşi, Tr. 1765, dos. 34, fol. 476.

[9] Ghibănescu, după acelaşi izvor.

[10] *Ibid.*

[11] Arh. Stat. *l. c.*

www.dacoromanica.ro

avut trei fii: Antioh, a căruia fiică a fost căsătorită cu Grecul Statie Stolnicul (fii: Iordachi şi Manolachi), şi o fiică, căsătorită cu Răducanu Baotin Jitnicer[1]. Un Dimitrie Tălăbescu, poate un urmaş al lui Antioh, avea fraţi în Floreşti (Tutova) în 1835[2].

Ioan Tălăbescu a mai avut următoarele fiice, ale cărora nume de botez îmi sînt necunoscute: 1) Soţia lui Vasile Caracatiţă, fost al doilea Jitnicer. 2) Soţia lui Conachi[3]; 3) Soţia lui Paizan; 4) Soţia lui C. Ranet, socrul lui C. Pîrvul şi în fine 5) Soţia lui Pavel Chirica, pîrcălab, tatăl lui I. Chirica[4]. În 7249 (1740), Septembre 14, aceştia şi Dediul Tălăbăscul îşi împart (deci N. Tălăbescul nu mai trăia) părţile care li se cuvin din moştenirea socrului, respectiv bunicului lor, I. Tălăbescul în moşiile Tălăbeşti, Năneşti şi Sieşti (Tecuciu), Mărăşeşti (Putna) şi Crîngeni (Covurluiu ?[5]).

Cu aceşti copii, gineri şi nepoţi, pierdem urma descendenţii lui I. Tălăbescul, însă prin documentele moşiilor judeţului Tecuciu s'ar putea da de urma *celorlalţi fraţi* ai lui, nouă necunoscuţi şi avînd probabil alte nume de familie, după tată, sau după moşii.

ANEXE.

No. 1[6]. Suret ce s'au scos după *înpărţala* ce au avut *ginerii şi nepoţii Tălăbăscului* după moşii ce au avut Tălăbăscul, cari mai gios sint toţi iscăliţi.

Facem ştire cu aciastă scrisoar[e] a noastră precum de bun[ă] voe noastră ni-am învoit noi fraţii carii mai gios ni-am iscălit şi ni-am înpărţit moşie ce avem de pe moşul nostru Tălăbăscul, fiind în: 600 stănjini p[o]l, satul Tăl[ă]beştii să ţiie Dediul Tăl[ă]băscul: 150 stănjini, i Vasile Cracatiţ biv vtori Jic[nicer] zet Tălbăscului, 150 stănjini. Iar 300 stănjini ce mai rămîn în Tăl[ă]beşti să-i ţiie Costantin Ranet zet Tălbăscului, şi Ion Chiric[a] vnog *(sic)* Tăl[ă]băscului şi Paizan zet Tăl[ă]băscului, şi

[1] V. anexe n-le 3-4.

[2] Arh. Stat. *l., c.*, dos. 324, f. 14.

[3] În 1801, Manolachi Conachi, tatăl poetului, dă fiicei sale Maria restul moşiei Tălăbeşti (Arh. Stat., *l. c.*, dos. 39, f. 464).

[4] V. anexe, no. 1 şi Ghibănescu.

[5] V. Anexa no. 1.

[6] În proprietatea mea.

www.dacoromanica.ro

Conachi zet Tălăbăscului. Aşijder[ea] să mai ţie Năneştii [1] din vechi ot Tecuci. Iar Costantin Ranet şi Ion Chirica şi Paizan şi Conachi să ţiie 300 stănjini Crăigenii de la cănpu şi Crăigenii din baltă, şi o parte din Opaci (?) ot Covurlui, i o parte din Lieşti ot Tecuci şi moşii ce sintu necăutate, după ce s'or cerca şi ce s'or put[ea] alege, iar pe fraţi s'or înpărţi. Şi pintru înştiintare ni-am iscălit mai gios.

Vel Log[o]f[ă]t. L[e]t 7249 (1741), Săpt. 14.

No. 2[2]. (Coală timbrată cu timbrul: Fl. Rheinisch = 4 Fl. Polnisch. Pe jumătate textul este german.)

Dăm această adevărată mărturie noastră la mâna dumisale Vasăle Coceală Comisar de Conscripţăe, ficiorul răposatului Andrei Coceală ce-au fost Căpt. de margine în ţănutul Ceărnăuţului la satul Chisălăul den zilele stăpînirii Cnejăi Moldovii şi, rămăind de sus arătat Vasăle Coceală după răposare tătăniisău copil mic, s'au tras în ţări străine, atăta în ţara Mosculuj, căt şi în alte ţări, după învăţătura spre spre *(sic)* schivernesală vieţăi sale, careli acum de când iasti stăpânire ai Preputernicii k. k. apostoleşti Măriri aice în Bucovina nelepsăt să află în fel de fel de slujbe cu orănduială bună trezăv şi cu dreptate şi precum că iaste drept şi adivărat ficior de mazăl, care tatăsău Andrei Coceală toată viiaţă sa au fost la orănduială mazililor, fiind niam cu Talabeştii, Cocieleştii şi Părvuleştii, trăgăndusă toaţi dentr'un moş den ţănutul Orheiului den Moldovă, având acolo şi părţă bune de moşii; spre încredinţare îi dăm această mărturie de mănule noastre iscălită şi cu adevărate peceţă întărită la anul 7383, Dechem: 10, vechi călendar.

Thadaeus Turkul m. p. Gr., Szymon Turkul m. p., Iliie Vlaico mazăl [3].

---

[1] „Jupăneasa Paraschiva, sau mai bine Monahia Eupraxia s'a mutat către dumnezeeştile lăcaşuri la anul 1719 în casele sale din Năneştii-de-jos sau Fundenii, moşie de baştină a boierilor Conăcheşti" (Log. C. Conachi, Iaşi, 1887, pref., p. 14). Paraschiva să fi fost soţia lui Anghel poreclit Conachi. Ea a fost poate fiica lui Tălăbescu.

[2] Din Arh. delegaţiunii ţării (Landesausschuss), Cernăuţi, *Actele nobilimii*, dos. no. 174 din 1789.

[3] Două peceţi în ceară roşie: una, bine conservată, a familiei Turcul cu blasonul polon „Ostoja" (v. Wiesiecki), alta, nedistinctă, a lui Vlaico.

www.dacoromanica.ro

No. 3. *Prè înălțate și mult milostive Doamne,*

Jăluim Mării Tale că noi arătații mai gios sîntem fiiori săvîrșitului din viiață Răducanu Batin, carile au fost gineri unui Dediul Tălăbăscu și, la căsătorire sa, cînd au luat pe maica noastră, să vede o scrisoare dată la mîna părinților noștri de zăstre, în care arată că dă un vad de moară și loc de vii unde va voi părintele nostru să-și facă în moșia Guțăștii și parte de moșie frățească cu toți frații maicei noastre, pentru că altă zestre nu i-au dat din lucruri mișcătoare, și așa părintele nostru au făcut moară și vii și am stăpănit și acareturile aceste și la moșii în pace pănă acum în anul trecut, fără supărare, iar la alte părți ce mai au frații maicii noastre nu ni-am mai întinsu cu stăpînire, fiindu ni cu dipărtare, și am avut și îndestule locuri pentru hrana noastră, iar acum de doi ani încoace un moș al nostru, frate cu maica noastră, anume Antohi Tălăbăscul, mai mic decît toți frații, și-au căsătorit o fiică a sa după un Stolnic Stati Grecu și ce foae di zestri i-a fi dat noi nu știm, fără numai videm că s'au statornicit pe această moșie Guțăștii, unde au cuprinsu tot trupul moșiei, făcîndu-și în margine din sus casă și la mijloc, ratoș, crîcîmă și slobozia și în margine din gios moară și chiuă, și noi am rămas de nu mai avem trebuință cu acè moșie, și are pădurari, păzitori, de nici lemne de foc nu lasă să taie morarii și chelarii de la vie, cari alte nu ne-au mai rămas decît să ni lăsăm acareturile părințăști și să ne înstrăinăm pe alte locuri.

Și în anul trecut, cînd am văzut începutul cu acest feli de urmare, am dat jalubă Mării Sale Scarlat Calimah Voevod, arătătoare de toată curgere pricinii, și după acè jalubă a noastră ni s'au dat luminată carte gospod cătră d-lor ispravnicii de ținutul acesta a Tecuciului, hotărîtoare ca să să înfrîneză asupritorii ci răsipescu lucruri streine, că vor plăti și tot venitul, și [cu] acè luminată carte gospod am întrat și în cercetare dregătorilor, fiind d-lui Aga Petrachi Negre Ispravnic, și d-lui au găsit cu cale hotărîndu ca să stăpănim dreaptă partea noastră de moșie în bună pace și să ni-o și alegim de o parte; di pe care hotărîre au rînduit și doi oameni cinstiți și vrednici, pe d-lui Postelnicul Iancul Berza și pe Polcovnicul Ion Mogîlde, ca să

www.dacoromanica.ro

ni aleagă dreapta parte maicii noastre din acè moşie Guţăştii, şi, mergînd cu rînduiţii la faţa locului, au măsurat tot trupul acei moşii, dimpreună şi cu alţi doi fraţi a maicii noastre, iarăşi mai mari, încît numitul Antohi, moşul nostru şi socrul d-sale Stolnicului Stat', şi după măsura ce au făcut s'au despărţit toată moşia frăţeşte, şi ni s'a dat şi ţiduli după obiceiu ca de la nişte drepţi hotarnici, şi nouă ni-au dat acei doi fraţi ai maicei noastre şi osăbită adiverinţă iscălită şi adiverită şi de la alţii, ca să ni stăpînim dreaptă parte noastră de maica noastră atît într'acest hotar, cît şi în alte părţi de moşie, şi acel Stolnic State nu s'au priimit nici cu un chip a fi următor, zicînd că d-lui nu este vinovat cu nimică, decît el are să-şi stăpînească toată zăstre ce-i iaste dată de socru-său, iar noi, dacă avem pretenţie, să ni căutăm cu socru său, şi stăm pănă astăzi lipsiţi de venitul moşiei şi jăcuiţi de păzitori ce are pe acè moşie, şi, ne mai putînd suferi acest fel de strămbătării şi pentru că acum să află şi moşul nostru venit aice şi Stolnicul faţă, pentru că în anul acel care am întrat în giudecată n'au fost moşul nostru faţă, aflîndu-să lipsit de aice, şi tocmai acum au venit,

Cu ferbinţi lacrămi şi cu mare plîngere ne rugăm Măriei Tale ca să ni să facă şi de la Înnălţime Ta o prea-luminată carte gospod iarăşi către d-lor boierii Ispravnici, împreună şi cu d-lui Căminarul Neculai Costandachi, fiind faţă, şi după dreptate să fim puşi la cale, să nu rămînem înstrăinaţi şi păgubaşi de dreaptă parte maicii noastre tocmai acum în zilele Măriei Tale, şi veclnică pomenire va rămînè.

Plecaţi la mila Înnălţimii Tale. 1820.

Ştefan sin Răducanu Batin, Maria, sor numitului, de la sat Brăhşăştii, ţinut Tecuciului.

Să roagă Înnălţimei Tale ca să i să facă luminată carte gospod către d-lor boerii ispravnici de Tecuci şi către d-lui Căminar Neculai Constandache ca să i să facă cercetare cu un moş al lor anume Antohi Tălăbăscul pentru înstrîmbătăţirea ce le face la dreaptă parte maicei lor, ce este soră cu acel Antohi, şi după cuviinţă să fii puşi la cale.

Dumnealui Vel Logofăt să lucreze cele de cuviinţă.

1821, Ghenar 3.

www.dacoromanica.ro

No. 4. Noi Mihail Grigoriu Suțu, Voevod cu mila lui Dumnezău Domn țării Moldaviei.

Cinstiți credincioși boieri Domniei Mele d-voastră ispravnici ținut. Tecuciului i d-ta Neculai Costandachi biv Vel Căminar, sănătate. Veți înțălege din jalobă arătare și cerire ce fac jăluitorii. Deci, fiindcă la mîna jăluitorului Ștefan Batin s'au văzut acum de cătră d-lui Vel Logofăt între alte scrisori și o mărturie din 1819, Maiu 21, de la Iancu Berza și Polcovnicul Ion Mogîlde, încredințată de Isprăvnicie cu arătare că de față cu Iordachi și Manolachi Tălăbești au măsurat moșia Guțeștii și, găsind 800 stînjăni domnești, au împărțit-o pe patru frați: 200 stînjăni lui Iordachi Tălăbăscu, 200 stînjăni lui Manolachi cu frații lui, 200 stînjăni lui Antohi Tălăbăscu și 200 stînjăni lui Ștefan Batin, ficior Răducanului Batin, nepoți de soră Tălăbeștilor, unde are și vad de moară i loc de vie după scrisoarea Dediului Tălăbăscu,—să scrie dumneavoastră, înfățoșînd pe jăluitori cu pîrîții, să cercetați și, fiindu precum jăluescu, că nu sînt îngăduiți a stăpîni, atunce d-stre pe jăluitor să-l împuterniciți a-și stăpîni în pace dreaptă parte sa mai sus arătată cu vadul și via, întocma după dovezile ce are, și să-i faceți oprire pîrîtului Stolnic Efstatii ca întru cît de puțin supărare la stăpînire să nu pricinuiască jăluitorul, căci socrul său Antohii Tălăbăscu n'au fost volnic a-i da zestre și părțile altor frați, decît numai dreaptă parte sa, și pîrîtul Stati, de va avè ceva, își va căuta cu socrul său; și în ce chip veți dovedi și de punere la cale ce veți face cum să poroncește să-i dați și mărturie, triimețînd și osebită înștiințare aice la d-lui Vel Logotăt.

(L. P.) 1821, Ghenar 8.
Gospod. Vel Logofăt.

O scrisoare a lui Despot

Academia Romînă a primit dintr'un deposit german (în Sonderhausen) în copie această scrisoare necunoscută a lui Despot.

Adresată lui Günther conte de Schwarzenburg sau Schwarzenberg, din Iași, la 25 Septembre 1562, cu contra-semnătura cunoscutului secretar Horațiu Curio, ea amintește o veche

www.dacoromanica.ro

găzduire şi ţine la dispoziţia prietenului serviciile de care ar putea să aibă nevoie în aceste locuri depărtate.

Comparată cu alte scrisori din volumul II al colecţiei Hurmuzaki şi din *Nouveaux matériaux* ale mele (Bucureşti 1898), aceasta arată foarte ciudate şi barbare greşeli de limbă pe care cu greu ni le putem explica:

Heraclides Iacobus Basilicus, Dei gratia despotas Sami, etc., regni Moldaviae princeps, etc.

Illustris domine amice, charissime[1]. Quamprimum Dei omnipotentis maximi auxilio regnum nostrum avitum recuperavimus, quod superiori anno fecimus, nihil nobis prius fuit quam ut iis de quibus bene meriti eramus et a quibus beneficia aliqua acceperamus, dum adhuc exules peregrinaremur, ostenderemus nos eorum non solum non esse oblitos, verum etiam cupere animi nostri gratitudinem per omnem occasionem declarare. Cum igitur apud Illustritas Vestra (!) aliquando fuerimus ab eaque et humaniter et liberaliter satis tractati simus, non ommittere[2] voluimus quum[3] iis nostris litteris de statu nostro eas certiores redderemus. Amice igitur ab Illustritatem Vestram (!) petimus et rogamus, quandocunque divina clementia eo evecti simus, ut amicis nostris gratificari possumus, nostra opera iis in partibus utatur. Nil enim in regno nostro omittimus, in quo gratificari Illustritatem Vestram et benevolentiam nostram ostendere possimus, cupientes omnino grati animi signa Illustritati Vestrae ostendere, quam[4] diutissime benevalere optamus. Datum in oppido nostro Iassy, 25 septembris, anno 1562.

Despotas (m. pr.)

Ex commissione principis Despotae propria,

Horatius Curio, sec[retarius], m[anu] p[ropria][5].

V⁰: Illustri ac magnifico domino Gunthero, comiti a Zwarzenburg, etc., sincere nobis dilecto. **N. Iorga.**

[1] În copie: „clarissime."
[2] În copie: „comittere."
[3] În loc de: „cum."
[4] În copie: „quamquam."
[5] În copie: „sss", interpretat: „subscripsit."

www.dacoromanica.ro

Legăturile Moldovei cu Polonia într'un raport de ambasador venețian (1575)

Între ambasadorii trimiși să asiste la încoronarea ca rege al Poloniei a ducelui de Anjou, devenit mai tărziu suveran al Franciei supt numele de Henric al III-lea, se întîlnește și reprezentantul venețian Girolamo Lippomani sau Lippomano [1]. Rămas în țara unde se stinsese vechea dinastie a Piaștilor și după fuga din Cracovia a fratelui lui Carol al IX-lea în 1574, el avuse destul timp să cunoască de aproape Polonia, așa încît la întoarcerea în Veneția în anul următor solul putea să presinte Senatului o abundentă „relațiune".

Am găsit-o în toamna trecută în *Biblioteca Regală* din Bruxelles, inserată alături de o sumedenie de alte rapoarte și însemnări, venețiene sau nu, în manuscrisele catalogate supt numerele 6079-6098 ale Inventariului (no. 7106 al Catalogului de manuscrise [2]).

Raportul lui Lippomani este de fapt un mic tratat asupra Poloniei. Știrilor asupra originii Polonilor li se alătură informații asupra hotarului regatului. Iată de pildă cîteva rînduri asupra granițelor de Sud: În partea aceasta țara se mărginește *„con l'Ungaria per longo spatio, sì per quella parte ch'è tenuta dall'Imperatore, come per quella che possiede il Turco, Transilvania et Valachia, insino al Mar Maggiore, dove è il Castello Dialogio dalla bocca del fiume Niester"* (fol. 381).

Se descrie aspectul întinsei țeri, se vorbește despre faună, despre bogățiile miniere ale Poloniei. Cu prilejul înșirării diferitelor provincii se pomenește și de tîrgul din Lublin, unde se întîlnesc negustori din toate țerile vecine, deci și Romîni *(„In Lubliolo, luogo dove alle volte di Polacchi sogliono fare le Diete*

[1] El ajunge mai tărziu bail al Republicei la Constantinopol. Cf. Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XI, tabla numelor, și publicațiunea lui F. Stefani, *Viaggio a Constantinopoli di Sier Lorenzo Bernardo per l'arresto del bailo Sier Girolamo Lippomano cav., 1591 aprile*, în colecțiunea *Monumenti*, editate de *R. Deputazione Veneto-Tridentina di Storia Patria* (seria IV, *Miscellanea)*.

[2] O versiune a acestui raport se găsește și în Biblioteca din Dresda supt cota: *Elect. 661.* (Vezi Dr. Franz Schnorr von Carosfeld, *Katalog der Handschriften der königlichen öffentlichen Bibliothek zu Dresden*, I, Leipzig, 1882, secțiunea G, no. 256.) Cf. și ediția, sensibil diferită, dată de F. Albèri, *Relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, VI, Florența, 1862, p. 271 și urm.

www.dacoromanica.ro

per essere come nel centro di tutte le provincie del Regno, si fà ogn'anno una fiera dove concorrono l'uomeni di molti paesi come Moscoviti, Littuani, Tartari, Turchi, Valacchi, Hebbrei, Tedeschi, Ungari et Armeni, oltre à gl'altri subditi del Regno" (fol. 387).

Lippomani se opreşte mai ales, în această privinţă, asupra rolului Armenilor. Protejaţi de legea mahometană, datorită sprijinului pe care ei l-ar fi dat cîndva Profetului, ei puteau străbate cu uşurinţă toate ţerile musulmane, din Egipt pănă în India şi Persia, fără să plătească vre-o taxă *(„senza pagar gabella")*.

In Lwów erau în timpul lui 60 de familii, în Cameniţa 300 (la început scrisese 600, este probabil ca şi în numărul îndreptat mai trebuie şters un 0). Şi într'un oraş şi în celalt erau episcopi ortodocşi iîngă episcopi catolici, lucru foarte păgubitor, după credinţa ambasadorului veneţian, pentru Biserica Romană.

Cum plecarea lui Henric lăsase tronul polon liber, Lippomani trece în revistă pe stăpînitorii ţerilor vecine, candidaţi probabili.

Ivan al IV-lea cel Groaznic, pe care-l numeşte Mare-Duce al Moscovei (de şi de la 1547 el luase titlul de Ţar), i se pare cu totul de temut: *„...si dice ch'unita che fosse la sua potenza con quella di Polonia, saria invincibile et porria gagliardamente contrastare con chi si sia, non solamente recuperando la Valacchia*[1] *di man di Turchi*[2]*, ma passando anco fin oltre"* (fol. 413 v⁰).

După ce înşiră pe toţi Suveranii cari ar fi putut candida la tronul vacant, ambassadorul veneţian, visibil doritor de a arăta cu prilejul acestei relaţiuni o erudiţiune de cel mai bun gust umanist, ajunge să vorbească şi de Sultan. Şi cu acest prilej pomeneşte şi de Moldova, asupra căreia înţelege să stăruie mai mult. Din nefericire, informaţiunile de ordin istoric, privind mai ales legăturile de vasalitate ale ţerii de la hotarul de Miazăzi al Poloniei cu regatul catolic, sînt contrazise în cea mai mare parte de resultatele pe care le-a obţinut critica noastră istorică[3]. Lippomani, care scria poate după vagi amintiri de lec-

[1] Bine înţeles, este vorba de Moldova.

[2] Trei mii de Turci „di Valacchia" (fără îndoială din Basarabia), făcuseră de curînd o incursiune în Podolia în tovărăşia Tătarilor (fol. 415 v⁰.).

[3] Pentru acestea vezi I. Ursu, *Relaţiunile Moldovei cu Polonia pănă la moartea lui Ştefan-cel-Mare*, Piatra-Neamţ, 1900, *Geschichte des rumäni-*

www.dacoromanica.ro

tură a cronicelor polone, face de pildă din Alexandru-cel-Bun şi din Roman, fii ai lui Petru, pe cari Vladislav Iagello îi liberează din închisoarea lui Swidrigaillo la 1463! Suzeranitatea polonă asupra Moldovei trecuse la Turci în momentul cînd Sigismund I-iu (1507-1548) ceruse Sultanului să aducă pe tronul principatului românesc pe Petru Rareş... Şi aşa mai departe. În orice cas, cred util să las să urmeze pasagiile privitoare la aceste legături ale Moldovei cu Polonia, mai ales că partea ultimă, raportîndu-se la starea ţerii după moartea crudă a lui Ioan-Vodă-cel-Cumplit, oglindeşte împrejurări contemporane, deci conţine mai multă probabilitate de adevăr decît ceia ce precedă.

„Il signore Turco confina con la Polonia per diverse parti et li suoi ultimi termini non è molto ch'erano à Castel Bianco nella Bessa[ra]bia [1], presso al Mar Maggiore, ma, hora c'ha scacciato Giovanni Vaivoda di Valacchia et che s'è fatto del tutto Signore di quei paesi, se gli è accostato grandemente come ch'altre volte quella gran Provincia fosse de' Polacchi, perciochè del 1463 *(sic)* Alessandro Palatino et Romano, figliuoli di Pietro, essendo stati liberati da Vladislao Iagelone, rè di Polonia, dalla pregionia nella quale furono tenuti da Svitrigellone, duca di Littuania, fecero nelle mani del Rè giuramento de fedeltà et di soggettione, havendo promesso Romano d'andare contra ad ogni nemico di quel regno ad ogni sua rechiesta con 4$^{m.}$ cavalli, fuori che, per la lontananza del paese, contra Ruteni et Littuani. Et nel 1432 havendo Vladislao 3, Rè di Polonia, favorito Hilia Palatino à recuperare la sua parte di heredità paterna occupata da Stefano, suo fratello, in segno di gratitudine del beneficio ricevuto, fece ditto Helia homaggio al sopraditto Rè, il quale l'impose l'anno di trebuto 200 cavalli et 200 pezzi di pani di seta, altretanti bovi et 200 cani d'alcuni paesi de' quali n'hà il Danubio grand' abondanza [2], havendolo, in contracambio, honorato del 1-o luogo in Senato, doppo l'A-

schen Volkes, t. I şi II, Gotha 1905, şi mai ales *Polonais et Roumains*, Bucureşti, 1921, ale d-lui N. Iorga.

[1] Pentru numele acesta aplicat părţii sudice a Basarabiei actuale, vezi *Chilia şi Cetatea-Albă* (Bucureşti, 1899, pp. 75-76) a d-lui N. Iorga.

[2] Pănă acum se ştia, după Dlugosz *(Historiae Polonicae*, I, Lipsca, 1711, cartea XII, col. 691), că Domnul Moldovei se angajase să dea, supt formă de tribut, 200 de sarcini de morun *(ducentos equos de piscibus urzina)*, 400 de boi, 200 de haine de purpură şi 100 de cai.

www.dacoromanica.ro

cevescovo di Cnesno. Ma, perch'essendo eletti questi Prencipi dali popoli et ben spesso privati da loro, vivendosi à questo modo in rotta, il Rè Sigismondo Primo, sicome Prencipe in ogni altra attion sua sapientissimo, poco però inclinato alla guerra, per non fare essercitio contra di loro che haveano fatto gran danno in quei confini de Polonia, scrisse et pregò il Signore Turco, amico suo, che volesse far rimettere vaivoda in Valachia un certo Pietro, sforzando i popoli di essa ad accettarlo, il che il Turco fece prontissimamente, accettando le occasioni da farsi quella provincia tributaria, sicome à questi ultimi giorni s'è fatta finalmente soggetta, havendo risposto a Pollacchi, quando[1] addimandavano la confirmatione della loro superiorità, che quella era perduta con le cessioni che gli venne à fare Sigismundo Primo, quando li ricercò che rimettesse per forza là il vaivoda, dicendo che non se ricorse per giustitia, se non à superiori et à maggiori, havendo et così hora la Valacchia è chiamata del Turco sua, non meno che la città di Costantinopoli.

La qual provincia, sicome altre volte faceva 40 m. et 50 m. cavalli, così hora è rovinata et desolata da queste ultime guerre fatte à messi passati, che stentarebbe à farne 28 m., bisognando caminare in alcuni luoghi otto et dieci giornate come per deserti, dove prima era fertile et populatissimo[2]. Nè ancora si può dire che sia quiete in quelle parte, non volendo la Valachia Superiore che confini con Polacchi prestare obedienza al nuovo vaivoda[3]. Ma a questo hà trovato il Signore Turco rimedio con volervi mandare ad habitare una colonia[4], cioè un sangiacco, la qual cosa dispiace summamente per vedere que *(sic)* questa potenza si và ogni giorno avvicinando et così nei fatti come nelle parole, havendogli sempre manco rispetto, poichè affermano ch'il Signor Turco non soleva scrivergli così altamente come fà hora, et, sebene li capitoli c'hanno insieme sono assai honorati et reciprochi, la copia de'quali hò

[1] Ms. *quanto*.

[2] Vezi, pentru pustiirea ţerii, în urma luptelor lui Ivan-Vodă-cel-Cumplit, Hurmuzaki-Iorga, *Doc.*, XI, *Prefaţa*, p. XXVIII.

[3] Într'adevăr Moldovenii nu-l primiau pe Petru Şchiopul, ca străin de ţară. *Ibid.*

[4] Ms. *Calonia*.

www.dacoromanica.ro

appresso di me, cavata dall'autentica, nondimeno vengono et nascono poi dalla parte degli ministri[1] Turchi vicini, come potrei dimostrare per diversi accidenti occorsi. Dalle qual cose ne nasce una malissima sodisfattione di Polacchi, li quali ragionano assai liberamente, secondo la passione degli animi loro, ce ve ne sono altri trà gli altri, che si dimostrano apertamente nemici de' Turchi[2]."

C. Marinescu,
Profesor la Facultatea de Litere
a Universității din Cluj.

Maiorul Mișa Anastasievici

În biserica satului Clejani, din județul Vlașca, se odihnește ctitorul acestui lăcaș, un Sîrb de neam, maiorul Mișa Anastasievici.

De „maior Mișu" vorbesc și astăzi bătrînii cari l-au pomenit, și cîntecul poporan, păstrat de lăutari, vestiții lăutari din partea locului, vorbește de bogăția lui Anastasievici, prădat într'o noapte de un haiduc Mihalea, care se prefăcuse în negustor de grîne.

Anastasievici s'a născut în Serbia, în 1803, din părinți săraci; a agonisit prin comerț o avere mare, pe care ca să și-o asigure mai bine a cumpărat moșii în țara noastră[3].

S'a născut la Poreci, la 24 Februar 1803. Aici a început negoțul în tinerețe. Cîtăva vreme a fost alături de cneazul Miloș, care la 1833 îl face căpitan de Dunăre. A avut șaptezeci și patru de corăbii ale sale, cu care a transportat sare[4].

În 1847, împreună cu colonelul Simici, Anastasievici se înfățișează Domnului din acea vreme al Țării-Românești — lui Vodă-Bibescu —, căruia îi cere să li dea în arendă ocnele de sare din țară.

Proiectul de arendare este votat și de Obștească Adunare în condițiile următoare: arendarea se face pe timp de nouă ani,

[1] Ms. *minor.*
[2] Fol. 417-8.
[3] C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, Sibiiu 1896, p. 162.
[4] St. Stanoievici, „Narodna enciclopedia srpsco-hrvatsco-slovenačca", Zagreb 1923.

www.dacoromanica.ro

începînd cu 1 Ianuar 1847: preţul arenzii pe cei d'intăiu doi ani e de 2.472.500 lei, iar pe anii viitori de 4.000.000 de lei. În cei d'intăiu doi ani, arendaşii nu vor exporta sare în Turcia şi vor lua înţelegere cu arendaşii din ocnelor din Moldova ca nici aceştia să nu exporte în aceşti doi ani[1]. Din cele de pănă aici se vede că Anastasievici era foarte bogat, de vreme ce se încumeta să plătească Statului o arendă aşa de mare. El stăpînia moşii întinse în judeţele: Dolj, Teleorman Vlaşca, şi Ilfov. În Dolj avea moşia Vîrtopu, a cării hotărnicie este întărită de Tribunalul din Craiova în 1867[2]; în Teleorman moşia Brînceni[3], unde, în 1850, ridică şi o biserică cu hramul Sf. Evanghelist Luca, patronul casei sale. Inscripţia de fundare a acestei biserici pomeneşte alături de el pe soţia sa Cristina.

În anul 1853[4] Anastasievici cumpără de la Alecu Vilara moşia Clejanilor şi pare a se fi aşezat aici, unde şi-a înălţat un palat care se mai vede şi astăzi. În Clejani a clădit un nou local de şcoală, pe care o întreţinea cu cheltuiala sa şi în acelaşi an, în 1864, tot aici a zidit şi o biserică, unde se află înmormîntat. Biserica aceasta, mai falnică decît toate din satele din împrejurimi, a fost zugrăvită de pictorul Tătărescu.

Cînd va fi cumpărat celelalte moşii, n'aş putea spune; mă voiu mulţămi numai să le înşir aşa cum mi-au fost arătate. In afară de cele de mai sus: Clejani, Brînceni, Vîrtopu, „maior Mişu" mai avea: în Vlaşca, Obedeni, Obaia, Coşoaia; în Ilfov, Hagieştii şi Vărăştii[5]. Va mai ti avut şi altele pe care nu le cunoaştem însă.

Ceia ce ne interesează în deosebi din ce a făcut Anastasievici nu e cumpărarea de moşii multe şi nici ctitoriile sale de la Brînceni şi Clejani, ci şcoala de la Clejani, care i-a purtat numele şi pe care vreme de mai bine de treizeci de ani a întreţinut-o cu cheltuiala sa.

Şcoala aceasta fusese înfiinţată încă din 1836 de Alecu Vilară,

---

[1] Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu*, II, p. 183.

[2] Hotărnicia aceasta mi-a fost relevată de d. C. S. Nicolaescu-Plopşor.

[3] *Dicţionarul geografic al Romăniei*, p. 648.

[4] D. R. Cordescu, *Institutul de băieţi „Maior Mişa Anastasievici" din Clejani*, Bucureşti, 1875, p. 6.

[5] Comunicat de d. profesor Iorga.

www.dacoromanica.ro

supt Domnia lui Alexandru-Vodă Ghica, în timpul căruia s'au înfiinţat mai multe şcoli de felul acesta.

Pe fiece an institutul lui Anastasievici avea 30-32 de bursieri şi peste 100 de externi. Bursierii erau întreţinuţi cu cheltuiala sa, care pe fiecare an scotea din pungă 27.880 lei pentru nevoile şcolii.

Resultatele de la sfîrşitul fiecărui an şcolar sînt o mărturie bună că la Clejani se învăţa carte, iar cuvîntările elevilor distinşi şi rapoartele delegaţilor Ministeriului publicate în «Monitorul Oficial» [1] dovedesc grija deosebită pe care o avea Anastasievici pentru şcoala sa.

Prietenia de care se bucura maiorul Mişa în rînduriie oamenilor mari ai ţerii noastre a făcut ca şcoala de la Clejani să fie des cercetată de mulţi dintre represintanţii învăţămîntului nostru, începînd cu Titu Maiorescu [2], fost ministru al Instrucţiunii, şi de alte personalităţi din ţară şi din străinătate.

Printre oaspeţii de samă ai Clejanilor a fost şi regele Carol, care a fost de cîteva ori pe acolo şi care era să cumpere această moşie de la Anastasievici [3].

Părintele Opran, un venerabil bătrîn de peste optzeci de ani, mi-a povestit multe lucruri despre petrecerile de la Clejani, care ţineau cîte o săptămînă, de ziua lui Anastasievici şi la culesul viilor, în zile de toamnă, cu lăutari, cu vin din bielşug şi cu mîncări alese. Oaspeţii obişnuiţi la asemenea petreceri, în afară de rudele din Serbia, erau mulţi dintre profesorii universitari din Bucureşti, adesea şi cîte un ministru şi cîte-odată chiar regele Carol.

Intre aceştia remarcăm pe: Orăscu, Zalomit, Eufrosin Poteca, Tell, Simion Marcovici, etc.

De la părintele Opran am mai aflat că Anastasievici a avut patru fete şi un băiat; băiatul a murit de timpuriu, iar fetele s'au măritat în Serbia: una cu Garaşanin, alta după un ministru Marincovici, iar cea mai mică, Rosa, la o proprietate din Serbia.

Pentru unul din ginerii săi, pe cari doria să-l pună pe tronul

---

[1] *Monitorul Oficial*, n-l 179, Vineri, 9/21 August 1868; asemenea R. Cordescu, *o. c.*, p. 30 şi urm.

[2] D. R. Cordescu, *o. c.*, p. 32 şi urm.

[3] Informaţia aceasta o am de la părintele Opran de la biserica Slobozia din Capitală, Sfinţia Sa a fost ultimul institutor la Clejani.

www.dacoromanica.ro

Serbiei, pentru Garaşanin se pare, a făcut un palat la Belgrad, pe care l-a dăruit mai tărziu Statului sîrbesc. Astăzi, în palatul acela este Universitatea din Belgrad, pe frontispiciul căreia stă scris numele lui Anastasievici [1]: «Mişa Anastasievici svom otačastvu», «M. Anastasievici patriei sale».

În ţara noastră, Anastasievici n'a adunat comori numai pentru el şi ai lui, ci banul său şi-a găsit şi o întrebuinţare cu folos la noi. În afară de cheltuiala ce făcea cu şcoala de care am vorbit, în 1885 el a împrumutat cu 2.500.000 de lei vechi ţara Moldovei, a cării Vistierie fusese secătuită de revoluţia de la 1848 şi de ocupaţiile străine cari i-au urmat [2].

În 1865 îl găsim printre acţionarii primei societăţi anonime romîne înfiinţate pentru monopolul tutunului la 28 Novembre 1865 [3].

Anastasievici a luat parte la toate luptele politice din Serbia, susţinînd familia Caragheorghevicilor împotriva Obreovicilor. La 1868, după asasinarea lui Mihail Obrenovici, încearcă să pună pe tron pe ginerele său Garaşanin, dar nu izbuteşte, şi de atunci se retrage în ţara noastră şi se aşează la Clejani, unde a trăit pănă la sfîrşitul vieţii, îngrijind foarte de-aproape de şcoala pe care o sprijinia.

Dintre elevii acestei şcoli mulţi au ajuns în demnităţi mari, şi o generaţie de preoţi şi învăţători din ţinutul Vlăşcii şi din alte ţinuturi datoresc ştiinţa lor de carte şcoalei lui Anastasievici. Profesori universitari ca d. Niculescu, jurişti de samă cum a fost Scarlat Popescu au fost elevi ai şcolii de la Clejani.

O datorie şi o pioasă aducere aminte a celor legaţi de părţile locului ne-a îndemnat să dăm la iveală figura unui om dintr'o ţară vecină nouă care şi-a legat numele de ţara noastră, cu atît mai mult cu cît între ţara lui şi a noastră sînt strînse legături de prietenie.

Victor Brătulescu.

---

[1] Comunicat de d. A Baltă. După Stanoevici palatul acesta e dăruit în 1863.
[2] *Enciclopedia romînă, ibid.*
[3] Ziarul „Vigilenţa", an. I, no. 11.

www.dacoromanica.ro

Ştiri privitoare la dobîndirea unei reşedinţe episcopeşti în Ardealul ortodox din veacul al XVIII-lea.

După desfiinţarea Scaunului mitropolitan din Alba-Iulia prin desbinarea religioasă de la 1700, Biserica ortodoxă a pierdut şi vechea clădire a reşedinţii, în care rămăsese tot Atanasie cu titlul nou de episcop unit.

Chestiunea reşedinţei pe sama ortodocşilor nu s'a mai putut pune în discuţie decît abia atunci cînd Viena, înspăimîntată de sîngeroasele tulburări religioase, trimise la 1761 ca administrator în Ardeal pe episcopul de Buda Dionisie Novacovici.

De şi instalat în biserica Sf. Nicolae din Braşov, episcopul Dionisie se încredinţă răpede că nu e în putinţă să conducă eparhia din acest oraş de margine, unde trăia de altfel cel mai puternic spirit de resistenţă contra unirii cu Roma. De aceia se mută la Sibiiu.

Cu toată calitatea temporară ce o avea numirea sa, clerul şi mai ales protopopii ardeleni, convinşi că restabilirea eparhiei ortodoxe are caracter definitiv, cerură episcopului cu toată insistenţa să facă demersurile necesare pentru zidirea unei reşedinţe episcopale.

În urma acestei dorinţi generale, Dionisie Novacovici adresează Guvernului ardelean, cu data de 18 Iulie 1764, o cerere motivată, în care roagă să i se dea autorisaţie pentru cumpărarea unui loc, unde să zidească noua reşedinţă vlădicească.

Lucru ciudat însă că Novacovici, de şi locuia în Sibiiu, nu cere teren în acest oraş, ci propune alte trei localităţi şi anume: Orăştia, Vadul şi Sebeşul-Săsesc [1]. Dacă Novacovici s'a oprit la aceste oraşe, causa poate fi de o parte însemnătatea lor bisericească şi chiar tradiţia ierarhică ce se lega de Vadul lui Ştefan-cel Mare, de alta însă ne putem gîndi şi la piedecile mari ce le vor fi pus Saşii contra aşezării episcopului ortodox în cetatea Sibiiului, cum ni a arătat experienţa episcopilor veniţi după Novacovici.

Guvernul nu pare să fi dat ascultare acestei cereri, căci, în cei trei ani cît a mai păstorit Dionisie, nu s'a văzut nicio soluţie practică a ei.

[1] I. Lupaş, *Istoria bisericească a Romînilor ardeleni*, Sibiiu, 1918, p. 123.

www.dacoromanica.ro

Abia cu numirea episcopului Ghedeon Nichitici la 1784 s'a revenit iarăşi la această problemă. Cum numirea acestuia s'a făcut de către Iosif al II-lea cu indicaţia expresă că locul reşedinţei sale va fi Sibiiul («sedem habitationis Cibinii figat»)[1], era limpede acum că, îndată ce va veni vorba de o locuinţă, ea nu va mai fi căutată prin oraşele desemnate odinioară de Novacovici, ci în mod firesc va avea să se lege de Sibiiu.

În adevăr Nichitici şi începe acţiunea îndată după instalarea sa, adresîndu-se Guvernului, încă în 1785, pentru cumpărarea unei case episcopale, găsită de el în oraşul Sibiiu. Partea cea mai mare, dacă nu toată, a preţului de cumpărare avea să fie acoperită prin contribuţii benevole de către credincioşii eparhiei. Guvernul, raportînd Împăratului despre această cerere, n'a favorisat împlinirea ei, de oare ce Iosif al II-lea, în resoluţia sa din 5 Septembre 1785, hotărăşte amînarea cumpărării până la un timp mai potrivit, cu motivarea că o astfel de transacţie nu s'ar putea face acum fără o apăsare a poporului de rînd.

Se pare că Nichitici şi clerul său n'au fost mulţămiţi cu această resoluţie, căci în anul următor ei presintă o nouă cerere, dovedind nevoia unei reşedinţe şi posibilitatea de a fi cumpărată cu banii ce s'ar strînge din darurile poporului credincios. Cererea, iscălită de întreg clerul principatului ardelean, fu însoţită, din partea Guvernului, de un raport adresat Împăratului, în care se propune iarăşi amînarea chestiunii. Pe lîngă împrospătarea motivelor din anul precedent, Guvernul aminteşte acum şi lipsa de cereale, care a provocat o crisă a circulaţiei monetare şi în fine aduce înnainte un raport al episcopului Ghedeon din 7 Mart 1786, prin care acesta arată că încasarea taxelor sidoxiale întîmpină greutăţi. Astfel raportut conchide că, nefiind încă sosit „timpul potrivit", cererea clerului nici de astă dată nu poate fi satisfăcută. Cancelaria aulică ardeleană, acceptînd acest raport, propune, la 31 August 1786, iar Împăratul aprobă fără reservă părerea exprimată de consilierii săi[2].

În urma acestui nou refus, situaţia devenise atît de critică, încît episcopul Nichitici, probabil şi în urma exclusivismului politic al Saşilor, fu nevoit să părăsească Sibiiul şi să-şi stabilească reşedinţa într'o casă ţerănească din fruntaşa comună Ră-

[2] A. Şaguna, *Istoria Bisericii ortodoxe*, Sibiiu, 1860, II, p. 187 nota.
[1] Cf. Arhiva cancelariei aulice ardelene, No. 10.762 din 1786.

www.dacoromanica.ro

şinari. Şaguna zugrăveşte bine epoca aceasta cînd scrie despre Nichitici : «El n'a avut unde să-şi plece capul său şi petrecea mai mult la Răşinari decît la Sibiiu, într'o casă ce-i dăduse obştea spre locuinţă, pentru care casă şi astăzi se pomeneşte, şi acum într'însa este şcoală de fetiţe" [1].

Stăruinţile lui Ghedeon fură continuate de urmaşul său, energicul episcop Gherasim Adamovici, dar fără niciun noroc de izbîndă decît doar mîngîierea «că a reuşit, împotriva tuturor greutăţilor puse de magistraţii saşi, să zidească biserica din suburbiul Strada Lungă, unde, după dorinţa lui, şi fusese aşezat spre veşnică odihnă [2]».

Episcopul Vasile Moga reiea firul acţiunii şi după o serie de intervenţii obţine, în sfîrşit, prin resoluţia împărătească din 20 Maiu 1816, No. 5806, autorisaţia de a cumpăra o casă de reşedinţă. Îndată după aceasta, Moga lansează o circulară către cler şi popor, în care, dovedind cu însufletitoare cuvinte nevoia unei reşedinţi, menită să adăpostească şi şcoala teologică, îndeamnă pe toţi la ofrande, spre a se putea strînge suma de 40.000-50.000 de zloţi, necesară pentru cumpărarea imobilului. Şi, ca să-i încurajeze, li arată că Împărăţia a dat suma de 15.120 de zloţi (de şi ea pare a fi anticipată din fondul sidoxial), iar Mitropolitul Ştefan Stratimirovici din Carlovăţ 100 de galbeni [3].

Resultatul fu că s'a cumpărat cu 36.000 de zloţi o casă cu etaj în strada Cisnădiei din Sibiiu, dar care numai după multe piedeci puse de Saşi ajunge în proprietatea Bisericii la 13 Mart 1821. O sală nouă de învăţămînt ce s'a adăugat avea să servească pentru cursurile teologice, celelalte încăperi fiind întrebuinţate pentru alte scopuri. Cît priveşte reşedinţa episcopală, ea s'a instalat în această casă abia la 1839 [4].

După moartea lui Vasile Moga, noul episcop Andrei Şaguna, stăpînit de concepţii mai îndrăzneţe privitoare la rostul unui arhiereu şi la chemarea Bisericii ortodoxe, nu se mai putea

[1] Şaguna, *o. c.*, p. 188.

[2] Lupaş, *Istoria bisericească*, p 128.

[3] Em. Roşca, *Monografia instiiutului seminarial teologic-pedagogic andreian*, Sibiiu, 1912, p. 9 şi urm.; Il Puşcariu, *Documente pentru limbă şi istorie*, Sibiiu 1889, I, p. 188.

[4] E. Roşca, *ibid.*, p. 11.

www.dacoromanica.ro

mulţămi cu vechea reşedinţă, de sigur prea modestă pentru o atît de covîrşitoare.

El căută deci altă casă, şi, găsind-o, cumpără, în 1853, clădirea frumoasă a baronului Apor din Strada Măcelarilor, cu suma de 20.000 de florini buni strînşi tot din contribuţia credincioşilor, sporiţi cu o donaţie personală a sa de 6.000 de florini. Dar şi de astă dată se iviră piedeci neprevăzute. Şaguna istoriseşte în memoriile sale că cineva dintre ultramontani (supt cari înţelegea pe uniţi) l-a denunţat contelui Thun, ministrul de Culte vienes, care printr'un ordin fulminant cerea Guvernului ardelean să-l tragă la răspundere «cum a cutezat să cumpere această realitate fără învoirea regimului, iar cumpărarea o nimiceşte, fiindcă a fost scumpă".

Şaguna ni spune că a răspuns lui Thun fără îndoială cum merită, şi resultatul a fost că a rămas în stăpînirea casei cumpărate, iar ultramontanii — adaugă el —, încă au rămas în ruşine» [1].

Sînt şaptezeci de ani de atunci, şi clădirea cîştigată de neuitatul Mitropolit serveşte şi astăzi ca reşedinţă de iarnă a Mitropolitului Bisericii ortodoxe din Ardeal. Ea trebuie păstrată cu sfinţenie ca un strălucit monument, de unde au pornit, prin spiritul profetic al lui Şaguna, acţiunile triumfătoare ce au dus la desrobirea religioasă şi naţională a Bisericii şi neamului nostru.

I. Mateiu,

Luptele lui Sigismund şi Mircea-cel-Bătrîn cu Turcii, în 1395.

— Un document inedit —

Intr'o notă la sfîrşitul broşurii mele: „Politica externă a lui Mircea-cel-Bătrîn", terminată înainte de-a cunoaşte meritoasa lucrare a d-lui I. Minea despre politica orientală a Impăratului Sigismund în legătură cu istoria principatelor române, făgăduiam să revin asupra unor amănunte.

O fac aici, publicînd un document necunoscut, privitor la eve-

[1] Cf. *Memoriile arhiepiscopului şi Mitropolitului Andrei Şaguna*, Sibiiu, 1923, p. 67-8.

www.dacoromanica.ro

nimentele din anul 1395, pe care l-am descoperit în arhivele Muzeului Ardelean din Cluj.

D. I. Minea acceptă, în cartea amintită, părerea veche că expediţia lui Sigismund şi Mircea, întreprinsă în Ţara-Românească, ca să smulgă Nicopolea Mică din mînile Turcilor, ar fi avut loc în Maiu 1395. Această datare se întemeia pe ştirea păstrată la cronicarul polon Dlugosz că regina Maria ar fi murit în 17 Maiu 1395. Se credea că, la vestea morţii soţiei sale, Sigismund ar fi plecat acasă, lăsînd în grija lui Mircea şi a armatei sale asediul cetăţii Nicopole.

Istoricul Karacsonyi a dovedit că data de 17 Maiu nu este exactă[1]. Un lucru e sigur: Sigismund a primit ştirea despre moartea soţiei sale supt zidurile Nicopolei Mici şi, neputînd părăsi armata în împrejurări atît de grele, a trimis pe arhiepiscopul Ioan de Kanisza, să facă reginei înmormîntare cu pompa cuvenită şi să apere interesele domnului său împotriva duşmanilor, interni şi externi, cari s'ar ridica după moartea adevăratei moştenitoare a lui Ludovic-cel-Mare.

Insuşi Sigismund, în diploma dată familiei de Kanisza, la 1397, spune următoarele:

„... ingressum facientes, ipsos Olahos et Turcos, cum eorum praecessoribus et capitaneis, in fugam convertentes, minus castrum Nicopol nuncupatum, in dictis partibus transalpinis situatum, erga manus ipsorum habitum, expugnando et cum maxima cruoris effusione quorundam nostrorum fidelium, nece praesertim ipsius viri Magnifici Stephani de Kanisa, complicum inibi ferventer dimicantium et lethaliter sauciatorum sanguinis effusione, Christo adminiculante, obtinuimus et nostrorum castellanorum manibus prorsus duximus applicandum et reliquendum. Denique, **medio tempore** et **interim dum haec fierent** et **agerentur**, inclyta princeps et domina Maria, felicis reminiscentie, quondam conthoralis nostra perchara, domino coeli imperante, rebus exempta est humanis, Varadini telluris gremio supremo decore extitit commandata, annotato domino Ioanne archiepiscopo, pro tuitione regni nostri per nos in nostri **absentia** pro tunc deputato, ibidem adhaerente et cuncta exequiis incumbentia regalibus insigniter moderante et peragente, ac, his expeditis, versus Casso-

[1] În *Századok*, 1907. Cf. *Politica externă a lui Mircea-cel-Bătrîn*, p. 37.

www.dacoromanica.ro

viam ad confinia regni nostri" (a apărat ţara împotriva regelui Poloniei).

Evenimentele cuprinse în acest citat n'au putut avea loc în cursul lui Maiu, fiindcă între 8 şi 31 ale acestei luni îl vedem pe Sigismund în Buda, prin urmare ar fi fost de faţă la înmormîntarea reginei.

De altcum documentele ni dau putinţa să stabilim că expediţia de la Nicopolea Mică s'a făcut între 6 şi 28 Iunie 1395. Se ştie că în 21 Iunie regele era la Braşov, iar în 6 Iulie lîngă Cîmpulungul muntean [1]. La 28 Iulie îl aflăm întors la Buda [2].

Deci cam în trei săptămîni din cursul lunei Iulie s'au petrecut evenimentele cunoscute. Sigismund şi Mircea au avut să lupte cu Turcii, ajutaţi de o parte a Romînilor. După atacuri sîngeroase au izbutit să smulgă Nicopolea Mică de la garnisoana lui Baiezid. După aceasta Sigismund, lăsînd cetatea în mîna oamenilor săi, a plecat spre casă.

Dar în strîmtoarea de la Posada Romînii duşmani regelui i-au pregătit un desastru asămănător aceluia pe care l-a văzut Carol Robert la 1330.

D. I. Minea, vede — greşit — în „Hozymezeu" [3] Cîmpulungul maramureşean. In documentul citat regele dă poruncă locuitorilor din **„Grossau"** să asculte de Ioan, judele de Sibiiu, şi să nu-l ameninţe cu moartea. Insuşi judele s'a presintat înaintea lui Sigismund („dicit nobis"), ceia ce s'a întîmplat, de sigur, lîngă Cîmpulungul muscelean, şi nu lîngă cel maramureşean. D-sa mai greşeşte apoi cînd susţine că la 12 Iulie regele se afla lîngă Eperjes, în Nordul Ungariei. In documentul citat[4] se zice, ce e drept: „datum in descensu notro campestri prope Eperjes habito", dar acest act nu e dat de Sigismund, ci de Palatinul ţerii („Nos Leustachius de Ilswa, regni Ungariae Palatinus et comes albensis").

Nu menţin părerea că Mircea a atacat pe Sigismund la Posada. M'au convins, nu numai observaţiile d-lui Iorga, ci şi împrejurarea că un alt act regal, de la 1397, care povesteşte amănunţit

---

[1] Datele se află în broşura citată.
[2] Fejér, X [1], p. 329.
[3] *Urkundenbuch*, III. p. 153.
[4] *Zichy okmanytár* IV, p. 603.

www.dacoromanica.ro

acest episod, nu pomeneşte nimic de Mircea, ci numai de „multitudo Olahorum" [3].

Ce s'a întîmplat după întoarcerea lui Sigismund la Buda, adecă după 28 Iulie 1395 ?

D. Minea crede că în toamna anului 1395 Baiezid a năvălit din nou în Ţara-Românească cu o armată puternică. Atunci ar fi avut loc vestita luptă de **la Rovine, în părţile Ialomiţei,** în care au căzut Marcu Crăişorul şi Constantin. Mircea, ne mai putînd resista puhoiului turcesc, s'a retras în Ardeal, la Sigismund, de care îl lega tratatul de la Braşov, iar în Argeş a rămas Domn Vlad, vasalul Turcilor şi prietenul Polonilor.

Izvoarele însă dovedesc că lupta de la Rovine, în care şi-au aflat moartea aliaţii sîrbi ai Sultanului, s'a întîmplat la 10 Octombre 1395.

In August şi în partea întăiu a lui Septembre au fost, totuşi, noi lupte cu Turcii, în urma cărora Mircea şi-a pierdut tronul.

Preţioasa scrisoare, publicată în anexa broşurii mele, spune limpede:

„Nec tarditate opus est, sicuti alias factum fuit, videlicet tempore Stephani Bani de Losonch, quo nos opportuit trina vice stipendia dare, antequam potuissemus omnem exercitum congregare et tandem, antequam ex toto fuerit congregatus, ipse Stephanus cum suis hominibus armigeris, propter tarditatem et negligentiam aliorum sequi debentium, Turcorum gladio perierunt. Tunc quoque Volachia perdita et Danubius in potestatem hostium redactus."

La 16 Septembre 1395 Ştefan de Losoncz era mort [1].

Avem deci termenul **ante quem.** Pănă la această dată au avut loc luptele în care s'a pierdut Ţara-Românească şi linia Dunării.

Care e **terminus post quem?** Karacsonyi pune luptele lui Ştefan de Losoncz în Maiu şi expediţia lui Sigismund la Nicopolea Mică o socoteşte ca o răsbunare pentru moartea Banului.

Incă în „Politica externă a lui Mircea-cel-Bătrîn" am încercat să combat această părere, arătînd, pe basa scrisorii din 1399, publicată în anexă, că luptele noi cu Turcii şi căderea Banului de Losoncz au avut loc după recucerirea Nicopolei Mici.

---

[1] Hurmuzaki, I [2], pp. 395-6.

[2] Pesty-Ortvay, *Oklevelek Temesvár történetéhez*, p. 245.

www.dacoromanica.ro

Părerea noastră o vedem confirmată şi prin documentul inedit pe care îl dăm la capătul acestei comunicări. Acolo se vorbeşte despre vitejia lui Ioan de Doboka, dovedită: „in conflictu per nos sub castro Minoris Nicopolis et tandem per virum Magnificum Stephanum de Losonch Banum, ultra partes transalpinas, contra perfidissimos Turcos, crucis Christi persecutores, fata nobis, tum ut Domino placuit, sinistra statuentibus, commisso".

Atît scrisoarea lui Sigismund, de la 1399, cît şi privilegiul acesta de la 1410 ni arată, că, după lupta de la Nicopolea Mică, Turcii au năvălit din nou în Ţara-Românească. Sigismund, dîndu-şi sama de gravitatea primejdiei, nu aşteptă adunarea tardivă a nobililor, ci trimise trupele adunate în grabă supt conducerea Banului Ştefan de Losoncz, la care s'a alăturat, de sigur, şi Mircea cu credincioşii săi. Forţele neîndestulătoare ale creştinilor au fost înfrînte de păgîni: „tot atunci s'a pierdut Ţara-Românească şi Dunărea a ajuns în mînile duşmanului".

Banul şi-a aflat moartea pe cîmpul de luptă, iar Mircea a căutat scăpare în Ardeal, lăsînd tronul în mînile lui Vlad, care prin Mart 1396 se simţia destul de asigurat în Domnie şi începea tratative cu vecinii săi creştini.

ANEXA.

25 Novembre 1410. Sigismund întăreşte dreptul de proprietate asupra satului Inakhaza lui Ioan de Doboka şi fiilor aceluia.

Nos Sigismundus, Dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie, etc. marchioque brandenburgensis, etc., Sacri Romani Imperii vicarius generalis, memorie commendamus per presentes quod Nostre Serenitatis veniens in conspectum fidelis noster strenuus miles magister Iohannes, filius Iohannis de Doboka, propositis suis fidelitatibus et fidelium obsequiorum meritis et sinceris complacenciis per ipsum nobis nostroque sacro regio diademati sub loci et temporis diversitate laudabiliter exhibitis et impensis, quandam possessionem seu terram Inakhaza appellatam, nunc, uti asserit, habitatoribus destitutam, in comitatu de Doboka existentem et habitam, quam eidem dominus Lodovicus rex, eiusdem regni nostri Hungariae, pater et socer noster carissimus, felicis recordacionis, sibi et eidem magistro Ladislao, fratri suo

[1] Vezi articolul lui Ioan Karácsonyi, în *Cultura*, I[1].

www.dacoromanica.ro

carnali, pro eiusdem magistri Ladislai, fratris sui, gratuitis serviciorum meritis, perhenniter collatam (?), sicut asserit, in cuius dominio ipse ac prefatus idem magister Ladislaus, frater suus, a dudum pacifico dominio, ut fertur, extitisset, foretque et ipse de presenti, sibi necnon Nicolao, Stephano, Mikod et Iohanni, filiis suis, per Nostram Maiestatem iure novo (?) dari et conferi postulavit.

Nos igitur, consideratis et in memoriam Nostre Celsitudinis digne revolutis preclare fidelitatis obsequiis et laudis preconio attollendis meritis memorati magistri Iohannis de Doboka, quibus ipse nobis et nostro sacro diademati regio, sub varii temporis et loci diversitate, presertim vero in conflictu per nos sub castro Minoris [1] Nikopolis et tandem, per eundem virum Magnificum Stephanum de Losonch Banum, ultra partes transalpinas contra perfidissimos Turcos, crucis Christi persecutores, fata nobis tunc, et Domino placuit, sinistre statuentibus, commisso laudabiliter se fortuitis casibus submittendo, studuit viriliter et strenue complacere, prefatam possessionem seu terram Inakhaza nuncupatam, nunc habitatoribus, ut fertur, destitutam, et in dicto comitatu habitam, in quantum in dominio eiusdem ipse magister Iohannes de presenti fore perhibetur, simul cum universis suis utilitatibus et pertinenciis, signanter autem terris arabilibus, cultis et incultis, silvis, aquis, campis, nemoribus, pratis, fenetis, et generaliter quibuslibet utilitatum eiusdem integritatibus, sub suis veris metis et antiquis, quibus actenus rite tenta fuit et possessa, certa scientia nostra mediante prelatorumque et baronum nostrorum consilio, denuo nove nostre donationis titulo et omni eo iure quo ipsa nostre quolibet iure incumbit collationi, memoratis magistro Iohanni et per eum Nicolao, Mikod et Iohanni, filiis suis, eorumque heredibus et succesoribus universis, dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus per presentes iure perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam pariter et habendam, salvo iure alieno, harum nostrarum vigore et tenore litterarum, alias dum nobis in specie reportate fuerint, in forma nostri privilegii reddigi faciemus.

---

[1] Cuvîntul *minoris* a fost îndreptat, de o mînă mai tîrzie, în *maioris*. Cerneala mai întunecată tradează aceasta la întîia privire.

www.dacoromanica.ro

Datum Bachie, in festo Beate Catherine Virginis et Martyris, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo.

(Originalul, pe pergament, cu pecete imprimată, se află în arhivele Museului Ardelean din Cluj. O copie fotografiată în posesiunea subsemnatului.)

V. Motogna.

Un document al mănăstirii Cîrțișoara referitor la noi [1440].

de T. G. Bulat.

In monografia intitulată **Die Kerzer Abtei von Ludwig Reissenberger mit zahlreichen Illustrationen, herausgegeben vom Ausschuss des Vereins für siebenbürgische Landeskunde"**, Sibiiu, 1894, la paginile 27 şi 28 găsim documentul ce urmează.

Din conţinutul lui se vede că stareţul Mihail, după douăzeci şi patru de ani de conducere, renunţa la demnitatea de conducător al mănăstirii cisterciense, ne mai fiind în stare să susţină atacurile care veniau din partea Turcilor şi Valahilor, de peste munte.

Mănăstirea fusese arsă de mai multe ori de iobagi, iar, în timpul din urmă, Voevodul „transalpin" căutase să între cu forţa în mănăstire, pentru a instala aici pe un Mihail, din Tîrgovişte. Aceasta constituia o nedreptate şi o ofensă faţă de strălucitul său rege, spune bătrînul Cistercian. Pentru aceste motive, ca şi pentru vrîsta sa înaintată, el se retrage. Numele Voevodului muntean nu e dat. Contextul şi cronologia ni arată pe Vlad Dracul.

„Nos Michael, abbas monasterii in Kertz, dicimus quod, licet nos fuerimus in dicto monasterio Kertz ord. cister. per annos decem prior et postea rite, legitime et canonice iuxta apostolica et praefati nostri ordinis sacra instituta in abbatem promoti et plusquam viginti quator annis ibidem ut abbas et praelatus praefuerimus et tanto tempore ac per tantum tempus diligentiam nobis possibilem in eis quae nostris humeris, quae ratione nostrae dignitatis incumbebant iuxta posse fecerimus, tamen ultra praemissa infinitas et a Turcis et a Valachis ac aliis crucis Christi inimicis, ymmo, quod peius est, a propriis dicti monasterii subditis et iobagionibus, qui in mortem et interitum personae nos-

www.dacoromanica.ro

trae machinati sunt, multas et varias passi sumus iniurias et immanes persecutiones, ita quod tempore nostri regiminis, proh dolor, dictum monasterium nostrum pluribus vicibus fuerat combustum et desolatum et nos semper, Dei auxilio adiuti, vires recuperantes, illud reaedificavimus et reformavimus, iugiter in Deum spem habentes ut de die in diem pax et tranquillitas in terra nostra fieri deberet, verum tamen quanto plus expectavimus ut fierent vere (?!) et pax, tanto amplius labrusca sucreverit et turbatio, unde nunc novissime transalpinus Woywoda, cui nullum ius omnino ad hoc competit, cum scismaticus sit et alienus a ritu christianitatis et penitus ab unione sanctae matris Ecclesiae divisus, propria praesumptione et sacrilego animo, quendam Michaelem, secularem, qui se plebanum in Tergovistia asserit, in maximum gravamen et praeiudicium tam iuris nostri et dignitatis, quam totius ordinis et monasterii in Kercz, necnon vilipendium honoris Maiestatis Serenissimi domini nostri regis, addictum monasterium in Kertz intrusit temere et inique, unde, sentientes quod propter nostram senectutem vires et sensus in nobis deficiunt, et timentes quod huiusmodi obstaculis utiliter obviare, ut libenter vellemus, non possumus, quod propterea ordini nostro ac monasterio praefatis damna et pericula irrecuperabilia possent suboriri, ideoque ex bono et deliberato animo... pure et simpliciter, Dei, suae genitricis Virginis Mariae, nostri ordinis et monasterii praefatorum contemplatione, ipsam abbatiam monasterii in Kercz et omne ius quod nobis ad illam competiit aut competere poterit..., non coacti, non seducti, non rogati nec ad hoc per aliquem angariati vel inducti, sed sponte, libere et voluntarie, in utilitatem et favorem venerabilis viri domini Iohannis de Bornequel, sacrae theologiae doctoris eximii..., cum expressa approbatione et certa scientia, necnon de consilio, voluntate et assensu nostri conventus monasterii in Kertz, cum omnibus et singulis dictae abbatiae in Kercz iuribus, censibus, debitis obventionibus, dominiis, bonis et rebus mobilibus et immobilibus, quibuscumque nominibus intitulentur, honoribus et oneribus eidem domino Iohanni... ab eadem abbatia penitus cedentes..., in Dei nomine resignamus."

T. G. Bulat.

www.dacoromanica.ro

Papa Piu al VII-lea și Francisc Ferreri, episcop de Nicopole și Administrator al Munteniei

In colecțiunea de documente ce a aparținut lui Dimitrie Butculescu, în a cărui activitate patriotică pe toate tărîmurile se cuprindea și o caldă preocupare pentru trecutul neamului [1], am găsit acest manuscript, emanînd din cancelaria Congregațiunii **De Propaganda Fide** din Roma, către episcopul catolic din Nicopole, Francisc Ferreri; poartă data de 29 Septembre 1805.

Arhivele acestei asociații, a cării propagandă s'a resimțit atît de adînc în părțile noastre [2], n'au fost cercetate încă în mod special de către istoricii noștri. Ele încep a fi catalogate de prin secolul al XVII-lea. Deci originalul acestui manuscript se găsește acolo și anume în dosarul **Valachia et Bulgaria** [3].

D. Bianu a cules și a publicat [3] mai multe acte din acestea, în vremea trecerii sale prin Roma, toate privind secolul al XVIII-lea, iar la aceiași dată, peste munți, Ioan Ardeleanu dădea la lumină [4] o numeroasă colecție care însă privia mai mult raporturile Propagandei cu organele ei ardelene. In **„Studii și documente cu privire la istoria Romînilor"**, vol. I-II, în care se cuprinde cea mai însemnată culegere de material pentru istoria catolicismului în România [5], d. N. Iorga ni înfățișează și un însemnat număr de acte de-ale Propagandei, multe referitoare chiar la episcopatul din Nicopole.

---

[1] A făcut săpături acrheologice încă din anii 1856-67. A săpat ani întregi pe propria sa socoteală. Colecțiunea sa de vase vechi, unelte și obiecte de artă ar face cinste oricărui museu. Șapte lăzi mari cuprinzînd materialul resultat din săpăturile sale sunt depositate azi — dar nu expuse — la Museul de Antichități din București, iar restul se găsește în posesiunea d-nei Maria Glogoveanu, Str. General Anghelescu 18. Tot acolo și manuscriptul găsit.

[2] In tipografia S. Congr. De propaganda Fide s'a tipărit în 1677 de către Vito Pilutio *„Dottrina christiana tradotta in lingua valacha"*, care este a doua carte românească scrisă cu caractere latine. Cf. Bianu, în *Columna lui Traian, Vito Pilutio*, pp. 145-6.

[3] Bianu, *ibid.*, ni spune că sunt trei mari dosare în cîte șase până la opt volume: I Transilvania et Ungaria, II Moldavia, III Valachia et Bulgaria. Cele anterioare sec. al XVII-lea sunt la Vatican.

[4] Ion Ardeleanu, *Istoria Diecesei romîne greco-catolice a Oradiei-Mari*, vol. I, Gherla 1883.

[5] Și B. P. Hasdeu a mai publicat în *Col. lui Traian* Documente inedite din biblioteca Doria-Pamfiliană din Roma relativ la Istoria catolicismului în România, 1601-6.

www.dacoromanica.ro

Manuscriptul ce urmează are opt pagini, cusute în forma unui caiet. Pe ultima pagină, se găseşte o însemnare — un resumat— care pare a fi scrisă de altă mînă; o reproduc mai jos.

După mulţimea greşelilor de gramatică şi ortografie, se vede că este vorba de o copie, aparţinînd vre-unui călugăr care ţinea arhiva episcopatului. Din unele confusii mai grave, făcute de copist la transcrierea anumitor termeni, m'am convins de ignoranţa unora din clericii catolici de la noi la vremea aceia şi de dreptatea pe care a avut-o episcopul următor — Fortunato Ercolani, — luînd aspre măsuri împotriva lor[1]. Agentul însuşi recunoaşte lucrul acesta într'un raport al său [2].

A sublinia toate aceste greşeli ar fi fost mare pierdere de vreme. Un exemplu dintre atîtea:

La paragraful 15, avem cuvîntul **schismate.** Desigur că, în original, primul baston al literei **„m"** va fi fost — din grabă— despărţit întrucîtva de celelalte două; copistul l-a luat drept **„i"** urmat de un „n" şi, punîndu-i punct de-asupra, a transformat cuvîntul **„schismate"** în **„schisinate".** In alte locuri, dacă un cuvînt este întrerupt, cum se întîmplă adesea într'o scriere grăbită, copistul îl desparte şi mai mult, crezînd că are a face cu două cuvinte.

Documentul ce public aci conţine douăzeci şi nouă de „Facultates" acordate de către Papa Piu VII episcopului Francisc Ferreri. Titulatura „Episcopo Nicopolitano in Bulgaria et Administratori Valachiae" se vede atît în introducere, cît şi într'o însemnare făcută pe ultima pagină [3]. In afară de conţinutul lui, care este interesant, acest document presintă importanţă şi pentru faptul că este unul dintre puţinele documente în legătură cu personagiul acesta, pentru care agentul diplomatic al Austriei, Fleischhakl, are, după cum se va vedea mai jos, numai cuvinte

[1] Acest episcop a încercat să facă mari reforme în felul cum era organisată Biserica romano-catolică la noi. A adus misionari din Viena — italieni şi germani —, declarînd că *va curăţi întreaga Muntenie de toţi preoţii acelui Ordin franciscan al provinciei bulgare,* care, după cum o declară el în acelaşi raport, sînt *oameni ignoranţi şi incapabili.* Raportul lui Fleischhakl, în N. Iorga, *Studii şi documente,* I-II, pp. 357-8.

[2] N. Iorga, *l. c.,* p. 359. Fleischhakl, care se pronunţase împotriva lui Ercolani, cere şi el trimiterea unor misionari mai instruiţi.

[3] Insemnarea aceasta pare a fi scrisă de altă mînă decît a copistului care a transcris documentul.

www.dacoromanica.ro

de laudă [1]. Atrag, în special atenţiunea asupra cap. 21, care conţine o serie de măsuri prohibitive împotriva literaturii scrise în sprijinul ideilor de libertate („La pucelle d'Orléans") şi împotriva studiilor filosofice care îşi au basa în sistemul de cugetare al sensualiştilor Hobbes şi Condillac [2]. Aceleaşi măsuri le vedem luîndu-se împotriva monumentalei opere a istoricului **Pietro Giannone,** care are un pronunţat caracter anticlerical şi care poate fi enumerat de sigur între precursorii lui Voltaire,— documentat însă în chip strălucit. Urmează încă cîteva lucrări emanînd din concepţia **ştiinţifică şi raţională** a epocei revoluţionare. Nu sînt uitate nici cărţile de **astrologie judiciară.**

Dispensele care se acordă în restul manuscriptului nu indică, atîta cît s'ar părea, un spirit de toleranţă, ci mai degrabă crisa catolicismului la vremea aceea.

Acum, cîteva cuvinte asupra lui Francisc Ferreri. Era om bătrîn cînd urmă în Scaun lui Paul Dovanlia, mort în Bucureşti la 6 Iulie 1804 [3]. Păstoreşte de la 1807 şi pănă la 16 Novembre st. n. 1813 [4]. Prin viaţa exemplară ce a dus, se bucura atît în rîndul credincioşilor lui, cît şi între ortodocşi, de o veneraţie şi iubire generală [5].

In anul 1813, prin luna Novembre st. nou, izbucnind epidemia de ciumă cu mai multă furie, el îşi schimbă de mai multe ori locuinţa. In cele din urmă îşi căută un refugiu în satul Cioplea, reşedinţa munteană a episcopilor de Nicopole [6]. Dar nu scăpă. Curînd boala atinse pe Padre Fortunato, care trăia cu episcopul supt acelaşi acoperemânt, la locuinţele duhovnicilor catolici ai acelui sat.

Acesta nu declară episcopului boala sa decît în ziua de 14.

---

[1] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la Ist. Romînilor*, I-II, doc. n-le XXVI şi XLVIII.

[2] Cum este de pildă La Mettrie care, răsfrîngînd sensualismul lui Hobbes şi Condillac asupra cugetării morale, ajunge să proclame *materialismul* şi *ateismul*, — ceia ce dascălii lui se feriseră să facă.

[3] N. Iorga, în *Istoria Bisericii Romîne*, vol. II, publică o listă a episcopilor de Nicopole. Asemenea în *Biserica Ortodoxă Romînă*, (P. Gîrboviceanu) se cuprinde o astfel de listă, în capitolul privitor la Archidiecesa Romano-Catolică din Bucureşti.

[4] *Idem;* date cuprinse şi în *Studii şi documente*, I-II.

[5] Raportul lui Fleischhakl, *ibid.*, p. 365.

[6] *Idem.*

www.dacoromanica.ro

Bietul bătrîn, care trăia terorisat de amenințarea crudei boale, o-colind-o pretutindenea, nu putu suporta s'o descopere supt același acoperemînt cu dînsul, în ultimul refugiu al bătrînețelor sale. După o suferință de trei zile, își dete sufletul, în seara zilei de 17 st. n. 1813.

Agentul Fleischhakl, care vestește Curții imperiale această întîmplare, nu poate precisa dacă bătrînul a murit în urma puternicei zguduiri nervoase — cînd află de îmbolnăvirea lui Fortunato — sau prin contaminare de la acesta.

Victor Papacostea.

Facultates Concessae a S[anctis]s[i]mo D[omi]no Pio Divina Providentia C. P. R. P. Francisco Mariae Divini Amoris Episcopo Nicopolitano in Bulgaria et Administratori Valachiae[1].

1. Conferendi Ordines extra tempora, et non servatis interstitiis usq[ue] ad Presbyteratum inclusive, si Sacerdotum necessitas ibi fuerit [2].

2. Dispensandi in quibuscumque irregularitatibus, exceptis illis quae vel ex bigamia vera, vel ex homicidio voluntario proveniunt.

3. Dispensandi super defectu aetatis unius anni ob operariorum penuriam, ut promoveri possint ad sacerdotium, si alias idonei fuerint.

4. Dispensandi et commutandi vota simplicia, etiam castitatis, ex rationabili causa in alia pia opera, non tamen religionis.

5. Dispensandi in quacumq[ue] simonia, et in reali, dimmissis beneficiis, et super fructibus male perceptis, injuncta paenitentia salutari vel eleemosyna arbitrio dispensantis.

6. Dispensandi in 3 et 4 consangu[initatis] et affin[i]t[atis] simplici, et mixto tantum, et 2 3 et 4 mixtis, no[n] tamen in 2, solo quoad futura matrimonia, quo vero ad praterita, etiam

[1] Am păstrat în general punctuația copistului, de și nu se aplică întru totul rînduelii topice.

[2] La data aceasta cadrele organisațiilor catolice de pretutindeni sînt descomplectate. Papa însuși răspunde unei cereri de misionari, declarînd această crisă·

www.dacoromanica.ro

in 2 solo, dummodo nul[l]o modo attingat primum gradum, cum iis qui ab haeresi vel infidelitate converţuntur ad fidem catholicam, et, in praefatis casibus, prolem susceptam declarandi legitimam.

7. Dispensandi super impedimento (criminis) [1] publici honestatis, justis ex sponsalibus proveniente.

8. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, ac restituendi ejus petendi debitum amissum.

9. Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, p[r]aeterquam inter levamen et levatum.

10. Hae vero matrimoniales dispensationis videlicet 6, 7, 8 et 9 non concedantur, nisi cum clausa, vel dummodo mulier rapta non fuerit, vel, si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat et in dispensatione tenor (?) hujusmodi facultatem inseratur cum expressione temporis ad quod fuerint concessae [2].

11. Dispensandi cum gentilibus et infidelibus plures uxores habentibus ut post conversionem, baptismum, quam ex illis maluerint, si etiam ipsa fidelis fiat, retinere possint, nisi prima voluerit.

12. Consecrandi olea cum sacerdotibus qui potuerint haberi dummodo ad minus sint quinque, non tamen extra diem Coenae Domini.

13. Delegandi simplicibus sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta et alia ustensilia ad sacrifi[ci]um missae necessaria, ubi non interveniat Sacra Unctio, et (?) reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, et in casu necessitatis etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

14. Largiendi ter in anno indulgentiam plenariam contritis, confessis ac sacra communione refectis.

---

[1] Parentesele sunt în manuscript. Copistul greşeşte de multe ori în felul acesta, luînd din neatenţie cuvinte din rîndurile următoare celui pe care îl copiază. Cuvîntul *criminis* urmează în paragraful 8; cf. pentru acelaşi fel de greşeli paragrafele 15 şi 28.

[2] N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria Romînilor*, I-II, p. 250, doc. no. XXXVI: Instrucţiuni adresate misionarilor din Bulgaria de vicarii-generali Lud. Bonauguri şi Iosif-Maria-Molajoni la 1823. Se vorbeşte de obiceiul răpirii fetelor la Bulgari şi se dau unele explicaţii.

www.dacoromanica.ro

15. Absolvendi ab haeresi et apostasia, a fide et a schismate quoscumq[ue], etiam ecclesiasticos, et tamquam regulares, non tamen eos qui ex locis fuerint ubi Sanctum Officium exercetur, nisi în locis Missionum, in quibus impune grassantur haereses (et post judicialem) deliquerint, nec illos qui judicialiter abjuraverint, nisi isti nati sint ubi impune grassantur haereses, et, post judicabilem abjurationem, illuc reversi in haeresim fuerint relapsi, et hos in foro conscientiae tantum.

16. Absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicae reservatis, etiam in Bulla Coenae Domini contentis.

17. Concedendi indulgentiam plenariam primo conversis ab haeresi, atq[ue] etiam fidelibus quibuscumq[ue] in articulo mortis, saltem contritis, si confiteri non poterunt.

18. Concedendi indulgentiam plenariam in oratione 40 horarum ter in anno incidenda diebus Episcopo bene visis, contritis et confessis, et Sacra Communione refectis, si tamen ex concursu Populi et expositione Sanctissimi Sacramenti nulla probabilis suspitio sit sacrilegii ab Haeriticis et Infidelibus aut Magistratibus offensum iri.

19. Lucrandi sibi eamdem indulgentiam.

20. Singulis[1] saecundis feriis non impeditis officio 9 lectionum, vel, eis impeditis, die immediate sequenti, celebra[n]do (?) Missam de Requiem in quocumq[ue] altari, etiam portabili, liberandi animam secundum ejus intentionem a Purgatorii poenis per modum sufragii.

21. Tenendi, et legendi, non tamen aliis concedendi, Libros Haereticorum vel Infidelium, de eorum Religione tractantium, ad effectum eos impugnandi, et alios quomodolibet prohibitos, praeter opera Caroli Molinei, Nicolai Macchiavelli, Historiam Civitatem Regni Neapolis Petri Giannone[2], Poema inscriptum la Pucelle

[1] Aci copistul, după cum se poate vedea, a greșit atît de mult, încît a șters, închizînd cu o linie, întreg începutul paragrafului 20.

[2] Pietro Giannone, celebru istoric italian, născut la Ischitella în Capitanat, provincie a regatului de Neapole la anul 1676, luna Maiu. Opera sa cea mai însemnată este *Storia civile del regno di Napoli*. A atacat și demascat cu

www.dacoromanica.ro

d'Orleans et librum, cui titulus De P. E. pit., Istruzioni intorno la Sancta Sede, tradotta dal francese, 1765. Oeuvres [1] Philosophiiques de Monsieur de la Mettrie [2], Les Colimaçons, Abrégé de l'Histoire [3]... Ecclésiastique, sub mentito nomine de Fleury, Riflessione di un Italiano sopra la Chiesa in generale, Sistème de la Nature, et il vero Dispotismo, Londres 1770 et La raison par Alphabet, ac libros de Astrologia Judiciaria principaliter aut incidenter, alias quomodolibet de ea tractantes, ita tamen ut libri ex illis Provinciis non efferantur.

22. Praeficiendi Parochiis Regulares, eisq[ue] solos deputandi Vicarios in defectu Saecularium, de consensu tamen suorum Superiorum.

23. Celebrandi bis in die, si necessitas urgeat, ita tamen ut in prima Missa non sumpserit ablutionem per unam horam ante auroram, et aliam post meridiem, sine Ministro sub dio, et sub terra, in loco tamen dicendi, etiam si altare sit fractum, vel reliquiis Sanctorum, et praesentibus haereticis, schismaticis, infidelibus, et excommunicatis; et aliter celebrari non possint.

Caveat vero ne praedicta facu[l]tate seu dispensatione celebrandi bis in die aliter quam ex gravissimis casibus, et raris-s[i]me utatur, in quo graviter ipsius conscientia oneratur.

Quod si hanc eandem facultatem alteri sacerdoti juxta potestatem inferius apponendam communicare, aut causas ea utendi aliqui, qui a Sancte Sede hanc facultatem obtienuerint approbare visum fuerit, serio ipsius conscientiae injungitur, ut paucis duntaxat, iisq[ue] maturioris prudentiae... et qui ab... necessarii sunt, nec pro quolibet loco, sed ubi gravis necessitas tulerit, et ad breve tempus eandem communicet aut respective causas approbet.

24. Deferendi San[ct]issimum Sacramentum occulte ad infirmos, sine lumine, illudque sive eodem retinendi pro iisdem, in loco tam decenti, si ab haereticis, aut infidelibus sit periculum sacrilegii.

---

mare curaj abusurile și puterea sacerdotală, plătind zelul său cu îndurarea unor persecuțiuni foarte grele. A fost doisprezece ani închis în fortăreața din Turin, unde muri la 7 Martie 1748.

[1] E vorba de sigur de *La Mettrie*, v. nota introductivă.

[2] N'au modificat nimic din ortografia titlurilor și numelor.

[3] Loc liber.

www.dacoromanica.ro

25. Induendi vestibus saecularibus, si aliter v[el] transire ad loca ejus curae commissa, vel în eis permanere non potuere.

26. Recitandi Rosalium v[el] alias praeces si Breviarium secundum deferrre non poterit, vel divinum officium ab (sic?) aliquod legitimum impedimentum recitare non valeant.

27. Dispensandi, quando expedire videbitur, super usu carnium, ovorum et lacticiniorum tempore jejuniorum, et praesertim Quadragesimae.

28. Praedictas facultates communicandi, non tamen illas quae requirunt Ordinem Episcopalem, vel non sine sacrorum oleorum usu exercetur, sacerdotibus idoneis, qui in eius diocesibus laborabunt, et praesertim tempore sui obitus; ut sede vacante sit qui possit supplere, donec Sedes Apostolica (facultas conceditur), certior facta, quod quam primum fieri debebit per delegatos, vel per unum ex eis alio modo provideat; quibus delegatis auctoritate apostolica facultas conceditur, sede vacante, in casu necessitatis consecrandi calices (indescifrabil), et altaria Poplatitia (?) sacris oleis ab episcopo tamen benedictis.

29. Et praedictae facultates gratis et sine ul[l]a mercede exerceantur, et ad annos quinq[ue] tantum concessae intelligantur, nec illis ullo modo uti possit extra fines suae dioecesis et Vala[c]hiae.

Ex audientia S[anctis]s[i]mi D[omi]ni N[ost]ri D[omi]ni Pii P. P. VII habitum per me infrascriptum Sacre Congregationis De Propaganda Fide secretarium.

Die 29 septembris 1805.

Sanctitas Sua sponte facultates ad quinquenium benigne concessit R. P. D. Francisco.

Mariae Divini Amoris, episcopo nicopolitano et administratori Valachiae, ita tamen ut iisdem nul[l]o modo uti pos[s]it extra fines dictae dioecesis et Valachiae.

Datum Romae, ex A[e]dibus Sacrae Congregationis de Propaganda Fide die et an[n]o quibus supra scriptis sine ul[l]a omnino solutione quocumque titulo.

Dominicus Archiep[iscop]us.

www.dacoromanica.ro

Pe Verso:

Facultates datae Illustrissimo d[omi[no Francisco Ferrerius episcopo nicopolitano, a S[ancti]s[i]mo Papa Pio 7-mo, anno 1805.

Intr'un articol viitor voiu căuta să scot în relief rostul acestui episcopat de Nicopole între anii 1730 şi 1870, locul pe care l-a ocupat în cadrul acţiunii catolice de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea şi chipul cum din el s'a desvoltat archidiecesa romano-catolică din România de azi.

Papacostea.

O carte pentru copiii satelor a lui N. Istrati

La 1860, Nicolae Istrati dădea la lumină *Amicul Copiilor, carte de lectură pentru şcolarii săteni de N. Istrati, luna lui April, Iaşii, Institutul Albinei Romîne, 1860.*

Lucrarea, după d-na Fouqueau şi Passy, e „închinată" elevilor şcoalelor sătene de ambe-secsele din Moldova, cu dragostea cu care am cooperat la înfiinţarea celor d'intăiu şcoli pe la sate". Desemnul e de Alexandru Asachi: un bătrîn între şcolari. Programul „şcolii proprietarului" cuprinde: cetitul, scrisul, «specii" din aritmetică, „catihisul mare şi mic", «principuri de agronomie şi idei practice de pomologhie, etc.», «Istoria Sfîntă», „Istoria patriei", «Musica vocală», „Musichia sau cîntările bisericeşti", „Exemple morale, compuneri practice, măsuri, etc.", ce e armata, ba chiar „istoria şi uricele Moldovei". Moş Tifon, rugat de proprietar să atragă pe copii la şcoală, lămureşte ce e soarele, ce e Dumnezeu, ce sînt simţurile, cu începuturi de frasă ca acestea: „cînd sună buciumul", „cînd culegeţi toporaşii". Se cutează un aşa-zis „cîntec din timpurile lui Ştefancel-Mare:

Pe cîmpul de luptă noi ştim să murim,
Căci ţara cu toţii, cu toţii iubim,
Şi, cînd se iveşte vrăjmaşul viind,
Noi mergem la moarte cu toţii cîntînd,
Căci alta în lume nimic nu dorim:
Moldova trăiască şi liberi să fim."

N. I.

---

www.dacoromanica.ro

Cîteva cărți rare din epoca Unirii

In Biblioteca Școlii Romîne din Fontenay-aux-Roses se află, pe lîngă unele tese rare de studenți romîni (a lui G. G. Romalo din Iași 1846, a lui „Anastasius Fetul (Muşata)“ din 1847, a ui Gh. Costaforu din București 1849), pe lîngă scrieri ale revoluționarilor străini dăruite Societății studenților noștri (astfel, la 1849, Iosif Kapuscinski scrie pe o cărticică: „à nos frères valacho-moldaves“), şi unele broşuri politice care sînt în puține colecții din țară.

Analisez aici pe cîteva dintre ele.

G. Petresco, *Essai sur l'organisation de la propriété foncière dans les Principautés Unies.*

Mémoire sur les conditions d'existence des Principautés danubiennes (Paris 1854, De Soye et Bouchet). E un atac contra Rusiei. Tratînd visul «daco-romîn» ca o himeră, autorul scrie: «La France, qui est aujourd'hui à la tête de cet élément romain, qui est comme le chef de cette grande et ancienne famille, ne devrait pas se montrer indifférente pour des populations homogènes... Les moeurs et les usages y sont calqués sur les moeurs et les usages de l'Occident» (p. 19).

Le Roumanie ou Moldo-Valaquie, rapports des peuples romans avec les Turcs (în «Revue Indépendante“ din 10 Decembre 1847 şi 1848).

Articole în *Presse* din 1 şi 5 Iulie 1853.

Les Principautés roumaines devant l'Europe, Paris 1869.

Vaillant, *Solution de la question d'Orient pendante pour la Russie et l'Autriche dans la vallée du Danube et pour l'Angleterre et la France dans la vallée du Nil,* 1853. Denunță Rusia, vorbind de Basarabia şi cere un „État souverain et autonome“ (p. 57).

Est-ce légal? La Roumanie, le Congrès, la situation actuelle, Paris 1859.

La Roumanie en 1859 par Emm. M. Cretzoulesco, 1859. Nu admite a se vorbi „de Ardeleni, de Moldoveni şi de Munteni“. E un singur popor: «Que parle-t-on de Transylvains, de Moldaves et de Valaques? Nous sommes Roumains (Romîni). Notre terre c'est la terre roumaine (Țara-Românească). Au dessus de cette diversité de nous plane la grande dénomi-

www.dacoromanica.ro

nation roumaine» (p. 7). Se aminteşte cucerirea lui Mihai Viteazul şi „le beau nom de *frate* que se donnent volontiers toutes les populations qui parlent la langue roumaine“ (p. 67). Si notre unité est complète, complète aussi sera notre indépendance“ (p. 68).

Adeverul, broşură de versuri tipărită la Paris, în 1843:

Zădarnică cercare
Nu este la aceia
Ce, vremea preţuind,
Voieşte s'o cîştige.
Cercarea sa
Şi cu întîrziere
Oricînd o va aduce
Spre folos
Neîncercaţilor
Pătimaşi,
Oameni de toată treapta,
Chiar celor ce nu' ntreb
Pe cîtă cu' nţelesul.
Nu credeţi că voesc
Pe cineva să supăr.
Eu cuget am de îngeri
Şi îngeri se vor simte
Cînd vindecare vor afla
Acei atinşi de mine...
Inel de lanţ e omul,
Părtaş soţietăţii:
Inelele sînt d'aur,
De aramă,
De lut, de lemn,
De paiu...
Fericit neamul
Ce-şi caută
Pre omul să-l descurce...

Eu mă simt vrednic
Ca să-mi port neamul
Spre mine.
Slăvesc a Romei slobode
De om Dumnezeire,
Unde, om înţeles cu om,
Nu era nimeni rob,
Nimeni tiran...
Un gînd electric
De iubire...
Acei ce curaţi sînteţi
Şi vrednici să v'uniţi
Cu focul cel de sus,
Ieşiţi...
Inele rodi-vor
A' lanţului romîn
Pre fraţii d'un ţinut,
Pre fratele d'un Stat,
Pre fratele romîn,
Oriunde l-ăţi afla...
Măsura vremii nu este veacul:
Întiu lucrarea fatei.
Secunda dăinueşte
Mai greu decît un veac...
Rachete, bombe, tunuri...
Ori de păpuşerie,
De ranguri şi diplome
Şi petec de cordelă.

(Contra censurii, citind pe Democrit şi pe Heraclit. Urmează o rugăciune, destul de bine alcătuită de bizarul anonim:)

Stăpîne al luminii,
Eu văd în adevăr
Voinţa ta cea sfîntă:
Pre om bogat dorit-ai,
Slobodă i-ai dat mintea.

Cît mă iubesc pre mine,
Atît iubesc pre oameni.
Vistierul tău e vremea:
N'oiu pierde-o eu: nici mie,
Nici altora voiu pierde-o.

N. I.

www.dacoromanica.ro

Din legăturile mai nouă cu Patriarhia de Constantinopol

Anul 1843, Noemvre 8, no. 926; Bucureşti[1].

Aghie Evdoxiados,

Pentru meremetul ce este să să facă la biserica Sfintei Troiţi, de la ostrovul Halchi din Ţarigrad, potrivit celor scrise de către Preaosfinţitul Patriarh, prin scrisoarea ce ne-au trimis, ca să îndemnăm pă făcătorii de bine în acest ajutor, pă lîngă alte case bisericeşti ce au ajutat fiecare cu cît s'au proerisit, am chibzuit a să da şi din partea sfintei Episcopii Rîmnic patruzeci galbeni înpărăteşti ajutor în trebuinţa de mai sus. Şi aşa scriem Frăţii Tale ca din venitul casii Episcopii să trimiteţi fără întîrziere această sumă de galbeni aici, în primirea Pitarului Petrache, de către carele să să numere la canţelaria Sfintei Mitropolii, unde s'au strîns şi ceilaltă sumă de bani, ca să să trimiţă la Patriarhie. Şi cu aceasta vei fi scăzut la încheerea socotelilor ce ne vei înfăţişa spre teorisire.

[Peste şapte zile lucru era făcut.]

Cinst. d. Pitar Petrache Antonescu, secretar sfintei Episcopii Rîmnic.

Patruzeci galbeni înpărăteşti prin alăturata poliţă nu lipsesc, asemănîndu-mă celor poruncite de către Prea Sfinţia Sa Mitropolitul, prin cea cu no. 926, a-i trimite dv. spre a-i număra şi înşivă la Canţelaria Sfintei Mitropolii, unde să adună banii celor cari dau ajutor pentru meremetu bisericii Sfintei Troiţi, de la ostrovul Halchi, din Ţarigrad. De a căror primire sînteţi pohtiţi a întoarce răspuns.

Timotei Evdoxiados.

Anul 1843, luna Noemvre 15.
No. 566,
Craiova.

Com. de **T. G. Bulat.**

---

[1] De la no. 143, an 1843, Arh. Episcopiei de Rîmnic.

www.dacoromanica.ro

Dialoguri greco-slavo-românești de pe la 1830

Într'un tipar care poate fi de pe la 1830 se înfățișează o carte fără titlu (începe cu pagina 4) din biblioteca mea care dă o călăuză între aceste trei limbi : greceşte, româneşte şi slavoneşte.

Tipărită de sigur la Buda, ea dă, în partea păstrată, literele, un paragraf despre «pronunţia au citirea literelor trebuincioase, după metodul cel înlesnitor». Urmează îndată dialogurile, cu aceste capitale : *Pentru dumnezeire*, la care se adaug fără titlu alte domenii de cunoştinţi (ca elemente de limbă : «senţerătatea», „arteria", „cele cu patru picioare dobitoace, cele zburătoare, cele hrănitoare şi gîngănii"; cuvinte ca «lăuză», «pătrînjel» ar dovedi Muntenia ca loc de redactare ; la îmbrăcăminte, „tătarca", „binişul" nu pot veni din Ardeal). Vin apoi la rînd „rugăciunile dimineţii", „simvolul credintei", molitvele Maicii Domnului, «rugăciunile copiilor» şi altele, «rugăciunile mesii».

Dialogurile încep cu „gratulaticeşti" (cu neologisme ca „vizită", curioz", „graţie"). Par a fi traduse din greceşte, fiindcă e vorba de un prieten din Italia, de o „carte latinească, cea mai plăcută şi înţeleaptă din ce am cetit" ; ba e şi o traducere proastă: ὁ διδάσκαλος μου τῆς ῥωμαϊκῆς διαλέκτου devine «dascălul mieu de limba romanească». E ciudat că σπουδαστήριον, odaie de lucru, devine, tot printr'o astfel de greşeală : „collegiu" (aşa, cu doi *l*). Pentru „a prînzi" se încearcă neologismul „a pregusta" (şi substantivul „pregustare"). Fiind vorba de cartea primită, care e «escelentă», ἐξέρετος, traducătorul pune «înfricoşată» ! Pasagiul în care e vorba de cărţile tipărite în Viena („avem multe moraliceşti, tipărite în Vienna") se raportă, evident, la bogata literatură grecească apărută acolo, ca şi critica, adausă, că „n'avem aşa cărţi care, învăţîndu-ne moralul, să ne veselească tot într'acea vreame". „Istoria lui Velisarie", pomenită, nu e o carte grecească.

Şi «ciocălata», «ciocolata», care se îmbie odată cu cafeaua, nu face parte din obişnuitele ingrediente ale alimentării la noi, iar, cînd e vorba de „şuncă", se pune alături : „spată". Se întind „o masă de pînză", „talere, cuţite, furculiţe". La plecare pălăria se transformă şi în „umbrariu", fiindcă în faţă e grecescul σκιάδιον alături de καπέλον.

www.dacoromanica.ro

Urmează dialogul «pentru întrebarea vremii» (εἶναι κρυάδα se traduce prin «este răceală», βροχερὸς prin «plouros», ἀνεμώδης prin „vînturos", χαλαζώνει prin „grindinează", δροσίζει prin „roao"), cel „pentru întrebarea ceasurilor" (cu greşeli de construcţie ca: „nu crez să fie atîta tîrziu"): aici ceasornicul e „englezesc" şi plătit „patruzeci de ruble". Ştirile sînt cuprinse supt titlul: «pentru ca să întrebe cineva ce novitice sînt», sau «ce nou avem, ce zic», «ce vorbesc» (τρέχει λόγος se redă prin «aleargă vorba»; strada e «uliţa»). În «pentru scris» e vorba, firește, şi de „călemări", dar lucrul se face în „etudie" (aşa se traduce aici σπουδαστήριον!; „briceagul" e şi „cuţitul de condee" după κονδιλομάχαιρον; peste scris se presară „năsip" din „năsiperniţă"; scrisorile se duc la „poştă", unde plata e în „parale" (dincolo, ca în Rusia, καπίκια, ceia ce, ca şi rublele, ar indica un original scris pentru Grecii de acolo). Dialogul IX e pentru cercetarea unui bolnav, cu sau fără „doftor" (τυρόγαλον devine „brînza laptelui"). „Cum să vorbească cineva cu priiatini cînd îi cinsteaşte" e titlul dialogului următor (cuvinte ca „pătutindenea; βοδιόγλωσσα e „limbă de bou"). Fiind iarăşi vorba de mîncare, se pomeneşte „supa", „vinul rinicesc", şi „unguresc", „porumbiei", raci, „tocătură de berbeace", „potîrnichi", „clapon fript". Διὰ τὴν ῥωμαϊκὴν διάλεκτον din dialogul XI e tălmăcit, natural, prin „pentru limba romînească" (κὺρ se traduce aici cu „chir", nu cu „monsiù", ca aiurea). Γραικικά e însă „greceşte". Străinul care se înfăţişează vine «de la Italia, din Roma».

E vorba de pronunţia limbii greceşti; nimic despre limba noastră, anunţată în titlu. Totuşi dialogul XII vesteşte pe „dascălul limbii romîneşti şi şcolarul" («iubeam că să învăţ limba romînească»; δοῦλος σας ταπεινὸς e „servus domnule plecat"). „Pentru etudie sau învăţătură" (dialogul XIII) pare a făgădui mai mult (γύμνασις e «ecsersiţie»), dar, dacă, „după oarecare theorii gramaticeşti se traduce in romînie o gheografie franţozească", e vorba tot de greceşte. Obiectul e «obzăcutul», care poate fi «diferit»; λέξεις sînt «ziceri», frasele sînt «frasisuri», metodul e masculin. E interesant, şi aceasta datează lucrarea, că se pomenesc cărţile româneşti din vremea începuturilor lui Eliad şi activităţii de tipograf harnic şi priceput a lui Zaharia Carcalechi; „Acea d'intîiu carte este gramatica domnului Eliad,

www.dacoromanica.ro

care mă face ca să cetesc totdeaună pentru ca să mă îndrepteze la vorbire; celelalte care întrebuinţez şi care cinstesc mai mult, atîta pentru vorbire, cît şi pentru multe alte pricini este Istoriia Generală a domnului Milot, Întîmplările lui Telemah, Fabulele lui Esop, Romanţul lui Numa, Floarea graţiilor şi Nopţile lui Iunc, Istoria lui Petru Maier *(sic)* despre începutul Romînilor, Plutarhul cel Nou» (şi textul grecesc are tot înşirarea lor). Dialogul XIV e „De la preumblare“ (sau, mai departe: «primblare»; neologisme: «să convorbim», „pănă să vor aduna cocoanele şi boerii“; «ecsersiţii», „etudile“, συντροφία — „adunare“, «a cultivarisi», „ecsplicaţie“, «formează», «elogvenţie»; aici ἑλληνικὰ e tradus prin «grecească»). Acelaşi titlu la dialogul XV, şi aici el corespunde cuprinsului («iarba au început să răsaie»; βάτος e „rug“, νόστιμη κριάδα e «hăzoasa răcoare», βουνούτζικον e «muntişor»; κάγγελα e „pălimari (sprijiniri).“ «A merge cineva la şcoală» e subiectul dialogului XVI. E vorba de «şcoala latinească».

Deosebi sînt „lesne-vorbiri“, (εὔκολοι διάλογοι), cu «doamna mea coconiţă» (κυρία μου κοκκωνίτζα), „lecţioane (învăţături“), „modă“ cu „pantlice“ şi „postav de Olanda“, „qualitate“, dar şi „a se eglindisi“ (ἐγλεντίζειν), a juca „jandrace“ (σαντράτζια) adecă şah, a cînta din flaut, „a juca flautul“, „clavirul“, «vioara» într'«un mic conţer» (συναρμονία). La îmbrăcăminte, «ilecul de postav cel cu fir» (τὸ χρυσοτζοχένιον), a „rescoasă“ (ξεναράπτειν), «bozinariul», „bastonul“ (μπαστοῦνι), „toiagul“.

La urmă, „Învăţături morale“; ca vocabulariu: „lumea să împarte *de comun*“, «roduri» — καρποὶ, inzuri“ — insule, „şerpi veninaţi“, „Asia este *bugată* de miroasă“, *„cercumducerea* pămîntului este de cinci mii patru sute miluri ghermaniceşti“, «chelibar», „Ghermanul iaste sinţer“, Şpanioiul mîndru», „Portugalul posomorît, Englesul înnalt la minte, Olandezu scump, Danul iubitor de adevăr, Svecu statornic..., Turcul vorbar, Ovreiu iubitor de bani (scump)“, „neomenitele obiceiuri ale Athineanilor“, „sălbătăcimea Romanilor“. În sfîrşit o tablă a numerelor.

N. I.

www.dacoromanica.ro

O dedicaţie către Vodă Hangerli.

D. Constantinidi, prroprietar la Pochidia (Tutova), mi-a dăruit un exemplar din rara traducere în greceasca vulgară a Metamorfoselor lui Ovidiu, pe care o tipăria, închinînd-o lui Vodă-Hangerlì. la Veneţia, în 1788, cunoscutul editor grec Polizoì Lampanitziotul (Τῶν Μεταμορφωσέων Π. Οβιδίου Νάζωνος, βιβλία έ εἰς δύω τόμους διηρημένα, μετά τινων ἐξηγήσεων ἐν τῇ τέλει ἑκάστου μύθου, νῦν πρῶτον μεταφρασθέντα εἰς τὴν κοινωτέραν τὴν καθ' ἡμᾶς διάλεκτον, τόποις δὲ ἐκδοθέντων φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ Πολυζώη Λαμπανιτζιώτη, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ παρ' αὐτοῦ προσφωνηθέντα τῷ ὑψηλοτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ, καὶ γαληνοτάτῳ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Γεωργίου Χαντζαρῇ Βοεβόδα, τόμος πρῶτος, παρέχων βιβλία ὀκτώ, Ἐνετίησιν, ἀψιῇ, 1798, παρά Νικολάου Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, con licenza de' Superiori; 484 pp., in 8⁰).

Dedicaţia e concepută aşa: Τῷ ὑψηλοτάτῳ, εὐσεβεστάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ, κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Γεωργίου Χαντζαρῇ Βοεβόδα („Prea-înălţatului, prea-cucernicului şi prea-seninului Domn şi stăpînitor a toată Ţara-Românească, Domnul Domn Ioan Constantin al lui Gheorghe Hangerì Voevod").

Scurta prefaţă care se aşează înaintea explicaţiilor lui Spiridon Vlantì (Βλαντῆς, profesor la gimnasiul Flangini din Veneţia, lîngă biserica Sfîntului Gheorghe al Grecilor, cu mormîntul lui Zotu Tzigara şi cu averea dăruită de urmaşii lui Petru Şchiopul, Domn al Moldovei, are acest cuprins:

Ὑψηλότατε καὶ γαληνότατε αὐθέντα!

Εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἐκλάμπρου σου Θρόνου ἀνατίθημι, κάλλιστε τῶν ἡγεμόνων, Ὀβίδιον τὸν ποιητὴν, ἐνδύμασιν ἁπλοελληνικοῖς περιβεβλημένον. Τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ ἱερὸν ταῖς Μούσαις, καὶ τῇ ἀρχαιότητι, οὐ χρείαν ἔχει τῶν ψυχρῶν ἐγκωμίων μου, ἵνα ἀξιωθῇ τῆς παρὰ τοῦ Σοῦ Ὕφους εὐνοίας τε καὶ τιμῆς. Τὸ δὲ ὑμέτερον, ὅπερ ἐστὶν ἐκεῖνο Σοῦ τοῦ σοφοτάτου καὶ παντοίαις ἀρεταῖς κεκοσμημένου ἡγεμόνος, μεῖζον κλέος, καὶ δόξαν προστίθησι τῷ προτέρῳ, καὶ οὕτως εἰσὶν ἄμφω παντὸς ἐγκωμίου καὶ ἐπαίνου ἀνώτερω. Ἐγὼ δὲ ἀνάξιος ὢν πάντῃ, ἵνα τούτοις συναριθμῶμαι, ἄλλο τι πως οὐ κέκτημαι καύχημα, εἰ μὴ τὸ ἐκ τῆς Σῆς παραλαμβανόμενος γενναιότητος, ἐν τῷ μαρτυρεῖν ἐμαυτόν. ἐς τ' ἂν τὸ ζῆν μου παρῇ, μεθ' ὑποκλίσεως βαθυτάτης

Τῆς Σῆς θεοσώστου καὶ μεγαλοπρεπεστάτης Ὑψηλότητος

Ταπεινότατος δοῦλος
Πολυζώης Λαμπανιτζιώτης.

Adecă:

„Prea-înălţate şi prea-senine Doamne,

La picioarele Scaunului Tău strălucit, prea-bunule între Domni, depun pe Ovidiu poetul, înfăşurat în veşminte greceşti populare. Numele lui scump Muselor şi Antichităţii n'are nevoie de recile

www.dacoromanica.ro

mele laude ca să se învrednicească la Înălţimea Ta de bunăvoinţă şi de cinste. Iar numele vostru, care e al Tău, Domn prea-înălţat şi cu tot felul de virtuţi împodobit, adauge mai mare glorie şi faimă celui de mai înainte, şi astfel sînt ambele mai presus de toată lauda şi preţuirea. Iar eu, nevrednic fiind cu totul de a mă număra laolaltă cu ele, n'am cîştigat alt merit decît cel căpătat de la bunătatea Ta, mărturisindu-mă pe mine, cît îmi va ţinea viaţa, cu închinăciune prea-adîncă,

Al Înălţimii Tale de Dumnezeu păzite şi prea-mărinimoase,

Prea-smerit rob
Polizoi Lampanitziotul".

N. I.

DOCUMENTE

Privilegiul lui Constantin-Vodă Brîncoveanu pentru Bulgarii colonişti.

Ich Kosztandin Wasaraba Vayvode und Her der gantzen Wallachey habe allergnädigst und williglich diesen Bulgarn wie viel sich befinden werden in meinem Lande zu setzen, sich darinen zu ernehren mit Ihrer Handelschaft erlaubet, und dass Sie mögten im Friede leben gnädigst vergönnet von allem Zinse sie frey zu halten, als vom Monats-Zinse, vom Kayserlichen Honig und Wachs und dem Cubbl Geträydt, so dass sie von jedweder Schole vom Rauch-Zins, vom Saltz-Zins, von der Posterei und Post-Wagen sollen frey sein. Über dies sollen sie auch von allen Expensen bey Ankunft hoher Herrn, auch von allen meinen Befehligen, so von meinem fürstl. Hoff kommen und aus meiner fürstl. Kantzeley wird geschrieben werden frey gehalten worden, ein gantzes Jahr, dass sie gedachte Bulgarn kein Ungelegenheit von meinen fürstl. Bedienten haben sollen: wie sie solches zu vor, nach dem mit denen Verstorbenen gemachten Ordnung gehabt, nehmblich in dem Lande sich zu vermehren mit ihrer Handelschaft, zugleich auch ihren Sitz oder Wohnung darinnen zu haben. Wann aber mögten die Portiones angeschlagen worden, solten sie ihre Parte darvon haben, nemblich im Jahr in silbernen Ducaten zu erlegen hundert und dreusig, und von allen andern obgedachter massen keine Ungelegenheit zu haben. Wie ich denn ihr Herr

www.dacoromanica.ro

solches gesehen in den alten eigenhändigen Schriften meiner Herrn Forfahren, zugleich in ihren hohen Rechten wie sie die haben, sonderlich wie sie es haben in ihrem vom Radul-Vode Leon auf Pergamin geschrieben und mit vielen grossen Fluchen bekräftigten und Ihnen (Bulgarn) erteilten Privilegio ; als sich aber nach der Zeit der Zinse verändert und verdoppelt oder vertrippelt worden, hat sichs befunden dass selbiger sich beloffen auf 400 silberer Ducaten, deren einer nach hiesiger Land-Arth austrägt 23, dass sie also grosse Ungerechtigkeit erlitten, in deme ihnen das Versprechen nicht gehalten, sondern ihr gemachter Contract gebrochen worden, worzu sie noch gezwungen worden mehr ins Land als sonsten zu geben. Da nun, nach solcher verübten Ungerechtigkeit, nach der Zeit Anthonius das Fürstenthum angetretten zu Jenitscher [Ienişer], sind die Bolgarn zum Fürsten Anthonio kommen und haben sich mit gedachten gnädigen Fürsten und mit aller seiner Landes-Herrschaft solcher Gestalt verglichen, dass sie ihm jährlich erlegen solten 400 silberer Ducaten, nach obgesetzter Arth, und von allem andern was aufs Land kommen wird befreyet leben und nichts zu geben schuldig seyn sollen. Ja gar das, auch wenn ein neue Fürst aufkommt, sie zu keinem Praesent etwas contribuiren, noch an andern Unkosten Theil haben sollen, wie ich ihr Herr aus den Schriften des Fürstens Anthonii ihre Vergleichung ersehen, wie auch aus den Schriften des Fürstens Graegor, den Schriften des Fürsten Duca, wiederumb denen Schriften meiner gottseeligen Vätter, den Fürsten Schorbani, welche alle mit oberwehnter Vergleichung zufrieden gewesen.

Nachgehends, und zu meiner Regierungszeit, sind diese Bolgarn zu mir kommen, haben sich beklagt und mich berichtet wie sie viel Unglück und grossen Schaden erlitten von den Türkhen und Tartarn, zu der selbigen Zeit, nachdem haben sie sich mit ihren Gesinde in mein Land begeben, da sie aber wiederum beraubt und in andere Lände vorwiesen werden, dass wenig von dieser Nation Leute darinnen geblieben, und gedachter Zins ihnen zu schwer gewesen, und, wie ich nun ihre gross Armuth von ihnen erkannt, habe ich mich über sie erbarmet, und habe ihnen von denen 400 silbernen Ducaten erlassen hundert und fünftzig, dass sie mir also jährlich nur 200 und 50 Ducaten erlegen sollen. Von dieser Zeit an, sollen auch an allen Landes

www.dacoromanica.ro

Unkosten nichts zu zahlen schuldig seyn, ohne gedachte 200 und 50 Ducaten erlegen. Habe also aus Erbarmung gemacht was ich gemacht habe, und mit dieser Schrift bekräftiget dass Sie von allem frey bleiben und oftgedachtermass keine Ungelegenheit haben sollen.

Auch sollen alle meine untergebene Capitane und alle Mäutner in Markt-Flecken und so sonst im Lande seyn, auch alle Andere so in meinem Lande etwas zu comandiren haben, so bald sie diese meine auf Pergament verfertigte Schrift und Befehlig ersehen werden, diesen Leuten überall guten Frieden geben, damit sie sich in meinem Lande in guter Ruhe und Friede vermehren mögen, nur dass Sie zu gewisser Zeit einmahl im Jahr ihren Zins erlegen und geben nach meinem Versprechen und Einrichtung. Worauf ich denn diese Schrift mit einigen Fluchen bekräftige zur Festhaltung derselbigen. Wenn nun nach meinem Leben ein Anderer mögte eingesetzt werden zum Fürsten dass er soll im Wallachischen Herr seyn, entweder von meiner Freundschaft, oder von einem andern Stamme, so bitte ich in den Nahmen der Heyligen Dreyfaltigkeit dass er sol'e aufs Neue bessere Aufsicht haben auf meiner Vergleichung die ich gemacht habe, wie droben stehe', damit, wenn ers nun veste halten wird, dass Ihm Gott wolle guten Seegen geben bey Erhaltung guten Friedens in seinem Fürstenthum, auch nach seinem Ableben eine seelige Ruhe in Ewigkeit, Solte aber aufs Neue Einer meiner Vergleichung nicht halten, unter die Füsse treten und verderben wollen, derselbige soll von Gott und den drei hundert und sechzehen Heyligen Vätern vor dem jüngsten Gericht verdammet und vermalledeyet werden, soll auch mit Judas und seinem Strick Theil haben.

Zu mehrer Bekräftigung und Bezeugnuss diesser verfertigter Schrift unterschreibe ich alle meiner Herrschaft mit Nahmen, als H. Vintilla der Grosse Ban in Kraiova und der H. Iona Rusztl der Grosse Vornik und der H. Alexander der Grosse Secretär, und der H. Michali Cantacusino Grosvistier und der Matthe Csorogorlano der Grosse Vistier und der H. Diikul Rudanul der Grosse Klutscher und der H. Dumitrasko Caramanleo Gross Postelnik und der H. Cornai Brailoi Gross Poharnik und der H. Parvull Cantacusino Gross Thollnik, und der H. Kostandin Sterbe

www.dacoromanica.ro

Gross Comitz, und der H. Radulli Isvoranul Gross Pithar und Schreiber Kantzelist.

Diese auf Pergament verfertigte Schrift ist aufgesetzet worden in Bukarest, 7199, die 2 Aprilis.

Constantin Waiwodi.

(Copie. Originalul la Mănăstirea Franciscanilor din Maria-Radna? Traducere germană la Primăria din Vinga.) Comunicat de *N. I.*

* * *

Documente cu privire la Oltenia [1].

Comunicate de **T. G. Bulat.**

I.

Cu mila lui Dumnezeu Io Pătraşco Voevod şi Domn a toată Ţeara Munteno-Românească **(sic)**, fiul marelui şi prea-bunului Radu Voevod.

Dă Domnia Mea această poruncă a Domnii Mele acestor oameni, anume: Neaga cu fraţii săi, Hamzea şi Stănislav, şi Rada, cu fratele său Frîncul, şi Bunea cu fraţii săi Lupea şi Ţenea, şi Voico şi cu nepoată-sa, Muşa, şi Lupea, cu fiii săi, şi Stoian, cu fraţii săi Manea şi Dobrin, şi Vîlcul, cu fraţii săi, Oprea şi Stan şi cu fii lor, cîţi Dumnezeu le va da, ca să le fie moşie în mergerea apei, că le este bătrînă şi dreaptă moşie şi moştenească. Şi hotarele să să ştie: de spre Olteţ, culmea dealului până în valea Oborului; şi de acia valea Oborului până în matcă, şi până în gura Corbului, şi pă valea Corbului până în culmea dealului; şi pă valea Poenilor până în matcă; şi din matcă până unde să întâlneşte cu hotarul Crăpături, în culmea dealului, şi pă cîmp la tulpina teiului [şi din trupina] teiului până în capul dealului de către Covreşti, Am dat şi Domnia Mea această mai sus zisă moşie [să li fie] ohavnică. Iar după aceia să fie al doilea fraţi ...anume Urs, nedespărţiţi. După aceia iar au venit Muşa înaintea Domnii Mele de a înfrăţit pă al ei cumnat anume Stoica, pă a ei parte de moşie, pă jumătate, de a ei bună voe, ca să fie doi fraţi, nedespărţiţi în veci.

Drept aceia am dat şi Domnia Mea acestor mai sus zişi oameni, ca să le fie moşie statornică, lor şi fiilor lor, şi nepoţilor şi strănepoţilor, şi de orişine nezăticnită după hotărîrea Domnii Mele.

[1] Din colecţia d-lui Pîrîianu-Florescu.

www.dacoromanica.ro

Iată şi martori aşează Domnia Mea: jupan Socul Marele Vornic şi jupan Tudor Marele Logofăt şi Dragomir Vistierul şi Stanciul Spătarul şi Lepădat Paharnicul şi Radu Comisul şi Iancu Marele Postelnic; ispravnic Tudor Marele Logofăt. Am scris eu, Oane diiacul, în orraşul Rîmnic, luna Iulie, în ziua a treizăcilea, în anul 7065.

Io Pătraşco Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn.

(Pecete ruptă.)

II.

Cartea jupînesei Marii Milescăi Băneasa, a lui Dositeu monah Brăiloiu, de închinăciunea mănăstirii Arhangheli[1] la sfînta Patriarhie de la Alexandria.

De vreme ce atot puternicul Dumnezeu întru niciunele din faptele mele bune nu să odihneşte desăvîrşit ca întru a milostenii fapte bune, precum ieste zis că: milostenie voiu şi nu jertfe, ci, dacă milostenia care să face de noi, iubitorii de Hristos şi blagocestivii creştini, atît ieste plăcută lui Dumnezeu, cu cît mai vîrtos cele ce să săvîrşesc pentru sfintele şi dumnezeeşti lăcaşuri unde Dumnezeu în toate zilele să slăveşte, unde izvorul de durerile Sfinţii Sale se înparte la cei credincioşi şi acile însuşi Fiul şi Cuvîntu lui Dumnezeu să jertfeşte pentru mulţimea păcatelor omeneşti. Pentru acestea dar toate şi noi, nevrednicii lui Dumnezeu robi, ieu, Maria Băneasa, soţia răposatului Barbului Milescu Vel Ban, înpreună cu generi-meu Dositeu monah, fecioru Corni Brăiloiu Vel Ban, ce l-au chemat mireneşte Dumitraşco, şi cu nepotu-mieu Toma, fiul său, din bun cuget fiind îndemnaţi, viind Sfinţia Sa părintele Patriarhul chir Samuil, şi avînd multă evlavie către Sfinţia Sa, şi ştiind sfîntul şi apostolicescul [Scaun] al Patriarşii şi mai mari cetăţi Alexandrii că ieste scăpătat şi lipsit, mai vîrtos decît celelalte Patriaşii, şi nu prea având ajutoare aicea, în ţară, am bine voit de am fierosit şi am închinat la sfîntul acesta Scaun Alexandrii mănăstirea noastră ot sud Vîlcea, ce să cheamă Arhanghel, unde ieste hramul praznicului Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil, cu toate moşiile, morile, viile, Ţiganii, rumînii şi alte venituri cît ar avea, de la mult pănă la puţin, precum cuprinde şi dovedesc cărţile şi hrisoavele mănăstirii, care toate s'au dat în sama Sfinţiii Sale Patriarhului chir Samuil, ca să fie pentru hrana

[1] Şoçotescă că este cea de lîngă Rîmnicul-Vîlcii.

www.dacoromanica.ro

şi buna chivernisala Scaunului Alexandrii şi pentru vecinica pomenire a răposaţilor moşilor noştri şi ctitori Părăieni şi pentru spăsenia sufletelor noastre, rugîndu-ne Preasfinţitului Patriarhu carele va fi după vremi să ia osteneala în toţi anii, în zioa sfinţilor Arhangheli, să facă o sfîntă liturghie, oriunde să va afla, să pomenească răposatele sufletele vechilor ctitori şi ale noastre, care din temelie o am zidit şi am înzestrat această sfîntă mănăstire. Şi iar ne mai rugăm pentru sfînta mănăstire ca să să dea poruncă, ca igumenul cel ce va fi după vremi să aibă grije a drege cele ce vor fi trebuincioase ale mănăstirii, iar să nu lase sfînta mănăstire să să strice, a schimba ceva de ale mănăstirii. Drept aceia am dat această a noastră adevărată scrisoare la sfinţita mîna Preasfinţitului Patriarhului chir Samuil, ca să aibă a ţinea şi a stăpîni această sfîntă mănăstire ce scrie sus, cu toate ale iei, cu bună pace, de către tot neamul nostru şi al ctitorilor. Aşişderea şi din ctitori, care de acum înainte s'ar trage, să nu fie nimic volnic a lua din sfânta mănăstire, au mult ori puţin. Iar care ar lua, să aibă a da sama la înfricoşatul judeţ, şi sfinţii îngeri să-i stea pîrîşi. Şi, pentru adevărată credinţa, întărit-am această scrisoare cu iscăliturile şi peceţile noastre, ca să să crează, fiind şi alte cinstite obraze mărturii, carii să vor iscăli mai jos.

Sept. 28, leat 7226.

Maria Băneasa Mileasca. Dositeu monah Brăiloiu. Toma Brăiloiu.

Şerban Boj[oreanu], Vel Vornic, martor
Radu Golescu, biv Vel Spătar, mairtor.
Barbu Greceanu, biv Vel Stolnic, martor.
Grigorie Băleanu, biv Vel Logofăt, martor.
Ilie Ştirbei, biv Vel Vistier, martor.
Manta Creţulescu, biv Vel Şetrar, martor.

T. G. Bulat.

* * *

Documente moldoveneşti

Comunicate de *T. G. Bulat*[1].

Suret scos de pe ipisocul lui Radul Voevod din leat 7126, Oct. 27.

Io Radul Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn pămîntului

[1] Din colecţia D. G. Lahovari.

www.dacoromanica.ro

Moldavii, au venit înainte noastră şi înainte a lor noştri boeri Vasăli şi fraţii lui Grigorie şi Ionaşcu, şi surorile lor, Vasălca şi Onuchie şi Anghelina, ficiori lui Dumitru din Iaşi, de a lor bună voi, de nimine nevoiţi, nici săliţi, şi au vândut a lor dreaptă părintească şi strămoşească moşie, din uricul ce au avut strămoşii lor de la ... Voevod, din a trie parte, din sat Sacălenu, a cince parte, cu loc de moară şi cu poieni şi cu loc de prisacă şi pomăt, aceia o au vândut slugii noastre lui Marmure uricariul în doăzăci şi cinci talere de argint. Şi i-au platit lor toţi acei de mai sus scrişi bani, doăzaci şi cinci taleri, înainte noastră şi înainte boerilor noştri. Deci noi, văzînd a lor de bună voi tocmala şi plată deplin, aşişdirea şi de la noi am dat şi am întărit slugi noastre lui Marmure uricariu, a-i fi de sus arătată din a trie parte din sat Săcălenu a cince parte, cu loc de moară şi cu poeni şi cu loc de prisacă şi livezi ce-i la fundul Bărlăzălului, la Ţânutu Vasluiului, pentru aceia ca să-i fie şi de la noi uric de cumpărătoare cu tot venitul, şi nimine să nu să amestice înainte aceştii cărţi a noastre. Însuşi stăpînul au poruncit.

În Iaşi, la leat 7126, Oct. 27.

(Traducere nouă.) Ghenghe Vel Logof.

II.

Către Vornicu şi toţi lăcuitorii din satul Faraoni.

De vreme ce la încungiurare şi la cercetaria hotarului Faraonilor s'au găsit vederat precum că dumnealui Sandulache Sturza Pah. au luat în tărie o bucată de ruptură ce este dreaptă a Faraonilor, de piste Siret, la stăpănire, şi acum au trecut şi piste Siret dincoaci, luând o bucată de loc, iată vei faci de ştire ca nicidecum să-l lăsaţi a trece cu stăpăniri peste Siret dincoaci, după cum eu însumi i-am spus, findcă, lăsîndu-l sau învoindu-l, toată păgubirea ci s'ar întîmpla moşii, voi veţi avea a tragi. Şi dumnealui dă s'a găsi asuprit, să-şi caute cu judecată.

În Faraoni, 17 August '796 *(sic)*.

(Pecete de ceară roşie[1].)

..., K. K. curator.

[1] Pecetea de ceară roşie cu inscripţie: K. K. Kucsurer Amtssie[gel].

www.dacoromanica.ro

III.

Prea-înalţate Doamne,

Cu mare plîngere jăluim Înălţimi Tale că la Ţănutu Bacăului, moşăe Răchitiş, este dreaptă a noastră răzăşască baştină, cu scrisori dovezi şi cu stăpăniri nistrămutată di moşii şi părinţii noştri, cum şi di noi. Dară acum, în curgire de patru ani, sculîndu-să Sfinţăia Sa egumenu sfinti mănăstiri Berzunţul şi cu alţi razăşi di moşăe Năsoeşti, ce să megieşăşte cu moşăe noastră Răchitiş, şi vrînd să triacă în dreptă moşie noastră Răchitiş, cu numiţii Năsoeşti, şi luînd egumenu şi mărturie di la unii din răzăşi, au vinit la luminat[ul] Divan. Ş', ne fiind dovezile noastre atunci di faţă, ni-au luat moşăe di-odată. Apoi iarăş l-am tras în judicata Domniilor Sale veliţilor boeri şi s'au dat rămas, dîndu-ni-să şi carte gpod, ca să facă cercetare şi la faţa locului, di cătră cinst. ispravnic din Ţănutul Bacăului şi di dumnealui Vornec di Portă Dumitrachi Avram (?) spre a să putea dovidi prin carte di blăstăm cele adivărate sămne, după cum au umblat din vechiu. Care mărgînd la stare numitu moşăi şi strîngănd pe toţi răzaşii, atît din moşăe Năsoeşti, cît şi din alte moşăi megieşăte, faţă fiind Sfinţia Sa egumenul, după cercetare ci au făcut prin carte di blăstăm, au işăt 24 de oamini striini în vrîstă di bătrîneţe şi au mărturisit cu suflitile lor că capătul moşăi Năsoeştilor din sămnile după cum au umblat din veichiu n'au trecut pisti moşăe Răchitişul niciodată, după cum cere acum Sfinţie Sa egumenu, cum şi doi oamini bătrîni, luînd brazda în cap, au mărturisit cu sufletele lor, arătînd din sămne în sămne pe unde au umblat din vechiu hotarul moşăi Rachitiş. La care, după cercetare ci au făcut, ni s'au dat mărturie hotarnică, şi ni s'au dat şi moşăe în stăpînire, rămînd dovezile şi mărturiile egumenului niadevărate. La care vrînd ca să vinim şi la luminatul Divan, spre a ne să face întăritură, am trimis pe unu din răzăşii noştri, anume Todoran Chiriac şi cu alţi 2 răzăşi, întru a căruia mînă i-au dat şi toate scrisorile moşăi vechi şi noi, dăndu-i şi bani de cheltuială; şi, viind după dănsul şi Sfinţia Sa părintele egumenu di iznoavă, şăzînd în cercetare cinstitii Comisăi cei Mari, şi iarăşi s'au dat rămas, poruncindu-ne a ţinea şi carte di judecată. La cari s'au şi făcut carte; dară numitul Todoran, cu chipurile di vicleşug

www.dacoromanica.ro

ce au mijlocit, au gonit pe ceialalţi răzăşi acasă şi fără ştirea noastră face învoială cu egumenu şi dă 3.500 lei egumenul lui Todoran, arătînd printr'acea scrisoare că, oricari din răzăşi nu să vor ţinè di învoială, să aibă a-i da atît acele 3.500 lei, cît şi alte 3.000 lei ci zăce egumenul că au cheltuit umblănd prin judecăţi, dă cînd ni faci împresurare moşăi noastre Răchitişul. Apoi, viind noi şi dănd jalbă Înălţimi Tale ca să ni să facă luminată carte gospod către cinst. isprav. di ţănutul Bacăului ca să ni scoată scrisorile din mîna egumenului ce le-au fost dat Todoran şi să apuce şi pe acil Todoran, supt care cuvînt au făcut aciasta di ne-au vândut fără ştirea noastră, la cari mărgînd cu carte la cinst. isprav. să judece egumenu şi cu acest Todoran, atunce îndată, în Săptămîna Patimilor, au triimis Arnăut şi ne-au dus în judicată. La cari ne-au pus şi supt închisoare grosului, ca să-i plătim banii ci au dat după învoială. La cari săliţi fiind cîţiva din noi, i-au dat şi scrisoare. Şi, luînd înştiinţare cinst. isprav. că noi vroim să vinim la luminat Divanu să ne căutăm prin drumul judecăţăi, atunce îndată cinst. isprav. au triimes şi ne-au luat cărţi şi au dat în mîna egumenului. La care noi ni videm cu totul asupriţi, stăpăninduni-să moşie de cătră egumenu.

Pentru aceasta cu ferbinţi lacrămi ni rugăm Înălţimii Tale ca să ne fie o luminată carte gospod către d-lui Toader Baluş, ce să află ispravnic la Ţănutul Bacăului, ca să ni scoată scrisorile din mîna egumenului, dîndu-ne şi moşăe în stăpănire şi se ni să împlinească şi tot vinitul ci să va dovidi că au luat de pe drepta moşăe noastră, ca să nu rămînem înstreinaţi şi păgubaşi de dreptul nostru. Şi mare pomană a fi Înălţimii Tale.

Robii Înălţimii tale

Iordache Ispir Căp[il]an i Ştefan Păcurari, Ştefan Mares şi Ion Prajat (?), împreună cu toţi răzăşii noştri de moşăe Rachiteşului, ţănut Bacăului,

să roagă Înălţimei Tale să li dea luminata carte gospod cătră d-lui Vornicul Toder Baluş, ispravnic de Bacău, ca să le scoată neşte scrisori de la egumen de Berzunţu şi să facă cercetare pentru cît venit au luat di pe drepta parte di moşăe a jăluitorilor. Şi să le să împleniască, dîndu-le în stăpînire şi moşăe lor Răchitişul.

www.dacoromanica.ro

La dumnealui Vel Logofăt al Ţării-de-Jos. 818, Iuli 20. No. 4026.

Io Scarlat Alexandru Catimah, cu mila lui Dumnezău Domnu Ţării Moldovei.

Cinst. credincios boeriul Domniei Mele, dumneata Teodor Balş biv Vel Vor., ispravnic de Ţănut. Bacăului, sănătate. Din jaloba această pre larg vei înţălege arătarea şi cerere ce fac numiţii jăluitori pentru nedreaptă stăpînire ci urmează mănăstire Berzunţul asupra moşăei lor Răchitaşi de la acest ţănut, prin învoiala ce au făcut cu acel Tudurachi, luăndu-le mănăstirea şi scrisorile din mănă. Drept aceia scriem Domnia Mè dumitale ca în fiinţa Cuviosiei Sale egumenu numitei mănăstiri şi a fiilor numitului Tudorachi, cît şi a jăluitorilor, să urmezi foarte cu amăruntul şi pătrunzătoare cercetare asupra acestei pricini. Şi în ce chip să va afla şi să va dovedi tot adivărul după scrisori-dovezi ci să vor înfăţişa de spre înbe părţile, prin judecată, după urmarea judecăţii, să faci căzută punere la cale, dîndu-le şi carte de judecată la partea ci să va cădè spre a rămînè jăluitorii întru liniştire, ca să nu mai jăluiască. Iar, cînd cu cercetare şi punere dumitale la cale vre-o parte să va arăta cu [ne]mulţămire, atunce, dănd mărturia pre larg arătătoare de toată curgere pricini părţii ci să va cădè, să le pui ză de soroc, după vreme lucrului, ca să vie la Divan, spre a să desăvirşi hotarăle.

(Pecete roşie de chinovar.)

Vel Logof. 1818, Iuli 23.

* * *

Cîteva nume moldoveneşti.

Izvod de numili oamenilor ci să află pă moşie Hodora; 815, Maiu.

Nume: Bărlădiani, Hrişcu Rus, Ungureciuc, Dumitru Rus, Ştefan Doliţcu, Monte zăt Lungul, Toater Rus, Apostol Codrean, Ştefan Zănoagă, Contandin Miheci, Ioniţă zăt Prisăcar, Grigore Scutariul, Toad r Gargaun, Andrei de la Izăru, Grigori Rus, Gheorghie Panţir, Toader Rusu, Gheorghii Bijonar, Gheorghii Bărsan, Pavăl Crăşmariul, Dumitru Duca, Spiridon Steclar, Ion Steclar, Ioniţă Vechiul, Sămion Cotruţi, Pavăl Gor-

www.dacoromanica.ro

gană, Iacob Ungurian, Gheorghii Rus, Costandin plugar, Lupul bejănar, Iacob Haidău, Vasili Strechi', Ursu Fometi, Toader Rus, alţi doi bejenari, încă un Haidău, un Ungurean, un morar, un croitor.

Ce să află la Păşcani.

Vasili Babciuc, Toader Şandru, Vasăli Ciubotar, Ion Huţan, Grigore Huţan, Ilii Peilucu, Vasăli Huţan, un rotar, Dumitru Scripcăriţii, Ştefan Olar, Grigorie Bejănar, Pricop Rus, Chiriţă Huţan, Gheorghii Călăraş, Toader săn Rotar, Neculai Păscar, Ilii zăt Sucmănar, Dumitru săn Sucmănar, Mihai Petluc, Petre Buiciuc, Dumitru Cibotăraş, Ion săn Căpălcioai, Ilii Vătăman, Ion Pătărnic, Gheorghii Bran, Tănasă Oancă, Neculai grădinariul, Ioan zăt Gavril Butnariul.

(Colecţia N. Iorga.)

* * *

Cîteva acte muntene

1840, Iunie 30. Sîrbeni-de-jos.

Vînzare a moşnenilor: „să aibă a stăpăni cu bunătate nesupărat de niminea, copii de copii lor de veci, oavnecă, moşteană".

Un „vechilet" din acelaşi timp, iscălit de un Udrea şi Şărban, priveşte «propietatiia noastră, zeastre moşască» şi orinduieşte ca represintant „pă Burţea moşteanu şi pă Şărban zet Gherghe moşteanu ca să răspunză unde trebuinţa cere".

(La Gheorghe Protopopescu II, Udeni, cătunul Moşteni, Vlaşca.)

* * *

Tîrgovişte, 18 Iunie 7130. Radul Voevod fiul lui Mihnea, dă lui Dragomir fiul Mariei din Rătezi, judeţul Mehedinţi, ocină la Rătezi, din partea lui Radul Bogdan două părţi, şi din «plaiu de vie», pentru 1.400 de aspri. Se amestecă popa Frăţilă şi lancul i Stan Pulihir, Radul Geamenul. E vorba de «craiuşt. Făgeatelui», de Livezi, de livadea din Valea cu arţare, de Ulmet, de Lacul lui Bogdan. Se face o vînzare pe „un cal bun".

Marturi: Ventilă Vel Vornic, Papa Vel Logofăt, Hriza Vel Vistier, ...Vel Spat, Vartolomeiu Vel Stol., Fortuna Vel Com., Ion Vel Com., Trofanda Vel Post.

Pergament, pecete ruptă.

(Donat Academiei Romîne de săteanul Nicolescu din comuna Racoţi.)

* * *

www.dacoromanica.ro

O biserică din Bucureşti.

1. Pe un *Apostol* din 1683 :

Să să ştie de când s'au făcut biserica aciasta din Ţigănie, ce iaste de vale la Mitropolie ; s'au începutu din luna lui Iun.. di în zio d'ıntâiu, şi s'au isprăvitu ...zile, şi era cursul anilor 1768.

(Mai sus: Ioan Alecsandru Scarlatu Vvd. 17 — *(rupt)*.

Acest sfânt Apostol datu-s'au besearicii (cu evgliia) din vale, de lângă Mitropolie, unde iaste hramul Sfntul Nicolae, ca să fie de slujba sfintei besearici, lt. 7212 (foarte frumoasă caligrafie).

Acestă s[fán]tă carte este a bisericii din Ţigănie.

2. Pe un *Apostol* de Buzău, 1743:

Aciastă carte Apostol l-am cumpărat eu Grigore ermonah, ce să cheamă popa Gheordache, şi am dat cinci lei, 90 p., lt. 7274, Av. 17.

(Proprietatea Primăriei din Bucureşti.)

* * *

Inscripţii pe pietre la biserica din Lipova.

Suptu aciastă peatră odihneşte robu lui Dumnăzeu Gheorghe Crucerescu pe . . . lăuntru şi ispravnicu aceştei ste . . . şi în cinstită viaţa trăind, în vreme prè-înnălţatului Înpăratu Alexandru Pavloviciu şi . . . 1811, Martii . . . 44 ani . . . , întru înpărăţia cerului, amin.

* * *

[Şase icoane de catapitească cu inscripţie greacă, pe la 1650.]

* * *

Aici la această sntă cruce să odihneşte trupul în Domnul răposatului Alexe Mihalovici, trăind ani vieţăi sale 55 ; s'au pristăvit la annu 794, April 23 ; şi dinpreună odihnesc 2 fii ai dumnialui, Lazăr şi Maria.

* * *

Aicia să odihneşte robul lui Dumnezeu preotul Thoma Popovici, namestnicul Lipovii, care s'au născut la annul 1730, în luna lui Martie, 20, şi au răposat în luna lui ...rie 20, anul 1827.

* * *

www.dacoromanica.ro

Aici se odihneşte preotul Vasile Dimitrevici; trăind ani 38, au răposat 1823 ....

* * *

La paraclisul de la Hurezi.

† Acest sfânt paraclisu iaste făcut şi înfrumuseţat de smeritul Ioan arhimandritul den Hurezi ca în veaci pomenire să aibă. Ms. Sept. 10 lt. 7219.

* * *

Pe o icoană.

Aciastă icoană s'au făcut cu chieltuiala cinstiţilor săteni căcuceni pentru 10 mărieşi, fiind pre[o]t popa Mitria şi cu popa Ion, la leatul 1777, Ap. 6 zile, fiind vlăd. Gh. Grigorie Maer, în zile înnălţatulu[i] Împărat Iosif al 2, şi s'au zugrăvit de mine i mnogogreaşnic Mearco [1] zugravul Vlaşcovici, Jabiniţă.

(Colecţia *N. Iorga.*)

* * *

Un zapis ardelean.

Data-am eu Meheluţă Ţeagle aciastă carte de mare credinţă la mâna lui Ion Mănească precumu i-am dat un loc în luncă peste piscu, de tre ferdele, să-l biruiască cu bună pace, pă şapte florîţi. Scris-am eu popa Zaharie martoru, eu Toma Mihăilă, şi eu Stanca Mănesă martoru. Şi doao ferdele de cucuruzu. Luna lui Maiu 20 zile, 1703.

(Museul din Sighişoara.)

* * *

O însemnare din Moldova.

„Acest Molitvelnic l-am cumpărat noi robul Domnului Vasilie Cantacuzino Vel Spat., 7208, Mar. l. d.“

Pe un exemplar din *Molitvelnicul* de la Buzău din 1699, în Biblioteca noastră.

Vasile Cantacuzino este menţionat de Ion Neculce *(Letopiseţe,* ed. 1878, II, p. 225), ca făcînd parte din Divanul lui Constantin Duca în prima sa Domnie, 1693-95. Data morţii acestui boier nu este cunoscută. Însemnarea îl dovedeşte în viaţă în anul 1700.

X.

[1] Marco.

www.dacoromanica.ro

DĂRI DE SAMĂ

Maria Kasterska, *Tadeusz Hyzdeu (pisarz, poeta i tłumacz), Rumun, szlachcic polski z XVIII wieku (Tadeu Hâjdeu, scriitor, poet şi traducător, Romîn, nobil polon din veacul al XVIII-lea)*, ed. separată din revista *Pamietnik Literacki*, XXX, Varşovia, 1924 (6 pp.).

Din hîrtiile lui B. P. Hasdeu, după ce au trecut prin mai multe mîni, au ajuns în posesia d-lui Fortunescu din Craiova testamentul şi mai multe însemnări mărunte ale lui Tadeu Hîjdeu, pe care le publică d-na Kasterska.

Tadeu Hîjdeu, bunicul celebrului istoric şi filolog, a fost poet şi scriitor în limba polonă. Din însemnările lui se vede că cerceta istoria Moldovei, căuta amănunte despre Ştefan-cel-Mare, „care a păstrat timp de patruzeci de ani poporul său în neatîrnare aproape deplină", despre Ioan-Vodă cel Cumplit, cu „luptele lui slăvite", despre Sobieski, care jurase să apere neatîrnarea Moldovei, despre Dimitrie Cantemir, etc.

De cel mai mare interes este testamentul lui din 1818.

În afară de amănuntele istorice privitoare la genealogia familiei Hîjdeu, testamentul este preţios prin înaltul suflu moral ce se desprinde dintr'însul. Acest membru al unei familii cu talente ce se transmiteau din tată în fiu vorbeşte pe un ton mişcător de tradiţie, de legătura morală cu toţi morţii unui neam: „Dulce este amintirea strămoşilor"! Pentru a găsi urmele lor îşi pierduse tinereţa „întorcînd foile mucede ale cărţilor judecătoreşti şi cercetînd arhivele".

În urma cercetărilor sale, Tadeu Hîjdeu afirmă că găsise la laşi diploma originală dată de Sobieski familiei sale şi pe temeiul documentelor găsite el izbuti să reîntre în stăpînirea moşiei Cristineşti din judeţul Hotinului, ce fusese în vechime a familiei sale. Se întoarce astfel din Polonia în Moldova cu familia lui şi se stabileşte în Basarabia puţin înainte de anexarea acestei provincii de Rusia.

Dăm mai jos în întregime traducerea testamentului lui Tadeu Hîjdeu, după textul original polon publicat de d-na Kasterska.

El poate sta alături de un alt testament scris în acelaşi gen la 1732 de un alt membru al aceleiaşi familii, Gheorghe Lupaşcu

www.dacoromanica.ro

Hîjdeu, străbunicul lui Tadeu, care cuprinde aceleaşi sentimente nobile şi e scris cu acelaşi avînt aproape liric[1].

Fiilor mei Alexandru[2] şi Boleslav şi urmaşilor miei până la cei mai depărtaţi las aceste sfaturi pentru amintirea familiei noastre.

1.

Dacă a nu cunoaşte pe tatăl tău e un lucru întristător, care nu se poate îndura, cu atît mai grozav este să nu-ţi cunoşti strămoşii, nici măcar numele lor. Acela care nu spune fiilor săi nici măcar numele tatălui şi bunicului său este un egoist, iar fiul care nu întreabă de numele bunicului este nn nepăsător.

2.

Dulce este amintirea strămoşilor! Cunoaşterea lor este folositoare, nu numai sufleteşte, dar chiar în treburile politice. Numai dobitoacele nu se îngrijesc de strămoşii lor.

3.

Aceasta am învăţat-o din experienţa mea: cu multă greutate şi cheltuială timp de douăzeci şi patru de ani, am pierdut nopţi întregi fără somn, am călătorit mult, cercetînd, socotind şi întrebînd, răsfoind cărţi şi altele ca să aflu dovezi despre strămoşii miei. Vremea cea mai potrivită a vieţii pentru adunarea averii şi pentru bucurie am pierdut-o întorcînd foile mucede ale cărţilor judecătoreşti şi cercetînd arhivele în locuri depărtate şi străine. Adesea am fost silit să întrebuinţez viclenia şi chiar mita ca să mi se deschidă lăzi tăinuite cu hîrtii străine. Abia ultimele zile ale vieţii mi-au rămas pentru odihnă departe de invidie, şi Providenţa singură m'a scăpat de sărăcie.

Am fost întocmai ca acela care-şi aruncă averea lui şi merge în ţeri străine al căror nume nici nu-l cunoaşte ca să-şi caute altă soartă. Din o mie, abia unul izbuteşte să se ridice, şi ca acel unul am fost eu.

4.

In cea mai fragedă copilărie am pierdut pe bunicul meu; îmi amintesc numai numele lui: Ştefan. La paisprezece ani m'am dus

[1] Publicat de B. P. Hasdeu în *Arhiva Istorică a Romînilor*, 1', p. 50 şi urm.

[2] Cunoscutul patriot şi scriitor, tatăl lui B. P. Hasdeu (Not. trad.).

www.dacoromanica.ro

în străinătate în slujbă, şi în al douăzeci şi şaselea an al vieţii m'am întors la tatăl mieu, chiar în acel an cînd, Polonia fiind cuprinsă de Ruşi, fiecare a fost silit să aducă dovezi că este neam nobil ca să fie întărit de noua stăpînire în rangul său. Iar cine nu putea dovedi că face parte din şleahtă era scris în clasa tîrgoveţilor. Tatăl mieu trăia încă atunci, şi datoria lui sfîntă era să apere rangul fiilor lui, dar spre nenorocirea noastră nu se îngrijise pînă atunci de documentele ce le avuse şi nu ştia unde le pierduse. Nu putea nici să le caute, căci nu ştia nici măcar numele bunicului său. Mi-a încredinţat cu întristare aceste griji ale lui; l-am întrebat de multe amănunte, împrejurări şi locuri, de viaţa şi locuinţa răposatului bunicului mieu, şi atît am putut afla că locuise în Ţara Przemyslului şi că se trăgea din emigraţi moldoveni.

Aceasta a tost singura încredinţare pentru cercetările mele următoare! Am străbătut ţara Lwowului şi Przemyslului, am cercetat actele judiciare din acele oraşe cu o sută cinzeci de ani în urmă, aflînd mulţi oameni cu numele nostru, dar unul singur cu numele Ştefan, finl lui Gheorghe şi al Constanţei din satele Zarayska şi Koniuszki. M'am dus în acele sate, dar nu aflăiu pe nimeni care să-şi mai amintească măcar de numele familiei mele. Începuiu atunci să cercetez actele parohiale şi, după multă trudă zădarnică, străbătînd şaizeci şi opt de sate, găsiiu în sfîrşit în satele Lonowica, Mosciska, Olszanik metricele tatălui, bunicului şi străbunicului mieu. Cu ajutorul acestor nume aflăiu şi numele celorlalţi străbuni ai miei mai depărtaţi, căci unele hîrtii îmi ajutau la găsirea altora. Trecuiu astfel prin Cracovia, Radom, Varşovia, Lublin, Trembowla şi Cameniţa, iar în cele din urmă la St. Petersburg. Multe din aceste locuri fură cercetate zădarnic, altele îmi răsplătiră ostenelile. Am lămurit genealogia străbunilor miei şt am făcut dovada nobleţei neamului cu cele mai lămurite documente. Am plecat apoi la Iaşi şi, după ce am petrecut patru luni în acel oraş, am izbutit să aflu chiar originalul diplomei lui Ioan al III-lea [1] dată străbunilor miei.

Spre nenorocul nostru străbunii noştri vînduseră averile lor din Moldova, iar în Polonia nu cîştigaseră nimic: ni lăsară drept

[1] Sobieski (N. T.)

www.dacoromanica.ro

moştenire cea mai adîncă sărăcie ! Ramura noastră, ce se trage din Ştefan Hîjdeu Păharnicul pierduse, nu numai patria ei, dar şi averea. Încercăiu cercetînd ramura a doua, ce se trage din Toma Hîjdeu, sau, mai bine z's, din fiul său, Vasile, şi văzuiu în hîrtii că ar fi ceva de revendicat în Moldova. Astfel am cîştigat drept asupra unei jumătăţi din acea avere ; prin munca, truda şi cheltuiala mea am ridicat-o din uitarea în care fusese aruncată şi în care rămăsese ascunsă mai bine de un veac din pricina nepăsării şi a ignoranţei. Dumnezeu a blagoslovit munca mea, am dobîndit prin muncă, stăruinţă şi cheltuială însemnată acest pămînt, pe care vi-l las vouă fiilor miei moştenire.

Slavă Celui Prea-Înalt ! Purtaţi numele acestui pămînt dobîndit de tatăl vostru, cinstiţi acest dar al Providenţei binevoitoare şi nu-l risipiţi, cinstiţi de asemeni acest «protocol» şi aceste documente originale, ce vă sînt lăsate în grijă, ca să nu vă căiţi mai tărziu, pierzîndu le, cum s'a căit tatăl mieu, care nu cunoştea măcar numele bunicului său şi nu avea nicio urmă scrisă de la dînsul, şi ca să nu pierdeţi un şfert din viaţa voastră în trudă şi greutăţi, precum a petrecut tatăl vostru, rătăcind după acele hîrtii, pănă ce le-a găsit cu ajutorul lui Dumnezeu.

Vă doresc viaţă fericită vouă şi tuturor urmaşilor miei cei mai depărtaţi. Anul 1818, luna *„Novembris“*, ziua 14.

Tadeu Hîjdeu din Cîrstineşti, m. pr.

Sfinţirea casei mele dtn Cîrstineşti, anul 1820, Iulie 18.

Moribus antiquis. Virgil.

Acel rătăcitor care jumătate de veac a străbătut fără adăpost ţerile străine, locuind în casă străină, are azi casa lui cu odăi frumoase şi nu-i dator nimănui [1].

P. P. Panaitescu.

* * *

I. Lupaş, *Avram Iancu, comunicare făcută în şedinţa Academiei Romîne la 7 Iunie 1924* (din «Anuarul Institutului de Istorie Naţională»), Cluj 1924.

Autorul analisează un pasagiu din *Die Rechte der romanischen Nation gegen die Angriffe der Sachsen verteidigt von einem Romanen*, 1850, în care e vorba de o „Neu-Romänien“ a se form

[1] Această frasă este în original în versuri (N. T.).

www.dacoromanica.ro

în Austria, unindu-se cu «ţerile româneşti ale Turcilor, aşa încît să cuprindă tot teritoriul Daciei de la Tisa la Prut şi la Marea Neagră». În ziarul *Wanderer* de la 1850 (8 Maiu) se exprimă temerea că, făcîndu-se o Mitropolie românească la Sibiiu, «tot Răsăritul s'ar pierde pentru Austria» (p. 11, notă 2). O scrisoare din Paris a lui Al. Golescu către Iancu, pp. 17-8 («cere mila Ardelenilor în favorul celor 4.000.000 de Romîni», adecă banii lor).

Mai multe documente inedite. Bem crede, în Decembre, că Romînii ar putea fi cîştigaţi prin clerul lor, mai ales cel ortodox (p. 43). Alecu Golescu scrie: „Noi să nu ne asămănăm cu Maghiarii, ci să facem ca chiar Saşii să trăiască în pace cu Romînii" (p. 45). Negocieri ale «ablegaţilor» lui Kossuth cu şefii Romînilor. La 9 Iulie 1849 Kossuth recomandă lui Bem ideia «legiunii româneşti» propuse de Golescu şi Boliac (pp. 51-2). Proclamaţia românească, din Ocna, a lui Bem către Moldoveni, făgăduind a-i scăpa de Ruşi şi a li da un regim constituţional supt suzeranitatea turcească: „locuitorii Moldovei" sînt chemaţi în lagărul lui (p. 52). Avram Iancu cere bună înţelegere Ungurilor, fără care „un element gigantic" poate trece peste ambele popoare (p. 53): fără a jigni naţia ungurească, el declară că n'are garanţiile ce s'ar cere pentru a depune armele (pp. 53-5). **N. I.**

* * *

Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade (Şendricenii-Dorohoiu). Studii şi documente*, Huşi 1925.

Lucrarea e precedată de o introducere istorică asupra satului Şendriceni, «supt Bucovină» (p. 3), de la Şendrică Tolocico. Ingenioasă explicarea numelui lui Orăş prin ungurescul Orosz-Rusul; Borleanul e Borăleanul, din Borolea, tot în Dorohoiu; ştiri asupra familiilor Dobrenchie, Gherghel, Cerchez, Canănău, ş. a.

În acte se pomeneşte trădarea lui Orăş contra lui Ştefan Tomşa, trecînd la Constantin Movilă (p. 3). Coste Băcioc şi Onciul Iuraşcovici, staroste de Cernăuţi, apar ca trimeşi ai lui Radu Mihnea la Poartă (pp. 2-3): Onciul ţinea pe fata lui Orăş, Anghelina (p. 3). El merge supt Gaşpar Gratiani la Constantinopol cu Logofătul Gheanghea (p. 5). După stil hotărniciile de la n-le VII şi VIII (7128) sînt falşe. O foarte interesantă hotărnicie patriarhală din 1635, cu „berbeci daţi la Scaun la Doro-

www.dacoromanica.ro

hoi", pp. 18-9. Supt Vasile Lupu, menţiunea lui Constantin Ciogole ca ispravnic de Botoşani, p. 20. Forma „Dorohonceani" pentru Dorohoieni, la 1660, p. 24. Fata lui Onciul, Maria, iea pe Ieremia Cărcu, fost Portar. Ea înfiază pe Arsenie Dobrenchie, pe care «l-a dat şi la învăţătură» (p. 24). La 1671 Pătraşco Zbiere, Vornic de Dorohoiu, şi Ionaşco Bădro, şoltuz (p. 26). La 1699 un Lazor Jidovul, p. 27. Sentinţa aceasta, pe atunci: „mai de credinţă sintu dreasăli Domnilor bătrîni decît gurile oamenilor, şi unde iaste dovadă cu scrisori din seamne în seamne, nu încape altă credinţă" (p. 32). **N. I.**

* * *

D. Bogos. *La Răspîntie: Moldova de la Nistru în anii 1917-1918*, Chişinău 1924.

Autorul, fiu de preot din Grozeşti pe Prut, povesteşte întâiu păţaniile sale de ofiţer rus pe deosebite fronturi. E o informaţie de prima ordine, venită de la un om inteligent şi cu talent de scris. Delegaţi ucrainieni şi poloni apar în mijlocul confusiei revoluţionare. Apoi se trece la duioase amintiri personale: preotul din sat, care aduce scris românesc de la Iaşi, cetirea „Albinei" în familie, visita copilului în Moldova, scuturătura de guler din partea arhiepiscopului Ciceagov pentru că a spus că Moldoveni şi Romîni una sînt. Apoi se presintă constituirea «partidului naţional moldovenesc» şi programul lui (pp. 24-5). Interesante ştirile despre mişcarea studenţească din Chiev (p. 28 şi urm.; programul Cercului naţional al studenţilor şi ostaşilor romîni-basarabeni din Chiev *„Deşteptarea"* pe p. 30 şi urm.). D. Bogos era preşedinte. Se dau discuţiile de la Chişinău în Maiu, conduse de d. Halipa (p. 36 şi urm.). Tot atunci se adună congresul cooperativelor şi al învăţătorilor. Cearta cu Ucrainienii ocupă capitolul IV al acestei cărţi bine împărţite. Uciderea lui S. Murafa şi Hodoroja, pp. 60-2. Evenimentele din Octombre sînt descrise după note de carnet. D. Bogos arată cum a organisat «Armata moldovenească», p. 74 şi urm. Cartea se termină cu o caldă evocaţie a Unirii. **N. I.**

* * *

C. Rădulescu-Codin, *Cîntece din războiu*, I, ed. 2 (Cîmpulung 1925). Povestea în versuri a lui „Mezer-Craiu" şi celor trei fete ostatece la Împărăţie. E vorba de «Podul de la Obluciţa», Altă

www.dacoromanica.ro

baladă, «Copilaş Roman», înfăţişează o masă între steaguri, cu un voinic de care se teme Giurgiul. O luptă cu Tatarii e povestită astfel, splendid:

Punea suliţi cîte două,
Rupea Tatari cîte nouă;
Slobozia cîte-o săgeată,
Rupea la Tatari o roată;
Slobozia două săgeţi,
Rupea la Tatari cinci roţi.
Cînd e soarele 'n deseară,
Lupta Negru până 'n scară,
Cînd e soarele 'n chindie,
Rămînea' Tatari o mie;
Cînd soarele 'ndesăra,
Numai unul rămînea
Cu două fire din barbă
Şi cu două din mustaţă (p. 108).

I.

* * *

Vorobchievici, *Istoria sfintei mănăstiri Dragomirna*, Cernăuţi, 1925.

E reeditarea, îmbogăţită cu cîteva reproduceri, a unei publicaţii mai vechi. Se relevă reaua gospodărie a cărturarului Paisie Velicicovschi (după scrieri ale lui Narcis Creţulescu, totdeauna supuse îndoielii).

I.

* * *

Iacob Radu, *Samuil Vulcan, episcopul romîn-unit al Orăzii-Mari (1806-1839) şi Biserica ortodoxă-romînă*, Oradea-Mare, 1925.

După o introducere de polemică împotriva ortodocşilor se dau foarte importante acte, de la 1815 înnainte, iscălite în mare parte de Nicoară. Se certifică originea românească, din Ardeal, a Vlădicăi Nestor Ivanovici (p. 43). La 1815 încă un Romîn saŭ Grec care vrea să publice la Viena nuvele, avînd două sute de prenumeranţi în Principate (p. 46). El pretinde că Mitropolitul Veniamin ar fi „oprit Istoria lui Maior, că sînt citaţii latineşti" *(ibid.)*. La 1836 Mihai Ghica scrie lui Vulcan că n'avea „începerea istorii româneşti cu ajutorul lui Dumnezeu de la anul Domnului Is. Hs. 1575" (p. 50), pe care i-a dat-o Vulcan. Anunţă deschiderea Bibliotecii Naţionale din Bucureşti. Doreşte să vadă ediţia lui Şincai pentru Romînii „duioşi" (pp. 56-7),

www.dacoromanica.ro

Cele mai multe scrisori, într'o ortografie care n'ar fi trebuit păstrată, căci îngreuie cetirea, privesc neînţelegerile cu Sîrbii pentru alegerile bisericeşti. Naţia intervine la Împăratul pentru ca episcopului Pavel Avacumovici să i se dea un urmaş romîn (p. 62 şi urm.); se cere ca limba românească să fie întrebuinţată în slujbă în locul celei sîrbeşti, care se impune. În Ardeal s'a pus episcop romîn, de ce nu s'ar pune şi în diecesa Aradului, unde sînt 470 de parohii curat româneşti şi numai una mixtă (p. 65)? Un episcop romîn ar lucra pentru înaintarea neamului său şi l-ar apropia şi mai mult de Coroană; dovadă ce fac episcopii uniţi. Se arată frumos ce putere are limba poporului asupra sufletelor (p. 66). În 1814 Vulcan, fiind la Viena, înaintează această cerere (p. 67). Arhiducesei Maria Beatricea el îi spune la 1815 că prin cărţi româneşti se apropie ortodocşii de Biserica unită, pe cînd cele slavone-i îndreaptă spre Ţarii ruseşti (p. 67). Contele Rhedey, administrator al Bihorului, face însă tot ce poate ca să împiedece această acţiune (pp. 679). Vulcan lucrează şi contra numirii episcopului Nestor Ioanovici pentru Ardeal (pp. 69-70). Alt candidat, vicariul Nicolae Huţovici, îi pare incult, neştiind decît limba lui de acasă. Vasile Moga însă ştie latineşte, nemţeşte şi ungureşte, a învăţat filosofia la catolici, e foarte blînd şi tolerant şi ar ajuta opera Unirii (pp. 72-2). Moga, de altfel, mulţămia încă din 1811 lui Vulcan pentru „inima cea de părinte"; el declară despre sine că «cu ştiinţa şi învăţătura tocma nu se poate lăuda» (pp. 72-3). O a doua-l arată mergînd pe la Carlovăţ, „pe unde-i mai scurt, poftind aşa punga"; adauge că priinţa pentru el a episcopului unit e de fapt aceia pentru neam. Se roagă «să-mi întăreşti slăbiciunile cu sfatul cel sănătos, avînd în ştire că nu e mic numărul nepriatenilor miei, cari şi tocmai grei sînt». Dar protestă contra părerii Sîrbilor „că n'aş fi cu căldură către relighia mea" (pp. 73-4). În 1817 încă se teme «că Măria Ta să nu te înşeli întru mine» (p. 74). Şi pe urmă omul, încunjurat de intrigi, îşi spune durerile la Oradea-Mare. „Încă şi sănătatea nu mi-i credincioasă, tomna acum, cînd ar fi să fiu mai tare... Un fatum rău să întrece şi îşi bate joc de mine acum de mai mulţi ani", spune Moga, plîngînd moartea a doi nepoţi «harnici şi iubiţi». «Cei mai mari tot în răspăr protădălniesc cu mine: nu-mi iau în samă nimic ce ceiu, oricît să am de drept» (p. 77). „Deş-

www.dacoromanica.ro

peraţia stă cu braţele deschise." Se tînguie şi de aceia că unii îl presintă ca nevrednic faţă de Vulcan însuşi de «omenia ce i s'a arătat: «ţ'ai legat omenia pentru mine... O!, cum am gîndit eu să fac tot bine de la inimă şi cum s'au sfetit toate pe dos!... Numai de nu umblam eu să cumpăr casă în Sibiiu peste voia Saşilor, numai de nu jăluiam asupra a Şepte Judeţe pentru că au vrut să iea de la biserica noastră din Sălişte vama ce are de la tîrg, numai de nu ceream din lada Saşilor să facem biserică la Sebeş, ieu ieram om bun şi în pace, şi de pace: mai înainte de aceasta nu aveam tot goni ca acum. Mîngîie Mărìa Ta sufletul mieu cu o slovă: nu poţi crede ce mîngîiere ar fi aciaia stării deşperate ce am eu, plecatul şi împilatul" (pp. 77-8). Se adauge lista greşelilor ce i-o presintă Guvernul ardelean (pp. 78-81). Între altele şi că a pus boieri munteni pribegi în casa Seminariului. În răspunsul episcopului numele boierilor sînt date adesea de neînţeles: «Ianku Zakova, Genaku, Benyesku, Portonissa, Paharnik Koustandin, Spemate [= Stamate) Perigzel» (p. 90). O nouă scrisoare a lui Moga, din 1827, îl arată pîrît şi că e unit, pentru că trimete teologi la studii în Viena, iar uniţii îl acusă că e contra lor. Opinia publică-l presintă că „e hoţ, trăgătoriu, mîncătoriu, beutoriu: nu-i ca Ioan să adune". Şi el «au întroducat curs de moral şi dogmă ce n'au mai fost...» (p. 93). Lui Vulcan îi oferă un epitafiu, care numai într'un oraş mare s'ar potrivi (pp. 93-4). Şi răspunsul lui Vulcan sună: «iată ce au fost şi pînă astăzi este moştenirea episcopilor romîneşti, adecă sărăcie, rău pentru bine, goane, hule, iar toate nevinovaţi au trebuie să le sufere (p. 94).

În Ianuar 1828 Moga mai plînge şi un frate, Zaharia, mort „din răceala umblării cu crucea la Bobotează" (p. 95), lăsînd biserica-i neisprăvită: «sînt 500 de familii, însă sînt toţi neputernici la un lucru ca acesta" *(ibid.)*. Îndată-şi oferă un biet nepot ca „socaciu", bucătar (pp. 95-6): „fiindcă ştiu că poarta să închide îndată cum însară, care pentru tineri e tocma bun lucru".

* * *

A. Basch şi J. Dvoraček, *L'Autriche et son existence économique*, Praga, 1925.

Date numeroase şi precise asupra Austriei de după războiu

www.dacoromanica.ro

(la peste şase milioane de locuitori, aşezaţi foarte des, are cea mai mare parte din industria vechiului Imperiu). Se vede că Austria are faţă de România un bilanţ de comerţ activ, cu spor de 42 de milioane de coroane aur în 1923, de 30 de milioane în 1924 (pp. 161-2). I.

* * *

Ştefan Meteş, *Moşiile Domnilor şi boierilor romîni din ţările romîne în Ardeal şi Ungaria.*

Acelaşi, *Relaţiile Mitropolitului Andrei Şaguna cu Romînii din Principatele romîne* (ambele, Arad, „Biblioteca Sămănătorul", 1915).

În prima lucrare, scrisă limpede şi vioiu, păr. Meteş începe cu epoca lui Litovoiu („Carpet" din 1360 e Carapciu). Autorul a găsit într'o culegere ungurească menţiunea, în 1400, a moşiei pe care o avea Doamna lui Mircea I-iu la Tornai, pe lacul Balaton: ar fi în adevăr un argument ca să se creadă (v. p. 13) că era o Unguroaică. D. St. Nicolaescu ar fi găsit-o în ţară la 1418 (Rev. p. *ist., arch. şi filologie*, XVI, p. 231 nota 2; citat *ibid.*, p. 15). Menţiunea bisericii de la Scoreiu supt Mircea, după Hurmuzaki, I[2], pp. 341-2, *ibid.*, pp. 16-7, e a se rectifica aşa: Stanciul egumenul şi Călin, fratele lui, capătă moşie la Scoreiu; actul, păstrat în latineşte după o traducere românească, pare autentic. Bisericile din Răşinari şi Rîşnov ar fi, după acte mai tărzii, din 1383-4; locul nu fusese relevat în de ajuns. Se urmăreşte dominaţia munteană în Făgăraş (toate donaţiile din secolul al XV-lea pe pp. 19-20). Se trece la donaţiile de moşii făcute Domnilor noştri din partea regilor Ungariei. După monografia lui Kádár, despre comitatul Solnoc-Dobîca, se relevează titlul de episcop de Vad *şi Feleac* pe care-l poartă la 1536 Vlădica Anastasie. După *Századok* pe 1879, p. 74, nota 1, se reproduce lauda Romînilor, la 1548, de Împăratul Ferdinand, într'o diplomă pentru episcopul Nicolaus Olachus: „Neamul tău e de frunte în vitejie, a dat naştere la multe căpetenii de războiu, ca Ioan Hunyadi şi Craiul Matiaş»; se recunoaşte şi originea romană (p. 36, nota 1). Se constată că Petru Rareş avea în Ardeal şi cetatea secuiască Szent-Lelek şi Breţcul (p. 39). Un chip al pribeagului Aron, chip încă nereprodus, se păstrează în Muzeul din Budapesta. Tot din Kádár se vede că Ştefan Răzvan şi soţia, Măriuca, aveau moşii la Zăpîrţ şi Rogoz, în co-

www.dacoromanica.ro

mitatul Solnoc-Dobîca, aproape de un „Basarovics“ din Moldova, neidentificabil (p. 47). Neagoe, care avea Geoagiul, ar fi clădit şi biserica din Almaşul Mare (p. 50). Logofătul Horvat, Banul Pârvu, Vistierul Oancea, Păharnicul Giura fiul „Zoriei“, văduva lui Horvat, „ucis lîngă Severin“, fiul acestuia au şi ei pămînt la Geoagiu. Sate din Inidora se dau lui Vlad Drăculea din Sînteşti şi fratelui Ioan la 1535 (p. 53). Se urmăreşte familia, la Cetea, a lui Ioan Logofătul, mutat la Sas-Sebeş; fiul, „Petru Voevod“ a fost ucis, la Cetea chiar, de hoţi; el lasă o fiică Mărioara (p. 56). Ştiri adiţionale asupra acestui neam se ieau din Kádár (pp. 55-8). Se culege şi menţiunea lui Dumitru fiul lui Drăghici Chiriac, stăpîn în 1570 la Ţintari şi Vlădeni; un Voicu Chiriac iea pe Marta Mailat, care se va mărita apoi cu Costea Furcă (pp. 60-1; şi după Hurmuzaki, XV). După Hurmuzaki, XI, casa din Tălmaciu a Armaşului Danciu şi a Postelnicului Radu (p. 61). Mihai Viteazul n'are numai Buia şi Lona, ci şi Mănăradea, lîngă Blaj (pp. 62-3). Fiul lui stă la Gilău şi la Laszkar (p. 64), cerând şi „Szászsziani“ *(ibid)*. Aghirişul a fost cerut de Radu Şerban pentru Buzeşti (p. 65). Din Kádár se descopere căsătoria lui Marcu, fiul lui Petru Cercel, cu Iudita Was; ca văduvă în 1648, ea ţinea satul Jinău (p. 68). Trei sate dăruite lui Petru Napoly, secretarul lui Simion Movilă *(ibid.)*. Mănăradea e apoi a lui Ioan Movilă (p. 69), care posedă şi Sechiuhidul, în Bihor, p. 69. Pentru biserica din Tinod a iui Constantin autorul anunţă un studiu asupra „legăturilor Romînilor din Ardeal şi Ungaria cu Romînii din Principatele româneşti pănă la 1918“. Domeniul lui Şerban de la Solyomkö, cu o lume de sate, pp. 71-2. Gheorghe Ştefan iea în 1659 satul Istvándi (p. 72). Planurile asupra Ardealului ale lui Grigore Ghica, pp. 74-5 Drăghiceanu (Cantacuzino) la satul făgărăşean Cuciulata, p. 75. Un Radu Mehedinţul de Teiuş la Şard în 1662, p. 76. Şi Moldoveni, tocmai de pe Soroca, îşi au moşii pe aici *(ibid.)*. Listă completă a moşiilor lui Vodă-Brîncoveanu. O Romîncă, Sara, foastă soţie a unui Vespremi, la satul Şimişua, în Kádár (v. p. 92).

Lucruri cunoscute, dar bine povestite, se află în a doua broşură. **N. I.**

* * *

www.dacoromanica.ro

Andrei Veress, *Cîntece istorice vechi ungureşti despre Romîni* (în «An. Ac. Rom.», III, 1, 1925).

Un cîntec de la 1538 pomeneşte pe Hunyadi că «Iancu-Vodă», (p. 3). Tinodi pune în versuri pe Turócz şi alte izvoare istorice. Tot aşa şi cu cîntecele lui Nagybankai, care adauge povestea iubirii Împăratului Sigismund cu Elisabeta Marginai, lui Görcsöni. Se analisează şi cîntece despre luptele din 1595 (şi discurs al lui Mihai Viteazul). Ioan Körösţataki cîntă înfrîngerea lui Vasile Lupu de Vodă Matei şi află un imitator (menţiune a faptului că Vasile îşi cănia barba). Se dau ştiri şi despre un al treilea cîntec (se arată pe larg prinderea Hatmanului Moldovei, fratele Domnului, dus cu picioarele legate supt burta calului înaintea prinţului ardelean; Doamnei îi cer Cazacii preţul cailor morţi; Vasile stă închis la Hanul). În sfîrşit un cîntec plînge jalea Doamnei. Şi expediţia ungurească din 1655 la noi îşi află cîntăreţul, precum şi năvala Turcilor în Ardeal la 1658. Şi cîntece despre Horea. N. I.

CRONICĂ

În ziarul german: *„Unterschiedliche Nachrichten aus Ungarn, Wallachey, Moldau, etc. Nebst einem Allerunterthänigsten Glück-Wunsch über Der Regierenden Kayserin, Abermahlige Schwangerschafft, Welche am 18 Octobris 1716, bey Celebrirung des Danck-Fests wegen Eroberung der sehr importanten Vestung Temeswar, da man Ihre Majestät zum erstenmahl wieder in einer Senffte nacher St. Stephan getragen, offentlich zu erkennen gegeben worden,* Regenspurg, gedruckt und zu finden bey Joh. Heinrich Krütingern", 4°, 4 ff., găsim următorul pasagiu (Wien, vom 21. October) pe fol. 2 V°:

„Ingleichen habe man mit Brieffen vom 5. October aus der Wallachey gemeldet: wie dass der dasige Hospodar, *Nicolaki Mauro Cordato,* den Tartar-Han, welcher den 30 Sept. zu Kornezell an der steinern Brucken mit ohngefehr 15.000 Mann, aber übel bewaffneter Leuthe, angekommen, entgegen gangen, und ihn mit 50 Beuteln Geld, oder 25.000 Reichsthlr. beschenckt; Gedachter Tartar-Han habe seinen Marsch hierauf weiters fortgesetzet, und soll auch seines Orts die nunmehr eroberte

www.dacoromanica.ro

Vestung Temeswar entsetzen helffen; obwohlen die Türcken bishero die Tartarn zu solcher Unternehmung niemahlen für tüchtig erachtet.

Ferner kame mit briefen vom 5 October die Nachricht aus Moldau: wie dasz alldasiger Hospodar (Mihai Racoviţă) sich mit dreyhundert Personen nacher Hottin retiriret habe, daselbsten die Besatzung mit 300. Janitscharen verstärcket worden seye; eine Kayserliche jüngst aus Sübenbürgen dahin abgeschickte Parthey aber habe zwey Tage-Reisz von Jaszi über den Flusz Lereth *(sich l)*, bey dem Flecken Ajud, auf einige Türcken gestossen, davon verschiedene getötet, und nebst etlichen erbeuteten Pferden zwei gefangene Türcken eingebracht[1]."

Printre izvoarele contimporane despre operaţiile militare din 1716 mai putem aminti: «Hungarisch und Venezianisches Kriegs-Theatrum...», lucrare periodică, voluminoasă, tipărită între 1716 şi 1718.

Adăugăm că ziarul din care citărm pasagiul de mai sus fu publicat cu ocasia anunţării vestirii că Împărăteasa Elisabeta Christina (născută de Braunschweig-Lüneburg) rămase grea. Ea dădu naştere viitoarei Împărătese Maria-Teresa în ziua de 13 Maiu 1717.

Publicaţia aceasta fiind foarte rară, am crezut de folos să publicăm pasagiul în extenso după un exemplar în biblioteca noastră. (Comunicate de **C. I. Karadja.**)

*

În *Revista societăţii istorico-arheologice bisericeşti din Chişinău*, an. 1925, d. Karadja dă o notă despre portretele familiei Cantemir (se reproduce al Ecaterinei Galaţin după Lefèvre). Urmează *Istoria Schitului Rudi* (de fapt Rugi), în vremea mai nouă (de Al. Proţenco), se descrie, de d. Curdinovschi, biserica Mazarachi din Chişinău (cu vedere şi plaiuri; inscripţiile şi actele după Halipa). D. Şt. Berechet se ocupă de frăţia de cruce. Cîteva biserici de lemn din Ţinuturile Hotinului (cea de la p. 65 are o frumoasă uşă de altar) se presintă de acelaşi. Un resumat al unei cărţi ruseşti din 1874 despre bisericile din Bucovina, de Mardinov, e datorit aceluiaşi. Se reproduce *Datoria şi*

[1] Cf. Hurmuzaki, VI, p. 161.

www.dacoromanica.ro

stăpînirea blagocinilor din 1791. De d. Berechet şi cinci documente relative la moşiile basarabene ale episcopiei Huşilor (toate din secolul al XVIII-lea).

*

D. O. Ghibu tipăreşte conferinţa sa despre „Cum s'a făcut unirea Basarabiei". Se aminteşte că ea era cerută de studenţii basarabeni încă de la 24 Ianuar 1918, că la 1-iu Mart d. Ciuhureanu o vestia la Iaşi, că zemstvele din Bălţi şi Orheiu făceau tot aşa în aceiaşi lună.

*

In „Revista Nouă" (Bucureşti 1894, an. VII, no. 1, pag. 91), supt tiitlul de „România dintre 1825-1834", dr. C. Istrati a publicat o scrisoare a savantului chimist frances A. Béchamp, care şi-a petrecut o parte din copilărie şi prima tinereţă în Muntenia (1825-1834). Această scrisoare a celui care şi-a zis cu mîndrie „Romîn" cuprinde date biografice personale, care, în parte, pot sluji drept amănunte referitoare la starea Munteniei din acea vreme. Voiu stărui numai asupra acestora.

A. Béchamp a fost adus în Bucureşti, la vrîsta de nouă ani, în 1825, de un unchiu al său „diplomat cu înalte relaţiuni la Viena, în Ungaria" şi prieten cu familia Bibescu (p. 92). După ce s'au oprit la Viena şi Budapesta, au ajuns la Carpaţi iarna şi au trecut în Muntenia „într'una din acele grele trăsuri care aduceau negustori şi mărfuri de la bîlciul din Lipsca" (p. 93). Işi aminteşte că, pe atunci, Bucureştii i s'au părut „tăcuţi ca pustietatea" şi vederea „rîndurilor de capete ale condamnaţilor înfipte în ţepi împrejurul marii închisori" l-a umplut de groază.

Cînd a venit în Bucureşti, „abia ştia să scrie" şi a fost dat la o şcoală de limbă grecească, căci „şcolile superioare erau puse supt direcţia Grecilor": acolo a învăţat să vorbească aşa de bine greaca modernă, încît a tradus în această limbă din Plutarh şi *Télémaque* al lui Fénelon. Aceasta din pricină că „limbile greacă şi latină erau limbile din societate" (p. 94). A învăţat şi limba românească şi scria „curent cu litere cirilice" (p. 94).

La 1829, din causa „nenorocirilor unchiului", Béchamp, care fusese adus la noi „pentru a învăţa limbile orientale", fiind sortit diplomaţiei, a fost dus ca elev la „domnul Mäuszel", farmacistul Curţii lui Grigore Ghica (p. 94). Mäuszel, „îmbrăcat în haină

www.dacoromanica.ro

neagră" şi „cu felinarul în mînă", mergea une ori să „administreze remedii prinţului Ghica, „căci nu numai elevii farmacişti erau însărcinaţi să meargă în timpul nopţii la bolnavi, dar cîte odată şi patronii" (p. 93).

Mäuszel era din Semlin, şi „de tînăr venise în Bucureşti" şi făcuse avere (p. 94). „Era un om instruit şi bun", cu o bibliotecă cuprinzătoare. Intre volumele francese „avea o ediţie complectă a lui Voltaire" şi „o istorie sacră admirabil ilustrată". „Cărţile de ştiinţă erau toate în nemţeşte. Béchamp a învăţat „în această limbă botanica şi apoi elementele de chimie din tratatul lui Gestäuner (p. 94). In laboratoriul „foarte bine organisat" al lui Mäuszel lui Béchamp i s'au încredinţat preparaţiile chimice. Şi, în vremea epiidemiei de holeră (1831) a fost trimis „să culeagă de pe cîmp diferitele specii de mintă", care distilată dădea esenţa de mintă, şi aceasta apoi pipărată se întrebuinţa contra holerei (p. 95).

Inainte de 1834, a trecut „examenul, de curînd obligatoriu, căruia administraţia decisese a i se supune elevii practicanţi" ca să devină „Gehilfe", ajutoarele şefului, „Herr Prinzipal" (p. 95). „Comisia examinatoare, compusă din doctorii Estiotis, Rasti şi Gusi", s'a transportat în oficina farmacistului şi acolo a fost examinat Béchamp (p. 95).

„Cu certificatul obţinut în urma examenului din Bucureşti, a fost primit uşor şi instalat la Nancy."

In 1834 a plecat în Franţa, din îndemnul consulului frances, d. de Lagan, probabil într'un poştalion „în care nu încăpea decît el şi lada sa. „Trăsura", al cării nume l-a uitat, „era toată de lemn, fără vre-un cuiu sau vre-o osie de fier, roţile nu erau abia rotunjite".

„Această căruţă era trasă de patru cai, iar surugiul stătea pe unul din ei, — nu mergea, nici alerga: zbura". „După două, trei staţii" a ajuns seara la Craiova, „obosit şi cu mijlocul zdrobit". Apoi, după o carantină de cincisprezece zile la Turnu-Roşu, trecu la Sibiiu.

Din mediul în care a petrecut cei nouă ani, Béchamp a rămas cu un sentiment de admiraţie faţă de „binefăcătorul Domn Grigore Ghica", în vremea căruia s'au înfăptuit îmbunătăţiri pe toate tărîmurile. Astfel, atunci s'au făcut primele încercări de pavare a străzilor din Bucureşti — a „podurilor"— cu „calda-

www.dacoromanica.ro

rîm"; s'a îmbunătăţiit luminatul străzilor cu lumînări de său; s'au înfiripat primele regimente ale armatei romîne (pp. 93-4); s'a înfiinţat liceul Sf. Sava **(ibid.)**; s'a început construirea unui teatru, în care—după cum se vorbia—aveau să se joace piese franţuzeşti traduse în româneşte, în locul pieselor germane, de autori germani şi austrieci, care se jucau pe scene improvisate şi la care a asistat şi Béchamp **(ibid.)**.

Dar Béchamp a mai rămas cu ceva: cu un sentiment de oroare inspirat de barbaria turcească, apăsătoarea popoarelor (p. 92) şi cu nădejdea—nutrită pe atunci de mulţi Români —că victoriile Ruşilor,-- cari erau primiţi cu entusiasm în Bucureşti, în trecerea lor spre Balcani, în oraşul „splendid luminat" şi „împodobit cu pânze pe care erau pictate marile bătălii" (p. 93) vor aduce eliberarea Munteniei.

Eugenia Sachelarie.

*

In **Korrespondenzblatt** din Sibiiu (XLVIII, 9-11), acte din 1826 cu privire la chemarea lui Daniel Roth ca paroh protestant la Iaşi. O dare de samă iscălită O. B. despre „Cîntările de stea şi colindele" d-lui N. I. Dumitraşcu.

*

In **Spicuitor în ogor vecin,** III, pe lîngă studiul amănunţit al d-lui Zotta despre „o mănăstire dispărută" (cea de la Tamaşi, a Martei; cu schiţa genealogică a Bantăşilor) şi un articol al d-lui Şt. Berechet despre secularisare, importantul document tipărit de d. P. P. Panaitescu, instrucţiile date de Constantin-Vodă Cantemir la 1690, Novembre, lui Ionaşcu Stolnicul, trimes la Moscova. Se pune în vedere că Polonii, făcînd pace cu Tatarii, ar putea să atace Chievul. Cantemir transmite cererea de pace a Hanului, aprobată şi de Vizir. D. Karadja presintă pe călătorul engles John Jackson din 1797, care-şi descrie drumul de la Giurgiu la Bucureşti, unde constată lux în trăsuri, viaţă conjugală uşoară, religiositate formală (Von Mercel e von Merkelius, consul austriac; „Roicza" e Boiţa). D. Liviu Marian resumă călătoria în Basarabia a lui Gh. Sion şi aceia a lui Rudolf Kuleman (în **Unsere Zeit,** 1-iu Maiu 1897). Călătorul Jenne, din 1788, presintat de d. Karadja, e un German din Frankfurt, care dă numai scurte indicaţii despre Dunărea noastră: Brăila e săracă, cu bordeie, trei-patru minarete şi cetate; în ostrov se fierb vitele

www.dacoromanica.ro

pentru său. La Galaţi, călătorul stă la contele Festetics, care vinde trăsuri şi alte produse, şi la asociaţii lui, Dellazia şi Gollner. Bucureştii îi par miserabili, cu străzi murdare şi prăvălii în bordeie de lut. Crede că boierii dorm pe „saltele", unde şi mănîncă. Curtea domnească fusese începută cu Ardeleni, dar, fiind neplătiţi, au fugit. Ştirile economice nu sînt nouă. Pribegii de la 1769-74 modernisează o viaţă înapoiată. D. Berechet adauge documente despre episcopia Proilavului (singhelii). Ceva despre jurători de d. Berechet.

*

D. Ştefan Berechet publică la Chişinău „Cinci documente basarabene privitoare la moşiile episcopiei Huşilor".

* * *

In **Codrul Cosminului, Buletinul „Institutului de istorie şi limbă"**, I, 1924 (Cernăuţi, 1925), d. Leca Morariu scrie despre **morfologia verbului predicativ romîn**; note asupra Chioajdelor se publică de N. Iorga; d. Grecu se întinde asupra versiunilor româneşti din „Herminie"; d. Gr. Nandriş studiază „aspectele verbale în Evangheliarul slav de la Putna (sec. XIII—XIV)", Oreste Lutia se ocupă de frescele înfăţişînd la Voroneţ viaţa St. Ioan celui Nou. Se semnalează vechea frisă ornamentală din partea păstrată, după refacerea de Mitropolitul Grigorie, a faţadei originale (pp. 284-5). Se rectifică atribuirea Moldoviţei, în **Histoire de l'art roumain**, a interiorului de la p. 400, care e al Voroneţului. Se descriu elementele artistice din interiorul bisericii. Se atrage atenţia asupra unui raport frances, din Constantinopol, care arată pe Mitropolitul Teofan cerînd lui Petru Rareş întors în Domnie să ierte pe duşmanii săi (**Arhiva istorică**, I [1], p. 158, no. 251; citat de Lutia la p. 288, nota 18). Cariera urmaşului său, Grigorie Roşca, e larg schiţată [1].

Se semnalează după d. Podlacha caracterul de realism al portretului acestui ctitor (p. 295). Imi pare sigur însă că Marco „pristavul" însemnat într'o inscripţie supt chipurile fundatorilor, e un simplu „ispravnic" al clădirii, şi nu pictorul. Se observă că greşeli de slavonă dovedesc în zugrav un Romîn (pp. 300-1). Consideraţii interesante şi glumeţe pentru a explica de ce meş-

[1] În locul arătat, la p. 292 nota 33, din *Ist. lit. rel.* a mea actul slavon are de fapt data de 7088 (1579).

www.dacoromanica.ro

terul n'a putut fi Grec (pp. 301-3). Nu era nevoie de argumentaţia că n'a fost Ţigan. Lutia observă că păstorul e îmbrăcat ca la noi (p. 304).

Autorul vorbeşte şi de alte represintări ale vieţii Sfîntului Ioan cel Nou. Şi anume: aceia, înlăturată şi dispărută, de pe lemnul sicriului de până la 1867, pe care, în vremea lui Miron Barnovschi, era înfăţişat mucenicul întins, între poporul care-l plînge şi preoţii cari se roagă, apoi vechea raclă de la Putna pe care tradiţia o atribuie vremii lui Alexandru-cel-Bun (p. 335) şi în sfîrşit plăcile de argint desprinse la 1867 şi mutate pe noul sicriu de lemn.

De sigur că sicriul de la Putna e o operă genovesă, care ar trebui bine cercetată şi presintată în toate detaliile ei. E neadmisibil a atribui plăcilor o dată din secolul al XVII-lea şi încă mai puţin a le pune în sama unor meşteri poloni din vremea lui Sobieski, lucrînd supt impulsul şi după ordinele Mitropolitului Dosoftei. Avem a face, — lucrul o arată în destul — cu o operă din vremea lui Ştefan-cel-Mare: nu era nevoie să se fi luat Cetatea-Albă de Turci, în 1484, pentru ca „Perşii" legendei Sfîntului să fie redaţi prin sfinţi autentici (şi acei „Perşi"-Tatari putea fi şi idolatri, nu numai musulmani). Aducerea la Putna a vechii racle se explică prin facerea celei nouă de Ştefan, care a adus deci pe cea veche în comoara ctitoriei lui. Lipsa scenei transportării moaştelor poate fi numai accidentală; nu e de crezut că Polonii ar fi înlăturat-o intenţionat, cu atît mai mult, cu cît ori iniţiativa era a lui Dosoftei, care n'o putea îngădui, ori contemporanii lui Sobieski ar fi lucrat de la sine, şi de unde atîta respect pentru oasele unui sfînt ortodox? Figurile de toată frumuseţa, perfect grupate, arată de sigur un meşter din Apus. Literele sînt incontestabil ca în veacul al XV-lea. Planşele sînt absolut inferioare şi rău pictate.

Dd. Herzog şi V. Gherasim presintă „glosarul dialectului mărginean" (de lîngă Rădăuţi); se dau numai două litere. D. Al. Bocăneţu publică nişte „Contribuţii epigrafice relative la chestiunea financiară din Illyricum".

D. N. Grămadă vorbeşte, după portulane, de Vicina (v. darea de samă despre cartea d-lui G. Brătianu, în **Revue Historique du Sud-Est européen**, 1925). Un lung studiu al d-lui Nistor despre Romînii de peste Nistru.

In articolele mărunte, d. Grecu reiea chestia „Erotocritului"

www.dacoromanica.ro

românesc. D-sa semnalează o descriere grecească, datată din „pădure", 22 Novembre 1821, a evenimentelor Eteriei; scrierea cuprinde învinuiri contra lui Alexandru Ipsilanti. Apoi o traducere, de Cacavela, a unui „Ragguaglio historico della guerra tra l'armi cesaree e ottomane dal principio della ribellione degl' Ungari fino l'anno corrente 1683". Pare curios că învățătorul lui Dimitrie Cantemir apare ca stareț la „mănăștirea Pavlicheni", afară numai dacă nu e vorba de mănăstirea Sf. Pavel de la Athos. Copistul, preotul Nicolae, e cel adesea întrebuințat în misiuni de Brîncoveanu, după cererea căruia se face tălmăcirea supt Șerban Cantacuzino încă, la 1687, și ca să învedereze rostul acestui Domn la asediul Vienei. Știrile sînt luate de la F. H. Marshall, în **Byzantinische-Neugriechische Jahrbücher,** III (1922), pp. 135-6, 171-2, 404-5. D. Grecu observă că autograful lui Cacavela e, după catalogul lui Papadopulos-Kerameus, în Biblioteca Sfîntului Mormînt, la Ierusalim. Se descrie **Triodul** de Blaj din 1771, care nu e cuprins în **Bibliografia** românească veche.

La bibliografie se culege din **Fugger-Zeitungen** tipărite la Viena, în 1922, de Victor Klarwill, menționea că, după o scrisoare din Caşovia, Petru Șchiopul sosise acolo pe la 1-iu Novemvembre 1591 „cu multă avere de samă și peste două sute de persoane", cu „o sută de căruțe și două cămili încărcate cu obiecte scumpe și cu aur". A fost în Sătmar, unde a trimes înapoi suita. Acuma e în cîmp, la două mile de Bartfa, unde vrea să steie iarna, așteptînd ordinele Impăratului. E „un domn fin, bătrîn și cărunt" (p. 584).

*

D. I. Minea adună, în **Cercetări istorice,** cu subtitlul: „Buletinul Seminariului de istoria Romînilor al Universității din Iași", I, (Iașii, 1925), un lung studiu, foarte amănunțit, al său asupra vechilor cronici slavone ale Moldovei: numai un index ar putea să-l facă utilisabil, atît e de variat cuprinsul, o notă a sa despre o variantă a cronicii cantucuzinești, întrebuințată în traducere grecească de Dimitrie Cantemir (Șerban Logofătul, traducătorul, e, de sigur, Greceanul), variantă din care a luat Bălcescu descrierea luptei de la Cosovo din 1448 (de sigur că adausul, ca și oricare, altfel, de istorie străină, din alte cronici muntene, e luat din continuarea cronicei lui Constantin Cantacuzino Stol-

www.dacoromanica.ro

nicul), o cercetare asupra începuturilor lui Alexandru Lăpuşneanu şi contribuţii ale amicilor şi mai ales elevilor săi. D. Emil Diaconescu încearcă, cu ce-i stătea la îndemînă, o expunere amănunţită a politicei burgunde faţă de Turci în secolele al XIV-lea şi al XV-lea. Notele d-lui Giorge (sic) Pascu despre Mihail Cantacuzino Banul au aspectul barbar al tuturor lucrărilor sale şi ale şcolii căreia-i aparţine. Incercări meritoase de compilaţie sînt a d-lui N. A. Bejenaru despre Gaşpar Gratiani, a d-lui C. Andreescu despre „Cetatea Nouă", de la Roman (de sigur pe cale sîrbească i-a venit numele de Smederova, al Semendriei; lucrarea e metodică şi clară), a d-lui Mesrobeanu despre rolul politic al Movileştilor până la 1595 (atentă urmărire a menţiunilor din documente), a d-rei Cornelia Lavroschi despre Curtea din Iaşi (forma nu e destul de fixată). D. Năstase a adus un bun serviciiu traducînd pe Bielski. D. G. I. Brătianu se ocupă de terminul „Lak" în Marco Polo (crede d-sa în adevăr că la data şi în împrejurările în care apar „Valhen" ei pot fi Cumani? Şi cum îşi explica însuşi terminul?) In notiţe, d. Zotta se ocupă de Bogdan Lăpuşneanu şi de legătura lui cu Ţarii muscali, d. Em. Diaconescu dă o scrisoare a lui Urban Jarnik, d. Minea află o ştire nouă despre moartea lui Mihai Viteazul, semnalează o traducere a lui Charles XII de Gherasim călugărul de la Iaşi (1792) (p. 403), rectifică în Ureche „calanşto" prin „calvinisto", arată importanţa tipăririi la Iaşi a **Invăţăturii** de legi a Ecaterinei a II-a, tradusă de Toma al doilea Logofăt (Cara), (pp. 405-6), crede a găsi urme de izvor grecesc despre Sinodul din Florenţa la Ureche, desgroapă o menţiune a bisericii de la Argeş, cu hramul Sf. Nicolae într'un document din 1612, la d. Nicolaescu, Doc. **slavo-romîne.** Cercînd a data mai bine cronica polonă a lui Miron Costin, d-sa citează indorsaţia, poate rău cetită, în orice cas neconcludentă, a unui act al lui Constantin Şerban păstrat la Museul Ardelean din Cluj.

*

De d. Dragoş Protopopescu, **Un classique moderne, William Congreve, sa vie, son oeuvre,** Paris 1924.

*

D. C. Marinescu publică lecţia sa de deschidere la Universitatea din Cluj, **Şcoala istorică raţionalistă, concepţie şi metodă:** e vorba mai ales de părerile lui Voltaire, Robertson şi Gibbon fiind presentaţi pe urmă.

*

www.dacoromanica.ro

Dintr'o carte rară, Edmond Galeron, **Éloge de Reims, avec une notice par le prince Alexandre Bibesco** (Paris 1896), se culege informaţia, dată de Alexandru Bibescu, că în pensionul parisian Hallays-Dabot, continuat de Galeron, au învăţat Gheorghe Bibescu-Vodă, care ieşia de acolo la 1820, fiii lui, Grigore şi Nicolae (1840), Gheorghe (1845) şi Alexandru, apoi, „de la 1840 la 1848", „Bălăneştii, Balşii, Corneştii, Roznovanii, Haralambii", „de la 1852 la 1866", la Vitry-sur-Seine şi Choisy-le-Roi, Dimitrie Manu, Alexandru Constantinovici, Alexandru Lenş şi Ioan Lenş Slătineanu, Alexandru Bibescu, „care a trăit acolo zece ani, de la 1852 la 1862" (pp. VIII-IX).

*

In **Picături mărunte** (Chişinău 1924), d. Ştefan Berechet se ocupă întâiu de exarhul Ambrosie Serebrenicov, trimes în Moldova în 1790 şi de ajutorul său Gavriil Bănulescu-Bodoni, întrebuinţînd notele Mitropolitului Ionà, publicate la Tiflis în 1862. Caucasianul admiră palatul şi Curtea de la Iaşi ale lui Potemchin, Prinţul comandant dă străinului locul de egumen la mănăstirea Pîngăraţilor (aceasta e „Pancretievschi", pe Bistriţa). Se laudă frumuseţa rîului, vînjoşia locuitorilor. De la treisprezece sate ieau pe an 150 de oi, 200 de bani de argint, cîte 700 de păstrăvi conservaţi (nu „fripţi") şi de roate de caşcaval, satele fiind datoare a da dijma (şi din fructe) şi 4.000 de scoici (nu „stridii"). Sînt şi 50 de case de Ţigani, în mare parte rătăcitori, Ionà va sta doi ani în aceste frumoase locuri; la plecare refusă să vîndă averea mănăstirii, cum i se dase sfatul.

La Galaţi slujbă catolică, în presenţa lui Potemchin, apoi alta ortodoxă cu Vlădica de Ierapole şi şase arhimandriţi, asistînd „arhiereul" apusean. Cînd se iea Benderul şi Ismailul, Ambrosie merge să sfinţească geamiile; Armenii din Ismail şi Chilia sînt atraşi la Dubăsari. Gavriil e numit la Bender şi Cetatea-Albă; îl sfinţeşte episcopul grec şi cel grusin.

Se vorbeşte apoi de boala lui Potemchin: satul pe deal lîngă Iaşi, între grădini, e Miroslava. Il caută un medic militar frances. La urmă, slăbit, prinţul se cere la Cherson. Contesa Branicka, nepoata, îl suie în caleaşcă. Dincolo de Prut, se stînge. Slujba se face la Iaşi, înaintea unei mulţimi de popor. Asistă şi solul turc, Reis-Efendi însuşi, şi dragomanul Alexandru Moruzi. Soseşte Bezborodco, primit de boieri, pentru pace. Serghie „Lazarovici"

www.dacoromanica.ro

e de fapt Laşcarev. Demonstraţie strălucită pentru tratat: trupele defilează „cu ramuri de pace în mînă". La bal asistă şi prinţul Potocki şi un arhiereu armean, Iosif. Cearta între Ruşi şi Turci pentru scoaterea lui Gavriil, arestat la Iaşi de garda noului Domn, e cunoscută. Se adauge că Ambrosie a isprăvit în retragerea la Dubăsari.

Un al doilea studiu e, după „Materialele" lui Ulianiţchi, asupra ajutoarelor date de Ţari clerului românesc. Menţiunea, după o notiţă de la Sf. Onofrei din Liov, a unei Sintagme a lui Vlastaris, cerută de Ţar de la Alexandru Lăpuşneanu, care făcu să se copie de episcopul Macarie (în 1556-61) (după Kaluzniacki, în lucrările congresului al treilea arheologic din Chiev). D. Berechet observă că Ţarul Ivan şi fiul Ivan, cu familia lor, figurează şi în pomelnicul din Bistriţa Moldovei. Un aier de la Novgorod (1601) a ajuns şi la Bistriţa olteană (descris de Odobescu). Ajutoare moscovite se dau, pe vremea lui Vasile Lupu, şi la Soveja şi la Golia sau Trei Ierarhi (p. 15; traducerea nu e clară). Şi călugării de la Cozia cerşesc la Muscali (pomelnicul de la Muzeul din Bucureşti). O cruce rusească la Suceviţa. Ecaterina a II-a dăruieşte şi o Evanghelie bisericii din Varniţa, unde era preot Vasile Răzmeriţă. In acel studiu se adaugă cîte o ştire nerelevată de d. Silviu Dragomir.

D. Berechet dă şi unele însemnări slavone încă necunoscute. Se semnalează la 1570 o breaslă a zugravilor în Moldova, în 1614 un zugrav Ştefan la Suceava (81-2). Nota despre Anastasie Crimca, pp. 89-91. O însemnare despre înmormîntarea la Iaşi a lui Vasile Lupu, p. 125.

Urmează ştiri despre episcopiile Proilavului şi Hotinului. Se dau şi acte justificative, unul inedit.

*

In **Moldova de la Nistru,** VI, 6-10, d. Iorgu Tudor publică amintiri basarabene din 1905-18. Pomenirea unei „cărticele cu cîntece moldoveneşti" cumpărată de la „un Mocan din Piaţa Nouă a Chişinăului". La 1904 autorul publică o poemă, **Haiducul,** la 1905 un volum de versuri, **Nopţile iubirii.** Se arată că proprietarul rus al Vadului-lui-Vodă subvenţiona ziarul românesc **Basarabia.** Plan de societate a scriitorilor basarabeni „ca să cerceteze adîncurile necercetate de nimeni ale trecutului nostru bogat" la 1905. Se arată cine lucra la **Luminătorul.** La 1908

www.dacoromanica.ro

menţiunea darului ce a făcut Liga Culturală: abecedar, istorie a Romînilor, Alecsandri, Eminescu, „Erau bine venite, fiindcă duceam o lipsă completă de aşa ceva. Cetiau cu bucurie flăcăii miei din sat şi unii din învăţători." La 1912 se aşteaptă războiul general. Romînii venind până la Odesa; plan de corp franc-basarabean. Ruşi, Rusoaice sînt gata să ajute contra ţariştilor. Apare **Făclia ţerii** ca să protesteze contra serbărilor anexării din 1812, cu aceste versuri:

Sculaţi a' ţării luptători:
In noaptea grea ce ne cuprinde
Făclia ţerii se aprinde
Păn' la scînteiele de zori,

şi cu afirmarea că serbătorirea e numai a „boierilor cari au primit medalii de la Impăratul, cinovnicii, Nemţii, Ovreii şi alţii, cari n'au nicio legătură cu Basarabia", pe cînd Basarabenii de baştină „merg în coadă cu noroadele cele sălbatece, Calmucii, Samoiezii, Iacuţii, Ţiganii, cari n'au nici carte, nici gazetă". Atitudinea oficialităţii ruseşti faţă de ziar a fost neînţeles de toleranţă. Se semnalează revistele ruseşti ale d-lui Tudor, **Revista învăţătorilor** şi **Generaţ'a noastră** (1911-3), cu lucruri româneşti. Apar **Lira Basarabiei,** necunoscută nouă, şi **Glasul Basarabiei,** al lui Gr. Constantinescu, cărţile de şcoală („abecedar" şi „Religie") ale părintelui Gurie. La 1916 se dă, în ruseşte, de acelaşi autor, „Musa Românească", tălmăciri din poeţii noştri, care se confiscă. In acelaşi an, scriitorul întră, „emoţionat profund", în România, ca în „pămîntul sfînt al Făgăduinţii" şi descopere „satele cu căsuţele lor curăţele, cu fîntînile cu cumpenele învechite". In zilele revoluţiei, întors, d. Tudor scoate foaia volantă „Pămînt şi voie". Se învederează importanţa „Comitetului central al soldaţilor şi ofiţerilor moldoveni din întreaga Rusie" cu d. Pîntea în frunte. Se publică **Soldatul moldovan,** în ajunul congresului din Octombre. Acolo se alege Sfatul Ţerii, în sunetele lui „Deşteaptă-te Romîne".

*

O variantă a baladei „Vartic" în **Prietenul nostru** din Iulie-Septembre 1925.

*

www.dacoromanica.ro

Documentele publicate de d. Claudiu Isopescu în splendida publicaţie a Şcolii Romîne din Roma (**Ephemeris Daco-romana,** II) au une ori ştiri cu totul noi despre ţerile noastre la sfîrşitul secolului al XVI-lea.

Veştile nobililor podoleni către căpitanul de Cameniţa lămuresc în amănunte asupra atacului căzăcesc contra lui Aron-Vodă în 1594, descris şi în scrisoarea lui Nicolae Jaslowiecki către Hatmanul Zamoyski din **Acte şi fragmente** ale mele, II, pp. 731-2. Domnul fuge la Bîrlad (a se ceti: **Valachis parcunt,** nu „Valachiae pareunt"); la Iaşi se ucid Turci „şi Greci" (**„numerum** speculatorem" nu poate fi o lectură; ceteşte: „nostrum speculatorem"); Polonii se gîndiau a ocupa Hotinul. Solul trimes la Iaşi, din Cameniţa, spune că Aron e urmărit de 4.000 de duşmani; pîrcălabul de Hotin cere ajutor în Polonia, oferind cetatea; Orzechowski, ruda lui Aron, pe care Cazacii nu l-ar răbda în Hotin, e soţul nepoatei de fiică a lui Alexandru Lăpuşneanu, ca al cărui fiu se dădea Domnul însuşi. Garda ungurească a prădat pe Aron şi a fugit în Ardeal. In scrisoarea Nl. III e vorba de aceleaşi lucruri, dar lectura e defectuoasă: „Kiczor" e de sigur „Cziczor", „Vaschia" trebuie să acopere un alt cuvînt, fiindcă e vorba de Vasluiu, „Janios" e pentru „Jassios". Cazacii ar fi cerut Impăratului un nou Domn moldovean, oferind a-i supune şi principatul muntean (p. 477). O foarte însemnată scrisoare a lui Aron urmează. In persoana a treia el arată cum a tăiat pe solul turcesc la Poloni; Sultanul ar fi vrut să ucidă pe creştinii din Constantinopol şi Galata, dar s'au opus Ienicerii, ca fiind născuţi din părinţi creştini; în schimb ei ar fi ucis trei zile pe Turci. Aron minte cu naivitate. Nl. V e un raport al unui om al nunciului în Polonia, care, fireşte, caută a despovăra pe Poloni. Se arată că Aron, rudă cu nobilimea de peste Nistru, a oferit regatului cetăţile lui şi că nu e de pus nicio nădejde în Romîni (p. 479). N-l VI arată că nu s'a interzis Cazacilor a merge la Mihai, dar nici n'au fost autorisaţi. N-l IX presintă pe ambasadorul lui Aron la Cracovia, în Februar 1595, care cere ajutor; omul lui Sigismund în Polonia califică pe Domn de „om uşor", care va trebui înlocuit. S'a discutat în Senat (nl. X) dacă să se dea acest ajutor, dacă să se iea cetăţile Moldovei, dacă Aron poate fi adăpostit şi refusat Turcilor şi dacă Paşa ce s'ar pune de ei în ţară trebuie goniţ: ajutorul făţiş a fost refusat, speriindu-se nu-

www.dacoromanica.ro

mai Tatarii prin grămădire de trupe; dar cetăţile să se iea, Aron să se primească bine, ascunzîndu-l undeva, Paşa să se gonească. Aron ar fi avut (nl. XI) **un ginere polon**, căruia i-a poruncit a da cetăţile: Domnul se teme de un atac al Hanului, care a rămas acasă. Intre soli, era „un episcop": se cereau 5.000 de Poloni pentru a păzi Dunărea (nl. XII). Şi Mihai ar fi cerut ajutor în Polonia (nl. XIII). Ştiri din Constantinopol, în Aprii, îl arată pe Sigismund Bathory cerînd pace Turcilor, cu condiţie de a i se lăsa Timişoara, cele „zece cetăţi" cucerite şi ţerile româneşti (la nl. XVIII; a se ceti, p. 490: „inops"; în loc de „miops"). La 2 Maiu Zamoyski cere măsuri pentru a se putea opune resistenţă Tatarilor (n-le XIX-XX). Intr'o scrisoare fără dată, el întreabă pe unde să răsbată în Moldova, prin „Bukowina", pe la Soroca sau Jaruga (nu „Jawgam"; tot aşa: „coniciendum", nu „conivendum"; „deserta", nu „diserta"). Nicolae, pîrcălabul de Hotin, vorbind de „unirea întregii creştinătăţi"; Papa, Impăratul, Sigismund Bathory, Muscalii şi ceilalţi foarte mulţi prinţi ai creştinilor" arată pe Ştefan-Vodă (Răzvan) ca ales de ei toţi, „pe care tot poporul (nu **„omnes populos"**) şi toţi negustorii l-au primit bucuros, Aron fiind trimes în Ţara Ungurească": se roagă a se îngădui negoţul cu Moldova (nl. XXII). O scrisoare a lui Barton, ambasadorul engles la Poartă, pentru pacea ardeleană (nl. XXVII). N-l XXIX vorbeşte de „moartea" lui Aron şi a boierilor lui, de zugrumarea surorii Domnului gonit (soţia lui Czolhanski) şi a fiilor ei, soţul fiind mort mai de 'nainte, şi ea rămasă în Hotin. Se confirmă că Răzvan e „fiul lui Petru" (dacă nu e o confusie cu celalt Ştefan, din Tirol). In Maiu (nl. XXXI) sol al lui Mihai în Polonia, arătînd că e ameninţat şi că Sigismund Bathory, necum să-l ajute, nu se poate ajuta pe sine însuşi; el pretinde că din causa simpatiilor pentru Polonia a fost scos Aron, gata a cere steag de la rege. Prea multe greşeli de tipar.

*

De mare însemnătate e memoriul d-lui P. P. Panaitescu despre „Planurile lui Ioan Cîmpineanu pentru unitatea naţională a Romînilor, legăturile lui cu emigraţia polonă" (extras din „Anuariul Institutului de Istorie Naţională" din Cluj), Cluj 1924. Actele care se dau acuma întăresc părerea că generaţia de la 1820 a depăşit cadrul liberalismului pentru a urmări marea ideie a unităţii na-

www.dacoromanica.ro

ţionale. Se arată cum Adam Czartoryski, „regele în exil" al Polonilor, căutase întâiu în Bucureşti un punct de legătură pentru corespondenţa lui diplomatică, în 1836, trimeţînd acolo un Polon, poate un medic. Dar iată că Radu Golescu-i trimete un memoriu despre ţara sa, şi un popor se revelează astfel Polonilor (1837): el se întîlneşte cu prinţul la Paris. La 1-iu Novembre 1838 oposiţia naţională se declară pentru Statul românesc unic, cuprinzînd şi pe „fraţii cari gem supt jugul tiranic al celor două Imperii mai despotice şi mai barbare". Actul era cunoscut până acum numai într'o formă care-i luase elementele cele mai caracteristice. Czartoryski încheie până la sfîrşitul anului un adevărat „tratat" pe basa unităţii româneşti, cu Domn ereditar şi fără tribut, în condiţii de „să fii mîndru de a fi Romîn". Cîmpineanu-şi aduce aminte că dispariţia planului de înviere a regatului polon în 1812 a adus şi părăsirea „proiectului de regat al Daciei" şi „desmembrarea unei din cele mai frumoase provincii ale Moldovei"; el observă că revoluţia polonă de la 1831 a stîrnit cele mai mari simpatii la Romîni (p. 28). Refacerea Poloniei poate fi singura garanţie pentru Românii liberaţi **(ibid.)**. E gata a produce o răscoală românească odată cu insurecţiunea polonă (p. 29). Pentru aceasta însă trebuie alt Domn decît Alexandru Ghica **(ibid.)**. Atunci şi Miloş, care „nu e departe de a juca rolul lui Ştefan Duşan", s'ar pune în mişcare. In raportul, din acelaşi an, al agentului polon Woronycz, venit în secret la Bucureşti, se arată ce ajutor pot da revoluţiei pandurii, dorobanţii, cei 5.000 de soldaţi ai oştirii regulate, provisiile ce se pot găsi, banii ce-i pot da mănăstirile închinate. Se arată că Unirea e în aier, că o vor toţi Ardelenii veniţi în ţară, tot tineretul peste treizeci şi cinci de ani. Austria e urîtă şi din causa străbaterii ei economice. Cu Ardealul legătura e mult mai deasă decît cu Moldova (p. 34), şi aceasta pentru că Ardelenii, apăsaţi, cer sprijin. Alexandru Ghica e un suflet sărac (p. 35). Consulul engles l-a părăsit, cel frances, „infirmul" Chateaugiron, „sert de risée aux Valaques". Fratele lui Cîmpineanu, care s'a opus Ruşilor în 1828-9, ar fi murit otrăvit; Ioan e socotit ca „virtuos" şi „incoruptibil,,; de şi insuficient educat, e generos şi „om de acţiune". Dar invidia face pe mulţi a nu-l primi ca şef (p. 36). Era vorba şi de o înţelegere cu Ungurii lui Vesselényi **(ibid.)**. Colonelul Odobescu ar putea conduce re-

www.dacoromanica.ro

voluţia (p. 37, nota 1); în Moldova, s'ar putea conta pe colonelul Ventura, de la Galaţi (p. 38, nota 1). Cîmpineanu oferia trei milioane de piastri pentru moştenirea lui Ghica (p. 38). Consulul engles îl sprijine din răsputeri (**ibid.**, p. 39; acolo ar fi de făcut cercetări). Se semnalează visita secretă la Viena a Domnului muntean (**ibid.**). Şi Nicolae Creţulescu scria direct lui Czartoryski (p. 40). In Septembre 1839 Cîmpineanu era la Paris şi pecetluia scrisoarea lui către prinţul polon cu un sigiliu purtînd devisa: „Bonne Espérance" (**ibid.**). Intr'un răspuns Czartoryski întrebuinţa acum terminul de „Moldo-Valachie" (p. 41). Indată Ghica făcea să fie exilat Cîmpineanu la Filipopol. Ion Ghica, pe atunci elev la şcoala de Mine, urmă corespondenţa (p. 41). Dar la 1842 prinţul rîdea de „Măria Sa Hospodarul Cîmpineanu", care „nous a tourné le dos" (p. 42). Ghica se declară „nezguduit" în 1843 (p. 43).

*

In **Revista Arhivelor**, I, 2, d. Virgiliu Zaborovschi lămureşte asupra cuprinsului Arhivelor din Viena (al doilea paragraf cuprinde o expunere sintetică deosebit de clară a teoriilor ce se impun astăzi pentru explicarea vieţii istorice în Sud-Estul Europei; îmbielşugatele note cuprind o preţioasă bibliografie şi multe observaţii noi). D. Andrei Veress propune un alt sistem de catalogare în arhive. D. Avachian vorbeşte de arhivele ruseşti de la Cetatea-Albă (interesantă declaraţia Francesilor din Şaba că Romînii sunt „les meilleurs gens du monde" şi a unui cleric al lor că „le fond de la population moldavo-valaque d'origine est hostile aux Russes", p. 199). O notiţă a d-lui T. G. Bulat despre planul din 1838 de a face o Arhivă Centrală la Craiova. D. Zotta se ocupă de rudele răzeşeşti ale lui Constantin-Vodă Cantemir. „Iordachi nepotul Dabijii Paharnicului" ar putea fi numai frate de moşie al viitorului Domn. D. I. C. Filitti vorbeşte de legăturile schitului buzoian Aninoasa cu Doamna Neaga lui Mihnea Turcul, care era fiica lui Vlaicu Clucerul din Rumceni şi Aninoasa, sat unde ea face mănăstire (biserica din Cislău). Ea nu mai trăia în 1623 (p. 215). Neaga lui Mitrea Vornicul din Hotărani era mătuşa ei (pp. 218-9). Autorul fixează genealogia întregii familii. D. N. M. Vlădescu presintă interesanta figură a Comisului Şerban Vlădescu, fiul lui Pîrvu. Se atribuie (pp. 229-30) familiei o origine domnească. Se dă inscripţia de pe mor-

www.dacoromanica.ro

mîntul lui Pîrvu tăiat de Mihnea-Vodă Radu: Anca văduva pune la 1660-1 o inscripţie pomenind cum „l-au sfîrşit Mihnea Voevod pre grea nedreptate la gura Teleajenului, cînd au trecut Hanul cu Turcii, cînd prăda Ţara Ungurească, leat 7166" (p. 231).

Se menţionează şi legături cu Constantin Şerban, atunci în Polonia (p. 238). D. C. Moisil dă cîteva „bule de aur". Şi acuma cred că a lui Alexandru-Vodă e aceia din secolul al XV-lea. Urmează a lui Mihnea Turcul într'un act pentru mănăstirea Hilandar, a lui Petru, care-mi pare a fi Petru-Radu Paisie (v. şi raporturile cu Muntele Sinai), a lui Petru Şchiopul, tot pentru Sinai, a lui Matei Basarab şi a lui Grigore Ghica (pe care o reprodusesem şi eu). Se adauge o urîtă pecete în capsulă de metal de la Grigore-Vodă Callimachi. D-ra Zoe Balş publică două acte ardelene de la Mihai Viteazul: pecetea e slavonă. Documente (şi de la Alexandru-cel-Bun, 1477; traducere) publică dd. Gh. Nicolăiasa, Dan I. Simionescu, Gh. Ghibănescu, I. Minea. Foarte interesantă scrisoarea, tipărită de d. Minea, a lui Gabriel Bathory, datată: Tîrgovişte, 26 Februar 1611 (pp. 286-7), prin care se dă lui Samuil Gyulay de Rathot pămînturile Stolnicului Corcodel, luate de la dînsul pentru că „Radu-Vodă, călcînd tratatele cu Ardealul, a vrut să-l distrugă pe Gabriel" (pare a fi „voluerunt", nu „deberent"); războiul dincoace de munţi e presintat ca o expediţie preventivă. Tot acelaşi dă o scrisoare din 12 Decembre 1685 a lui Constantin Cantemir către prinţul ardelean Apaffy. Noul Domn se scusă că nu şi-a anunţat Domnia, cum cerea obiceiul, dar a trebuit să facă un drum în Ţara-de-Sus şi să meargă cu Serascherul şi Hanul contra Polonilor, după care iar a fost trimes în expediţie („porfectam" e „postfactam", „at" e „ac"). Scrisoarea e tradusă cuvînt cu cuvînt din româneşte. De la acelaşi şi o notă despre moartea lui Nicolae Alexandru-Vodă (o însemnare într'un „concionale"). D. P. P. Panaitescu reproduce din De la Croix, **„La Turquie chrétienne sous le puissante protection de Louis-le-Grand"**. (Paris 1665), descrierea Paştilor la noi. Chitanţe româneşti ale dregătorilor lui Mihai Viteazul, ca prinţ al Ardealului, le dă d. Ştefan Meteş: „Luat-amu eu, Teodosie Logofăt ot Cluj tal. 1000 pe cestu bir de 6 taler[i]"; „dat-au la Tudosie Log., şi birşag tal., tal. 7; Barcan Vistier"; „jupîn Barcan Vistier. Să se ştie cum s'au plătit Clujvareanii de dajde de bir de 4 tal., 666, de le-au o-

www.dacoromanica.ro

prit pentru unealte ci au dat lui Voevod, iar răvaşul nostru să le fie în seam[ă] la Visteriia Domnu-nostru. Pis. Ap. 5. Barcan Vistier" (facsimile în **Universul** pe 1924, no. 190). De acelaşi o notiţă despre asediul Clujului de Romîni în 1658. Alta despre o donaţie făcută bisericii calvine de acolo de Stanca, fiica lui Preda, fiul lui Diicul Spătarul, şi a Anei Szalanczy, care Stanca luase pe Ladislau Szekély (doi fii, Adam şi Moise), la 1699. Fratele ei, Diicu, a rămas la Munteni. Şi aici, de d. Zotta, o dovadă de îngroparea lui Vasile Lupu în biserica de la Trei Ierarhi (p. 297). D. Zotta caută a dovedi că „tîrtan" nu vine din **Unterthan,** ci din „Tatar". Păr. D. Furtună dă un act dorohoian.

*

Cartea d-lui Virgil Zaborovschi despre **Politica celor trei Principate** se razimă pe o bogată bibliografie, adesea foarte rară (ca Memoriile generalului Veterani şi scrierea lui Lani despre contele Mamucca della Torre, care a jucat un oarecare rol şi la noi). Toate amănuntele relaţiilor lui Şerban Cantacuzino cu Imperialii sînt relevate într'o expunere care putea fi mai strînsă. Nu lipsesc faptele noi. Relevez legăturile Domnului cu emisarul imperial Kuntz, după notele acestuia (pp. 35-6), propunerile după asediul Vienei (p. 43, nota 2), scrisoarea lui Ştefan Petriceicu, după şcrisorile lui Zaluski, II, p. 859 şi urm., tratatul de la Făgăraş din 1685 (p. 70 şi urm.), înţelegerea secretă a lui Tököly cu creştinii (p. 35 nota 2), descrierea luptei de la Seghedin a lui Veterani de Matei Cleronomo, al doilea Comis muntean, trimes la Marele Vizir cu unul din fraţii lui Şerban şi a luptei de la Zenta de Dumitrachi Marele Postelnic, Ştefan Sulgerul, Oprea Vel Căpitan şi căpitanii Istodor, Aivaz, Apostol, Grigore, Constantin (p. 94, nota 7).

*

In **Korrespondenzblatt** din Sibiiu pe 1924 ştiri despre parohul protestant din Iaşi, Daniel Roth (de Karl Kurt Klein). La 1577 se vede liberarea de Ioan Gerendi, jude regesc peste Saşi, a Romînului Ion Mohora, iobag, pentru că, trăit între Saşi, li-a luat legea şi limba, căutînd şi soţie dintre ei. Se răscumpără cu douăzeci de florini (p. 70). Pe pp. 44-6 e vorba de o cetate a lui Negru-Vodă (nu Radu Negru) la Breaza lîngă Făgăraş, întoarsă contra Ardealului. Ceva despre Nicolaus Olachus şi rudele lui

www.dacoromanica.ro

ungureşti şi săseşti la pp. 18-9. In aceiaşi foaie pe 1923, p. 48 şi urm., e vorba de cetatea lui Negru-Vodă din pasul Branului (se scapă din vedere articolul d-lui Al. Lăpădatu din „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice"). Pentru Răşinari (Ruetel) la 1510, **ibid.**, pp. 59-61. Pentru luptele lui Hunyadi cu Turcii, **ibid.**, pp. 89-91. In aceiaşi publicaţie pe 1922, p. 47, d. Gustav Kisch semnalează un Prodnik, „Vădeni", în 1359 lîngă Tîrnave (se aminteşte şi observaţia unui Romîn că **brod** însamnă luntre mare; şi brodar, **ibid.**). **Ultricularii**, cari se află în vremea nouă şi la Nistru (Dubăsarii), trebuie apropiaţi de ναύται ai Bizantinilor.

*

Cu ocasia unei recensii d. Bogdan-Duică semnalează în **Societatea de mîne**, II, 25, pasagiul în care **Bernardin de St. Pierre** vorbeşte de grădina de la Varşovia a cunoscutului de la Roche, „agent al Domnului Moldovei" (p. 431, nota).

*

D. Gheron Netta dă ştiri despre **Evoluţia istorică a tîrgurilor periodice** (Bucureşti 1924), în toate ţerile. E o sintesă clară, expusă frumos. Se relevă că **Messe**, bîlciu, în nemţeşte, vine de la **ita missa** est a liturghiei latine; cf. sensul de „pelerinagiu" al bîlciului, acel de „Duminecă" al **nedeii**.

*

In **Relaţiunile economice polono-romîne** (Bucureşti 1924), de acelaşi, se întîlneşte aceiaşi pricepere de a resuma bine lecturi întinse şi serioase. Se dau şi ştiri noi despre natura producţiei industriale polone. Utilă şi constatarea că la 1765-1839 din 67.349 negustori străini cari vin la Lipsca 47.332 sînt din Polonia (p. 11); de sigur, cum crede d. Netta, că se cumpăra şi pentru noi. Autorul promite a publica resultatul cercetărilor documentare făcute de el la Lipsca şi Dresda. Se analisează şi cele trei drumuri polono-ruso-romîne indicate, recent, de inginerul polon Konopka (unul la Reni, „port de Mare", pe Prut).

*

Critică socială în stil literar se află în lucrarea scriitorului de frunte care e d. Al. Lascarov-Moldovanu, **Revoluţia de mîne, încercări literare asupra crisei noastre moral-sociale de azi** (Bucureşti 1924). Sînt şi experienţe personale bine redate.

*

www.dacoromanica.ro

In **Problema şcoalelor minoritare din Ardeal şi Banat,** Cluj 1925, alături de păreri personale, preţioase ştiri şi date statistice asupra acestei probleme pe vremea stăpînirii ungureşti şi după.

*

D. I. C. Filitti scoate din „Convorbiri literare" conferinţa sa la Institutul social despre **Clasele sociale în trecutul românesc,** resumat al lucrării din „Arhiva" aceluiaşi Institut, analisată în alt număr. E o expunere clară şi de cele mai multe ori justă. Curioasă cererea în numele săteanului din Rîmnicul-Sărat de a nu li se mai da ispravnic pămîntean (p. 12). Vasile Mălinescu la „1804" îmi pare curios (p. 15),. cu atît mai mult cu cît cere „împroprietărirea ţeranilor".

Recensiile d-lui Filitti despre fantasiile nedocumentate şi necritice ale d-lui E. Lovinescu, care le intitulează, „Istoria civilisaţiei române moderne", sînt de o preţuire neîntemeiată.

*

In **Junimea literară,** XIV, 1-2, d. Vlad Paşchivschi descrie manuscripte slavone ale Bibliotecii Universităţii din Cernăuţi, pomenind de mănăstirea Sf. Ilie, de care se ocupă un recent memoriu al mieu la Academia Romînă. Cuprind Mineiul şi slujba patronului acestui lăcaş. Par, după filigrană, a fi scrise în prima jumătate a secolului al XVI-lea. O inscripţie a Mineiului pomeneşte „înoirea" la 7093 (1585) de ieromonahul Chiprian de la Sf. Ilie. Supt Duca-Vodă nişte dieci de Vistierie îl dau bisericii de pe poartă a Curţii din Iaşi, bine cunoscută.

D-ra Nelli Simionovici descrie un covor din Museul bucovinean, făcut de Clucerul Iordachi Herţanu la 1835. Studiul e foarte sîrguincios, dar nu cred că poate fi vorba de un covor votiv. Orice elemente de decoraţie, deci şi crucea, puteau întra (aici cu păsări pe ramuri) în aceste preţioase produse ale artei populare.

La cronică se dă lista poeţilor străini imitaţi de Coşbuc.

Se semnalează un Triod de Blaj, 1771.

*

Observări juste despre Lenin în **L'Europe Orientale,** IV, 4, de d. A. Palmieri, în articolul „Il trotzkismo": „Cercetătorul imparţial care-i studiază opera literară, cugetarea, desvoltarea teoriilor comuniste nu descopere în el decît o inteligenţă mediocră, ghiftuită de marxism şi de ştiinţă germană. Nu scînteie în scrisele lui

www.dacoromanica.ro

raza genialităţii şi a originalităţii. E mai curînd German decît Rus. Disciplina germană i-a plăsmuit un suflet german... Lenin n'avea fibră sentimentală în inimă. Scria ca un matematic. Formulele sale sociale au rigiditatea schematică a formulelor algebrice. E un logic care îndeplineşte pe anume principii incrustate în creierul său opera păianjenului, adecă deduce necontenit din ele conclusii şi mai în aier şi le aplică cu un admirabil sînge rece."

*

In **Năzuinţa**, IV, 1-2, d. I. B. Georgescu descrie după „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice", VII, mănăstirea Gura Motrului. Frumoasă clopotniţă cu arcade lombarde, trei turnuleţe vechi de-asupra unei biserici de formă tipică, un pridvor pe stîlpi şi brîne între două rînduri de firide, cele de jos pătrate. Pe poarta ferecată data de 1712, ca şi pe clopot, vărsat la Sibiiu. Biserica, din 1653, a lui Preda Brîncoveanu e zugrăvită la 1705. O candelă din 1713 Se dau foarte bune clişee.

*

O scrisoare a lui Constantin Hurmuzaki, publicată în „Carpaţii" de la 28 Iunie, arată că între ctitorii gimnasiului din Braşov au fost Sturzeştii, „Alexandru Teodor şi Bojinca, Mihai Strat, Anastase Panu şi Mihai Kogălniceanu". Şi Vodă-Grigore Ghica avu partea sa la întemeiere. Dintre profesorii braşoveni au trecut la noi Gavril Munteanu (la Buzău), Ştefan Emilian (la Iaşi) şi David Almăşanu (la Vălenii-de-Munte).

Acelaşi foaie dă chipurile întemeietorilor Gheorghe Ioan (cu biniş şi îşlic) şi soţia Ecaterina (în port apusean), Radu Orghidan (în haine „nemţeşti").

*

In **Coup d'oeil sur l'histoire de la bibliographie en Pologne**, ed. nouă, Paris, 1925, d. Stanislaw Piotr Koczorowski, bibliotecarul „Bibliotecei Polone" din Paris, începe cu Starowolski în 1625 („Hecatontas"), continuă cu Hoffman, **De typographiis** (1746), unde ar fi de căutat şi pentru tipografiile ce au lucrat pentru noi, trece pe la Zaluski, cu „Magna bibliotheca polona universalis" (5.000 din manuscriptele bibliotecii lui de 250.000 de exemplare au fost restituite Poloniei de bolşevici; catalog de Janocki) ca să ajungă la bibliografiile moderne ale lui Bentkowski, Bandtkie, Lelewel însuşi şi cunoscuţii Estreicher şi Finkel. Se anunţă

www.dacoromanica.ro

primul volum, din 1922, din **Monumenta typographica Poloniae XV et XVI saeculorum,** tipărite de Biblioteca Ossolinski din Liov. Este, de Victor Hahn, profesor de bibliografie tot la Liov (sînt mai multe catedre de această materie) şi o „Bibliografie a bibliografiei polone" cu 2264 numere.

*

Studiul d-lui I. Vlădescu, **Inceputul anului în cronicile moldoveneşti pănă la Ureche** („Analele Academiei Romîne") nu face decît să aducă dovezi de minuţioasă analisă pentru părerea pe care de atîţia ani o exprimasem că anul începe în cronicile moldoveneşti la 1-iu Ianuar, nu la 1-iu Septembre, şi încă mai puţin la 1-iu Mart. Autorul nu ţine samă însă de faptul că în documente nu e acelaşi neschimbat principiu şi, cînd aceasta se afirmă, crede că are înaintea sa o părere de rectificat. Expunerea e zădarnic prelungită şi în genere neclară.

*

O bună lectură populară o formează predicile păr. N. V. Hodoroabă, **Din faţa altarului** (Iaşi 1925). Multe din ele au apărut în „Neamul Românesc popular".

*

In **Arhivele Olteniei** d. C. Karadja dă cîteva vederi de la noi de pictorul Théodore Valério (o fată din Tunari e de o frumuseţă deosebită). Note despre Jianu de d. C. V. Obedeanu. Documente comunicate de d. T. G. Bulat şi C. N. Mateescu, (menţiunea clubului de la 1848 în Craiova cu arhimandritul Nichita); se denunţă participarea la arderea Regulamentului a doi arhimandriţi şi a unui arhiereu din Oltenia; „popolul" fiind în parte acela al zilei de tîrg din Bucureşti. Frumoase poesii populare.

*

In **The Slavonic Review**, IV, 10, un studiu de William I. Rose, despre Stanislav Konarski, reformatorul învăţămîntului în Polonia secolului al XVIII-lea. Invăţase la Roma, cercetase Parisul şi ţerile germane. E în luptă cu Iesuiţii. Şcoala lui nouă se deschide în 1754. Planul e de a da buni cetăţeni. Latina nu mai e limbă de învăţămînt. Limba francesă se introduce, ca şi matematica, morala, istoria, geografia, legile. Face tovărăşiile de şcolari, cari discută. Se presintă şi planul lui de reformă constituţională, contra anarhiei dietale. Sunt potriviri între această reformă şi cea de la noi între 1770 şi 1790.

www.dacoromanica.ro

Foarte importante actele englese cu privire la „crisa orientală" de la 1876 înainte.

*

E uimitoare asămănarea frescelor de la Kijeldley (insula Moen) în Danemarca cu cele bizantine. O reproducere şi în **Dänemark, hggb. von Turist-foreningen for Dänemark,** 1925, p. 12.

*

In revista „Societăţii istorico-arheologică bisericească" pe 1925, d. Şt. Berechet analisează cartea lui Vladimir Mordvinov, **Biserica ortodoxă din Bucovina** (Petersburg, 1874). Studiul e ilustrat cu o reproducere a cunoscutelor aquarele ale lui Knapp.

*

In **Italia modernă** a d-lui Ramiro Ortiz caracterisări sigure ale celor trei regi ai Italiei unite şi a stării de spirit de după unire.

*

Tot de la d. Protopopescu o a doua ediţie din **Wiliam Congreve, a sheat of poetical scraps** (Bucureşti 1925).

*

In „Analele Academiei Romîne", **Cultura cerealelor în Grecia antică şi politică cerealistă a Atenienilor,** de d. T. Sauciuc-Săveanu, Bucureşti 1925. Pentru grîul tracic în Grecia, p. 72 şi urm., întrebuinţînd şi cartea lui Klym, **Die milesischen Kolonien im Skythenland,** 1914. Pentru rolul comercial al Bizanţului p. 81. Flota ateniană formată pentru aducere de grîne, p. 80.

*

In **Arhivele Olteniei,** IV, 18-9, note despre săpături la Praetorium şi Centum Putei (de d. Traian Simu), despre Craiova (de d. George Mil--Demetrescu), despre episcopia Timişoarei (de d. R. C. Molin), memorii despre revolta Craiovei supt Cuza-Vodă (de d. M. Theodorian-Carada), o variantă a baladei „Iovan Iorgovan", acte din 1848 (compromişi: călugărul Atanasie, călugărul Veniamin Dabija, popa Şapcă) şi din alte epoce (una despre un Rumîn liberat care se face dărăbanţ supt Buliga), părţi din Memoriile lui Montecuccoli, apărute la 1735 şi din cartea lui Happelius, **Hist. moderna.**

*

www.dacoromanica.ro

In **Suplimentul la „Glosar de cuvinte dialectale"** de Alexiu Viciu („An. Ac. Rom." III, 2) lîngă cerul-hîrtie al soarelui:

...un diecel
Să tot scrie mărunţel.

Tot acolo „judecease" la sate.

*

Note despre campanie şi mai ales despre prisonieratul în Germania le dă profesorul Alex. Dăscălescu, în **Jurnal operativ** (Roman 1925).

*

Nu cuprinde nimic nou broşura bine intenţionată a d-lui N. D. Chiriac, **Ctitoriile lui Ştefan-cel-Mare** (Cîmpulung, 1924).

N. I.

*

In revista engleză „The Studio", luna Maiu 1925, găsim reprodusă o hartă portulan-spaniolă de la începutul veacului al XVI-lea pe care se află însemnată şi „Valachia". Din nefericire reproducerea este însă pe o scară prea mică pentru a putea îngădui descifrarea numelor de localităţi din care găsim vre-o duzină de-a lungul coastelor noastre. Acest portulan aparţine Universităţii din Liverpool. Bibliotecarul ni comunică că Universitatea mai posedă o astfel de hartă din aceiaşi epocă. Ar permite eventual fotografiarea părţilor noastre de pe aceste hărţi: o copie a numelor însemnate n'a vrut însă să ni dea, ceia ce cam contrastează cu curtoasia obişnuită a bibliotecarilor englesi.

Portulanele existente pe la bibliotecile occidentale ar merita să fie studiate de aproape din partea cercetătorilor noştri cu scop de-a determina **tipul original** sau tipurile după care celelalte vor fi fost copiate în ce priveşte regiunile noastre. Cele mai interesante dintre aceste hărţi ar trebui fotografiate pentru Academia Romînă: aceste documente interesante ar fi astfel la dispoziţia oamenilor noştri de ştiinţă.

K.

*

In **Deutsche Politische Hette aus Grossrumänien,** publicaţia d-lui Rudolf Brandsch (V, 8-9), se dau ştiri asupra presei germane în Ardeal de la începutul ei, în 1778. La 1778 se publică o **Theatral-Wochenblatt** la Sibiiu, la 1784 apare **Siebenbürger Zei-**

www.dacoromanica.ro

tung, devenită apoi **Siebenbürger Bote**, între 1788 şi 1791 **der Kriegsbote**, între 1790 şi 1801 **Siebenbürgische Quartalschrift**, între 1793 şi 1805 **Siebenbürgisches Intelligenzblatt zum Nützen und Vergnügen** (adausă apoi la „Siebenbürger Bote"), la 1828 **„Notizen über die dramatischen Leistungen der Bühnengesellschaft**, între 1833 şi 1838 **Transylvania**, între 1837 şi 1838 **Unterhaltungsblatt für Geist, Gemüt und Publizität**, între 1837 şi 1849, **Siebenbürgisches Wochenblatt**, între 1838 şi 1848, între 1851 şi 1858 **Blätter für Geist, Gemüt und Vaterlandskunde**, la 1838 **Siebenbürger Bürgerblatt**, etc. In toate ar trebui căutat materialul privitor la Romîni.

*

In **Graniţa de Apus a Tracilor, contribuţiuni toponomastice şi epigrafice** (din „Anuariul Institutului de istorie Naţională din Cluj", Cluj 1925, d. G. G. Mateescu dă multe şi preţioase ştiri despre poporul trac şi aşezările lui, împreună cu o bogată bibliografie. D-sa află Traci în Macedonia centrală şi vestică (şi Tyrissa, persoană, etc.; d. Mateescu vede în Mocedoneni nişte Greci înapoiaţi; fără dreptate cred), în Pieria, între Axios şi Strymon, în Mygdonia, la Tesalonic, în Chalcidica, Crestonia, Bisaltia, etc. Asupra desordinii din Procopiu, p. 93. Urmează explicarea numelor de la scriitorul bizantin. D. Mateescu se rafiază la părerea care face din Traci elementul de basă în toată peninsula, Ilirii venind peste dînsa în Vestul ei (p. 113). Dar se gîndeşte şi la împrumutul de limbă (p. 114). Autorul ar dori un material mai bogat, care să-i permită a fixà întinderea în Vestul panonic a elementului trac.

*

In **Monografia comunei Gura-Foii din judeţul Dîmboviţa** (Bucureşti 1925), d. C. Chiru, originar din acel sat, dă o descripţie în care se cuprind şi unele ştiri istorice (biserică a Foienilor şi Furduieştilor, dn secoluil al XVIII-lea). Se dă şi o jalbă din 1792. D. Chiru semnalează între hîrtiile familiei mamei sale o „condică" iscălită de Logofătul Iordachi Furduiescu în 1780-99 şi conţinînd povestea evenimentelor contemporane, între altele versurile pentru peirea lui Hangerlì; ea a fost dăruită Academiei Romîne. Nu cunoaştem Profeţiile Stareţului din Mesina, tradusă în româneşte şi publicată în 1838.

*

www.dacoromanica.ro

In **Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde**, XLII, 2-3 (1925) d. G. E. Müller înfăţişează seria „comiţilor Ţinutului Braşov".

*

In **Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde**, XLVIII, 6-8 (1925),. d. G. E. Müller caută motivele gonirii Cavalerilor Teutoni din Ţara Bîrsei şi Cumania în 1925. Cercetarea e foarte amănunţită, cuprinzînd critica tuturor părerilor anterioare. Autorul ţine, pe base de amănunte arhitectonice, la ipotesa că Teutonii sau „un arhitect din teritoriul Ordinului Teutonic în secolul al XIV-lea" au lucrat la Cetatea Neamţului (p. 45 nota 1).

*

In frumoasa carte a d-lui Simon Askenazy, **Napoléon et la Pologna**, I (Bruxelles 1925), tradusă de d. Henri Grégoire, pe pp. 15-7, Francesi cu influenţă în Polonia (şi Mably). La p. 30 misiunea lui Descorches în Polonia. Atitudinea revoluţionarilor francesi faţă de noua Constituţie polonă, p. 33. Felix Potocki în cluburile francese, pp. 33-4. E întrebarea dacă a fost o acţiune conştientă a Franciei revoluţionare în favoarea Prusiei din nou înfruptată cu pămînt polon (pp. 36-8). „Elaboratele" francese supuse Imperiului german în intenţia Ecaterinei a II-a, p. 38. Kosciuszko la Paris, p. 41 şi urm. Generalul polon Mionczynski în serviciul Franciei, ghilotinat, pp. 45-6. Atitudinea rea a Franciei faţă de răscoala lui Kosciuszko, p. 51. Memoriul de la Constantinopol al lui Sulkowski, p. 53. Insărcinatul polon la Paris, Laroche, era fiul secretarului frances al lui Grigore Callimachi (v. p. 79). Plîngerile polone la Convenţie înainte de „Vendémiaire" sînt foarte rău primite (p. 88). Incercările francese de a mîna pe Turci la războiu cu Rusia, p. 95. Rolul lui Dombrowski, p. 107 şi urm. El propune lui Frederic Wilhelm al II-lea să-l facă printr'o insurecţie în Polonia austriacă rege al Poloniei conform cu Constituţia din Maiu (pp. 114-5). S'ar fi întrebuinţat şi Francesi pentru a întări noul regim. Prusia ar ataca pe Ruşi. Dombrowski fu primit în uniformă de general polon la rege. Lupta la Viena contra lui Thugut, p. 126 şi urm. Dombrowski în Italia, p. 136 şi urm. Din Paris se încearcă a modera pe creatorul de republică italiană, p. 138 şi urm. Oprit de Di-

www.dacoromanica.ro

rectoriu, generalul polon află la Milan pe Bonaparte. O schiță plină de vioiciune și coloare a acestuia, p. 145 și urm. La școală învață cu un Jablonowski, p. 147. Laplace îl examinează la ieșire, **ibid.** Nuvela lui, inedită, **Clisson et Eugénie**, p. 149. In Corsica se oferă Ecaterinei a II-a, pp. 149-50, (misiunea Zaborovschi). Scrieri de tinerețe contra lui Alexandru-cel-Mare, pp. 151-2. In Corsica isprăvește cu frasa: „Questo paese non è per noi" (p. 153). In 1795 caută iar o misiune în Turcia (p. 157). Partidele din Milano (**Società popolare** și altele), p. 165 și urm. Așa numiții **raggionanti** conspiră contra Franciei, p. 171 și urm. Directoriul crede că Bonaparte s'ar putea face duce de Milan, rege al Italiei, p. 172. Pentru rivalul său, generalul Clarke, Italienii niște „banditi", nu fac mai mult decît un „scuipat" (p. 172). Se insistă asupra lui Sulkowski, acolitul polon al lui Bonaparte. Dombrowski la Bonaparte, p. 186 și urm. „ceva mic, negru, galben, slab, păcătos, pe picioare supțiri, mărunțele, ca un gît de lulea, cu brațele fără carne, cu coastele ieșind"; purta și coadă. Propunerea lui Dombrowski de proclamație către Poloni (p. 191 și urm.). Bonaparte cere să nu se jignească regele Prusiei și să se pomenească și Kosciuszko (p. 192). Legături ale emigraților poloni cu Italienii din Lombardia (p. 198-9). Măguliri austriece pentru Polonii cari vreau să servească în armata austriacă, p. 204 și urm. D. Askenazy observă că încă Iosif al II-lea dorise Veneția și că ea fusese promisă Austriei prin actele secrete încheiate de Rusia pentru a treia împărțire a Poloniei (p. 221). **In momentul cînd se iscălia armistițiul de la Leoben, Dombrowski, care avea acum trupe polone organisate, se gîndia să treacă prin Fiume și Dalmația spre Moldova pentru a se uni cu Polonii concentrați acolo și a trece în Bucovina și apoi în Galiția, provocînd marea răscoală** (p. 233). Politica favorabilă Polonilor a noului Țar Pavel, care liberează pe Ignațiu Potocki și pe Kosciuszko și chiamă la Petersburg pe fostul rege polon (p. 236). Și Thugut se gîndia la întoarcerea situației teritoriale pe basele întăii împărțiri (p. 237). Astfel s'ar putea cîștiga Rusia pentru ceva mai important: lupta austriacă împotriva Franciei (**ibid.**). Pavel, ca moștenitor, pusese în scris un plan de a se lua Austriei Galiția, de a se invada Ungaria, făcînd să jure Țarului Statele acestui regat și de a se lua Viena pentru a nimici cu totul Statul habsburgic (pp. 237-8). Franța întrerupe

www.dacoromanica.ro

negocierile cu Anglia şi aţîţările în Turcia contra Rusiei. Se lucrează la o alianţă cu Rusia (pp. 240-1). Pavel respinge orice ideie de schimbare cu privire la Polonia (p. 212).

Spre sfîrşitul lui 1796, Oginski pleacă fără cîştig din Constantinopol. Xaveriu Dombrowski, influenţat de Rusia, formează la Bucureşti „confederaţia" pentru atacul Galiţiei (p. 244). Negociaţii între şefii poloni la Jablonow **(ibid.)**. Se decide un manifest contra Prusiei şi a politicei emigraţilor din Paris (pp. 244-5). In Apus se ivise ideia de a însura pe Marele-Duce Constantin cu o princesă de Saxonia şi a-l face rege al Poloniei (p. 247). **In 1797 ministrul de Externe francez vorbeşte lui Oginski de revoluţiile pe care Franţa le pregăteşte în Ungaria, Croaţia şi Ardeal**, încurajînd ideia insurecţiunii în Galiţia (p. 248). El cere şi un plan pentru aceasta din urmă şi **toate direcţiile din emigraţie se înţeleg pentru a impune unul care ar fi unit legiunile din Italia, spre a intra prin Dalmaţia în Ungaria, cu „emigraţii din Moldova"** (pretutindeni, traducerea are **Valachia**, după obiceiul polon) (p. 249). Dar **trupele polone s'ar uni numai cu Ungurii rebeli, ar atrage contingente din Polonia, fără a intra în Galiţia (ibid.)**. Armistiţiul distruge necestatea realisării. Dombrowski se indignează de zimbetul pe care-l află pe buzele lui Bonaparte (p. 253). Acesta asigură însă că pacea nu e făcută şi că nu poate dura (p. 254).

Se descrie căderea Veneţiei. De la armata franceză vine îndemnul la revolta iacobină, care produce o reacţiune de pe urma căreia curge sîngele francez, — ceia ce era de dorit (p. 255). **In aceste lupte piere unul din Polonii din Moldova, maiorul Clement Liberadzki** (pp. 255-6). Un atentat contra unei corăbii franceze dă al doilea pretext pentru distrugerea glorioasei republici (p. 257). Era vorba ca apărarea ei să fiie încredinţată generalului polon Komarzewski sau unui Nassau (p. 257). O nouă republică, „democratică", încheie cu Bonaparte tratatul de împărţire a posesiunilor veneţiene (pp. 237-8). Sulkowski iea parte la execuţie.

Intrigi austriace pentru a păstra Dalmaţia par a pregăti cu Rusia şi Anglia alt război contra Franciei (p. 268 şi urm.) Opera constituţională a lui Bonaparte în Lombardia, p. 272 şi urm., In Iulie 1797 se serbează „în faţa a 400.000 **(sic)** de persoane", Polonii fiind şi ei presenţi, întemeierea Republicei cisalpine,

www.dacoromanica.ro

(Parisul voia: transalpină) şi întronarea Constituţiei (Directoriu de cinci, Consilii de Bătrîni şi Tineri). Bonaparte zice: „Eu însumi vă sînt regele", neştiind că profetiseazâ (pp. 274-5). „Il pensait dès cette époque à une Convention Nationale de l'Italie entière, d'une République qui porterait le nom d'Italie..." (p. 275). Italienii îi cereau să fie şeful unui Imperiu (p. 277). Cisalpina ar fi atins Marea la Geneva şi la Spezzia (p. 275). Prin mişcări interioare, Republica genovesă e adusă la capitulare, creîndu-se Republica ligură. La Mombello se adună Grecii, şi Augereau bea pentru învierea Republicei elenice (p. 278).

In Iunie 1797 se produce expediţia „confederaţilor valahi" cu Denisko, în legătură cu agenţii francesi în Orient, Dubayet şi Carra, în Bucovina şi Galiţia: e o catastrofă (p. 285).

Tîrguielile pentru pace din partea Austriecilor, p. 287 şi urm. Se cere licenţiarea legiunilor polone. Se încearcă o înviere austriacă a Poloniei, p. 291. Dombrowski vrea o „Mare Adunare" polonă la Milan (p. 296). Se cîntă Marsiliesa polonă (p. 308).

Thugut descopere că Bonaparte are asămănări cu eroii lui Plutarh şi Tacit (pp. 306-7). I se oferă moşii în Germania, Polonia sau Rusia (p. 307). Directoriul nu admite să se dea Veneţia Austriei (p. 309). Tratatul de la Campoformio interzice sprijinirea Polonilor (p. 313).

In Polonia rusească se produce entusiasm pentru Pavel: la încoronarea lui ieau parte nobilii poloni şi un episcop. „On vit le vieil ex-roi Stanislas Auguste, avec un hideux sourire sur son visage cadavérique, fardé, retrouver un reste de vigueur pour danser la polonaise, avec une grâce lamentable, au bal du couronnement, dans le palais des glaces" (p. 316). Cu aceiaşi suită străbate Pavel castelele polone şi intră la Wilno (p. 317). **Xaveriu Dombrowski pleacă de la Bucureşti ca să facă omagiu Ţarului, în vara lui 1797** (p. 320). La Varşovia se vorbeşte rusеşte de tinerii eleganţi şi femeile poartă în medalion chipul Ţarului (p. 322). Prusienii expulsau din oraş pe Malachowski (p. 323). Dar şi în Galiţia erau loialişti pentru celalt Impărat, p. 324 şi urm. Adam şi Constantin Czartoryski erau totuşi ostateci la Petersburg (pp. 326-7). Prietenia lui Adam cu viitorul Ţar Alexandru şi soţia lui, Elisaveta (p. 327).

Expediţia lui Denisko nereuşind (Iunie 1797), luptătorii poloni fură spînzuraţi în Bucovina (p. 330).

www.dacoromanica.ro

Malachowschi se gîndeşte la un alt proiect de înviere polonă: „Poloni, Austrieci, Unguri, Cehi, Silesieni, majoritatea Germanilor aruncîndu-se în masă asupra Prusiei". Contele Erdödy, trimes de guvernatorul Galiţiei, vorbeşte lui Czartoryski de o unire cu Ungaria supt Coroana Habsburgilor (p. 332). Era vorba de a face din arhiducele Carol un rege al Poloniei (p. 333). Ignaţiu Potocki preferă pe Austrieci altora. Ideia unei diete la Milan pierde tot mai mult teren (ibid.). E vorba, de crearea altei „legiuni" polone, prin Olanda, contra Prusiei (p. 334). **Intre agitatori e atunci şi fostul conşcolar al lui Bonaparte Wladislaw Jablonowski, care participase la „aventura românească" (ibid.).** Bonaparte ar fi oferit ca Franţa să părăsească tot ce are în Germania şi chiar în Belgia, dacă Austria se leapădă de prada ei polonă (p. 340).

După pace, Polonii rămîn legaţi de Cisalpina (p. 352 şi urm.). D. Askenazy presintă situaţia lui Bonaparte întors la Paris. Oameni cu judecată îl cred sfîrşit; lumea nu se mai uită la el în teatru. Generalul însuşi se crede distrus: „totul se usează aici. Am ajuns de nu mai am glorie" (p. 356). I se dă în samă imposibila expediţie în Anglia, de care se face a se îngriji (ibid.). De aici, planul egiptean, presintat încă de cînd se aştepta pacea cu Austria, la Passariano, fiind vorba de o plecare din Veneţia cu 10.000 de Francesi şi 8.000 de Poloni (p. 357). Se arată cum un Polon dădu Malta Ruşilor, Ţarul Pavel luînd protecţia Ordinului Ospitalierilor, şi se pune în legătură această acţiune cu proiectele ruseşti în Mediterana (pp. 377-8). Georgieni, Cerchesi se băgau la mameluci, pregătind aşezarea Rusiei în valea Nilului (şi Roustan al lui Napoleon de mai tărziu). Ecaterina a II-a gătia o expediţie într'acolo.

In acest timp, Dumbrowski era întrebuinţat, până la venirea lui Berthier, contra Papei (p. 361). Bernadotte, trimes ca ambasador la Viena, provoacă, exhibînd un steag cu prilejul aniversării preliminariilor de la Leoben, o adevărată luptă cu populaţia vienesă (pp. 377-8).

Volumul se opreşte aici. Notele sînt numeroase şi dau o bibliografie în mare parte nouă. Ele sînt numai o alegere între cele „aproape 300 de pagini de text mic ale ediţiei polone". Pentru agenţii Ecaterinei a II-a în Egipt, p. 380. Ecaterina a II-a şi ura contra Franciei revoluţionare, p. 381. Extrase din nuvela

www.dacoromanica.ro

de tinereţă a lui Bonaparte, pp. 384-6. Ecaterina a II-a vrea să aducă şi Corsicani la Cherson, p. 386. Plan al lui Bonaparte de a servi pe Ruşi, p. 387 (Masson tăgăduieşte). Planul de a trece la Turci în 1795, p. 388. Relaţiile Francesilor cu Ţarul Pavel, pp. 392-3.

*

D. Şt. Ciobanu dă pentru Comisiunea Monumentelor Istorice, secţia Basarabiei, un studiu complet asupra Chişinăului, scris foarte atrăgător şi cuprinzînd o sumă de ilustraţii de mare interes.

*

S'au tipărit până acum, la Paris, trei volume din **Correspondance de J. J. Rousseau,** adunate şi complectate de Théophile Dufour.

Ele nu dau, în general, o mare ideie despre omul care a reuşit în anume momente ale vieţii lui să creeze mari opere nemuritoare.

De foarte tînăr, fără şcoală, fără călăuzire în relaţiile lui, fără scop în ele şi departe de a-şi prevedea viitorul literar, el ceteşte lucruri nouă şi vechi, din toate domeniile, mai ales din cel ştiinţific, la modă, de la Cicerone la Bayle. **Alzira** lui Voltaire îl mişcă şi-l extasiază.

Trecînd în Franţa, nu-i plac împrejurările de acolo. La Montpellier notează contrastele, inegalitate, sgîrcenie—, „gueux par leur manière de vivre, la plus vile et la plus crasseuse qu'on puisse imaginer" (I, p. 70). Societatea femeiască o zugrăveşte aşa: „les dames, qui passent la matinée à s'enluminer, l'après-midi au pharaon et la nuit à la débauche, à la différence des bourgeoises, qui n'ont d'occupation que la dernière". Nu ştiu ce e comedia şi opera, pe care le socot „assemblées de sorcières". Străinii sunt priviţi ca nişte animale, „faits exprès pour être pillés, volés et assommés au bout, s'ils avoient l'impertinence de le trouver mauvais" (p. 70).

Cum se vede, omul e cîrtitor şi mojic.

Caută însă de pe atunci încă „a-şi face un ritm" (p. 88). Încearcă versuri ca acelea pe care, supt titlul: „Le verger de Madame la baronne de Warrens", le publică în 1739. La 1740 vede pe Mably la Grenoble, la 1741 cercetează Lyonul, cîntînd:

Mainte dévote piquante.
Au teint frais, à l'oeil tendre et doux.

www.dacoromanica.ro

Crede în efectul rugăciunilor asupra focului. Tot pe atunci, la 1743, scrie asupra musicei în **Mercure de France**.

In 1743-4 e secretarul personal al trimesului Franciei la Veneţia, unde nu înţelege ca natură decît că aerul e rău (pp. 223, 230) şi că e şi cîte-o fată frumoasă, plus jocul la „Redută". Trufia-l face să fie dat afară supt ameninţare cu bătaie (pp. 241 şi urm., 246-7). Stăpînul său scrie: „Je l'ai chassé comme un mauvais valet pour les insolences auxquelles il s'est porté... Il étoit bon pour manger avec tout le monde." Refusase o trăsură „bună pentru valeţi" (pp. 248-50). In definitiv, „le plus grand coquin dont on pût se servir". Şi ambasadorul pretinde a-l fi luat la Paris de pe stradă („la mendicité dans laquelle je l'avois pris à Paris"; p. 251).

Relaţii cu Voltaire se notează la 1745 (p. 275 şi urm.). O grea boală-l prinde pe Rousseau la 1748. Peste patru ani e la Geneva şi colaborează la **Enciclopedie**, învăţînd greceşte (p. 287; relaţii cu Voltaire, pp. 301-2; mai tărziu spune că greceşte nu ştie şi „foarte puţin latineşte"; III, p. 14).

Despre Voltaire, adesea adulat, tînărul Geneves scrie aşa: „Avec beaucoup de génie, encore plus d'esprit et la plus belle plume de son siècle, cet homme n'a qu'un coeur propre à faire toujours son malheur et quelquefois celui des autres" (II, p. 119; cf. pp. 149-151). Din partea lui, Voltaire condamnă discursul noului venit asupra viciilor civilisaţiei, „votre nouveau livre contre le genre humain... Il prend envie de marcher à quatre pattes quand on lit votre ouvrage... Il y a plus de soixante ans que j'en ai perdu l'habitude" (p. 203). Şi el observă că „les grands crimes n'ont été commis que par de célèbres ignorants" (p. 205). In răspuns Rousseau găseşte spirit pentru a obiecta, măgulitor, cu privire la felul de a umbla în „patru labe": „Vous nous redressez trop bien sur nos deux pieds pour cesser de vous tenir sur les vôtres" (p. 206). Se declară mulţămit de ce are, fără grijă de venituri şi de carieră literară (p. 213). „Je n'engagerai jamais aucune portion de ma liberté, ni pour ma subsistance, ni pour celle de personne" (p. 265).

Faţă de Montesquieu are admiraţie: „Il n'avoit pas besoin", spune el, „d'une si longue vie pour être immortel, mais il eût

www.dacoromanica.ro

dû vivre éternellement pour apprendre aux peuples leurs droits et leurs devoirs" (pp. 159-60).

In 1756 „ursul" e găzduit la ţară, în „Ermitagiul" d-nei d'Épinay, faţă de care sentimentele lui par a se apropia de o iubire voită, raţională, analisată. Expresiile întrebuinţate de autorul „Noii Eloise" întrec fără îndoială însuşi sentimentul, cînd vorbeşte de „les trois jours les plus tranquilles et les plus doux de ma vie" trăite lîngă dînsa (p. 278).

Corespunzînd cu Voltaire, el, „omul obscur, sărac şi chinuit de o boală fără leac", declară că nu e robul şi în practică al deducţiunilor sale: „Je sais la distinction qu'il faut faire entre les intentions d'un auteur et les conséquences qui peuvent se tirer de sa doctrine". Despreţuitor de măririle lumii, puind alături pe hoţul Cartouche şi pe Cesar, „ces deux brigands" (p. 317), el declară că păstrează credinţa în sufletul nemuritor, de şi nu în pedepsele ce-l aşteaptă, şi într'o „Providenţă binefăcătoare" (pp. 317, 318, 324, 328; III, 8).

Trăind din ospitalitatea unei femei distinse, el îşi îndreaptă privirile către sora ei, doamna d'Houdetot, care-şi avea pasiunea şi nu admitea decît omagiile unei prietenii la distanţă, care-i pare prea puţin. Indiscreţiile lui o jignesc de la o vreme şi ea-i scrie că e silită a rupe cu dînsul: „Je dois aussi à ma réputation de rompre tout commerce avec vous" (p. 320).

Doamna d'Épinay pleacă la Geneva şi s'ar fi aşteptat ca el s'o întovărăşească. Nici prin gînd nu-i trece lui că ar avea această datorie şi, cum ea se plînge, ocrotitul din căsuţa de la Hermitage o acopere cu injurii, făcînd-o „femeie perfidă", atunci cînd despre dînsul crede că nu e om mai bun („qu'on me montre un homme meilleur que moi"; p. 173). Aiurea el recunoaşte că i-a adresat asemenea insulte, dar pentru atîta nu se strică dragostea ; „Je lui ai écrit des injures, mais nous sommes accoutumés à nous en dire et à nous aimer" (p. 180). Şi ce frumoase sînt rîndurile pe care ea i le scrie, arătînd mîndrie, despreţ şi milă: „J'ai eu peine à croire qu'elle (la lettre) fût de vous et qu'elle fût pour moi... Cette manière de réparer est toute nouvelle; je n'ai point de réponse à y faire. Vous me faites pitié... Il n'est pas naturel de passer sa vie à soupçonner et à injurier ses amis. Il y a dans tout cela des choses incompréhensibles". Iar Rousseau „moare de durere", dar declară

www.dacoromanica.ro

prietenia stînsă şi încheie sigur de conştiinţa lui şi retrimeţînd bunei prietene de ieri conştiinţa ei: „Si l'on mouroit de douleur, je ne serois pas en vie. Mais enfin j'ai pris mon parti. L'amitié est éteinte entre nous. J'ai pour moi ma conscience et vous renvoie la vôtre" (pp. 210-1). Şi apoi curg învinuirile de „adresse", „astuce", „ruse", „âme double", coeur faux", adăugind Rousseau că-şi place sieşi tocmai pentru că face greşeli: „J'ai toujours eu de l'aversion pour les gens qui ne font pas de fautes" (p. 214). Totuşi n'ar fi dispus să-şi părăsească la vreme de iarnă cuibul de la ţară; el spune că-l împiedecă prietenii şi-şi atrage răspunsul că ea nu întreabă pe ai ei cînd e vorba de a-şi face o datorie, renunţînd a-i vorbi de ale lui: „Puisque vous vouliez quitter l'Hermitage et que vous le deviez, je suis étonnée que vos amis vous aient retenu; pour moi je ne consulte jamais les miens sur mes devoirs et je n'ai plus rien à vous dire sur les vôtres" (p. 223). Dar cît de măreţ scrie el despre plecarea la care e silit şi pe care i-ar cere-o onoarea lui: „Une maison dont on le chasse... Mon honneur vent que j'en sorte et, quand il parle, je dois n'écouter que lui" (p. 224). Iar ca ultimă scrisoare către doamna d'Épinay (Decembre 1757): „Je désire que votre conscience soit aussi tranquille que le mienne. Cela pourroit être necessaire au repos de votre vie."

D-nei de Houdetot declară că-i e legat cu tot sufletul: cu dînsa numai are legături, ea-l mai leagă de pămînt : „Ma chère amie, je n'ai plus de commerce au monde que pour vous seule; je ne tiens plus qu'à vous sur la terre" (p. 219). Dar îndată războiul începe, pentru cine ştie ce bănuieli, şi cu dînsa. N'o poate însă urî, nici uita: „Il m'est également impassible de vous haïr et de vous oublier, de quelque manière que vous en usiez avec moi" (p. 237). Şi iată-l criticînd: „stilul echivoc şi louche al ultimelor scrisori", lipsa de francheţă, precauţia, reserva, vorba pe jumătate a oamenilor de lume („la franchise de vous autres gens du monde est de ne jamais dire ce que vous pensez qu'avec précautions, réserve, poliment, à double entente, à demi mot" (p. 254)). Celui care se laudă cu „lenea" („moi dont le souverain bien consiste dans la paresse et l'oisiveté"; p. 297) ea-i spune că fiecare să se ţie la ale lui („il est juste que chacun vive du métier qu'il a choisi"; **ibid.**), că se aştepta la injuriile lui, care n'o supără deci („Je comptois

www.dacoromanica.ro

trop sur les injures que vous m'avez dites pour en être en colère"; p. 257; cf. p. 313: „J'aime mieux renoncer à vos lettres que d'en recevoir d'injurieuses").

Volumul al treilea se opreşte la aceste lecţii, dure, dar inutile.

*

Păr. Dan se ocupă de **Rolul preoţimii bucovinene în menţinerea romînismului de la robirea la desrobirea Bucovinei** (Cernăuţi 1925). E o compilaţie deosebit de răbdătoare şi de un folos uşor apreciabil. Şi bibliografia românească va trage folos din aceste pagini.

*

In **Darea de samă pe anii 1910-1925** a Aşezămîntului „Dositei Filitti" (Bucureşti 1925) se pot găsi şi note asupra vechilor studenţi în străinătate (de la 1827 înainte).

*

Cea mai veche carte de limbă italiană.— La 1848 s'a tipărit „abecedarul italiano-roman", „acum întăiaşi-dată tradus în limba română, înpodobit de multe procesuri de educaţie, principe moraliceşti şi novele vrednice de a formă inima junimii", „cu cheltuiala d-lui Dimitrie D. Grădinar din Brăila". Cartea, scrisă într'o limbă românească discutabilă, are şi cîteva planşe naive. E şi o shemă de istorie uiversală, cu precădere pentru evenimentele din istoria Italiei, până la 1840.

*

In colecţia „Religiöse Geister" d. Otto Folberth fixează raporturi între doi mistici, Meister Eckehart Germanul şi Chinesul Laotse („**Meister Eckehart und Laotse**", Maienţa 1925).

*

N-l 3 din *Arhiva* Someşană aduce acte din 1848 şi mai multe documente din secolul al XVIII-lea. Într'unul e vorba de cererea Romînilor de a se amîna o hotărîre până vor ţinea «soborul» lor (p. 77).

*

În *Contribuţiuni documentare la istoria Olteniei, secolul XVI, XVII şi XVIII* (Rîmnicul-Vîlcii, 1925) d. T. G. Bulat dă un număr de acte care încep de la 1500. „Secar" de la pp. 2-4 e „Secară".

*

www.dacoromanica.ro

În *Ozolimna, aşezarea Ozolimnei, originea numelui* (Cernăuţi 1925, extras din *Codrul Cosminului*, II), d. Nicolae Grămadă aşează această localitate însemnată în „Alexiada" Anei Comnenei lîngă Silistra în apropierea imediată a oraşului, dar peste Dunăre. „Cele o sută de dealuri" arătate ca aflîndu-se între cetate şi baltă se pomenesc şi la Cedren, care le presintă ca o regiune de păduri şi bălţi de peşte. S'ar putea admite bălţi dunărene altele decît lacul Razelm, dar nu interpretaţia lingvistică Ὀζολίμνη = „Ezerele Ialomniţei". Ilivachia e Ilfov, cum voiu căuta să arăt aiurea. Se poate ca Galinos din Cedren să fie Romîn (v. p. 16 nota 1). Autorul semnalează şi un Tatul în Ardeal *(ibid)*. Lazăr «Cumanul» nu i se pare nici d-lui Grămadă a fi în adevăr un barbar *(ibid.)*.

*

Pentru originea numelui Băsărabă culeg în August Fick, *Hattiden und Danubier in Griechenland*, Göttingen 1909, la p. 47, cuvintele *bassareus, bassareno, bassarides*, cu explicaţia: χειτῶνες οὓς ἐφόρουν αἱ θραϊκιαι Βάκχαι, deci „veşmintele ce poartă bacantele tracice". Tot acolo un Γέτας Ἠδωνέων βασιλεὺς, Γέτα βασιλεύς Ἠδωνᾶν (v. Babelon, *Traité des monnaies*, II', 1909, pp. 1057-8).

*

Pe cartea lui Matei de Ganochorai, Γραμματικῆς εἰσαγωγῆς βιβλία τρία (Viena 1796) (exemplarul mieu; foasta a unui Gheorghe Scariat la 1845) = Καὶ τῶδε *(sic)* ἐκ τῶν Δωροθέου ταπεινοῦ ἱερομονάχου ἀπὸ Ἄρτζεση; 803, Ἀπριλίου α' („Şi aceasta din ale lui Doroteiu, smeritul ieromonah din Argeş; 1803, April 1").

† I. URSU

Profesorul I. Ursu de la Universitatea din Bucureşti a început cu un studiu îngrijit despre relaţiile Moldovei cu Polonia. Trimes în străinătate, a publicat o tesă germană despre Petru Rareş şi una francesă, plină de informaţie, despre Politica orientală a lui Francisc I-iu. A editat şi o cronică veneţiană despre luptele lui Ştefan-cel-Mare. În timpul războiului ni-a apărat drepturile printr'o carte care a fost remarcată. De curînd dăduse un „Petru Rareş" şi un „Ştefan-cel-Mare", scrise cu multă rîvnă.

www.dacoromanica.ro

ABONAMENTUL: 60 de lei pe an.

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga
București, Șoseaua Bonaparte, 8.

Pentru cărțile despre care se fac recensii care le recomandă, se poate reținea, după dorință, anunciul de pe copertă.

www.dacoromanica.ro